

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

22 СТУДЗЕНЯ 1999г.

№ 4/3984

КОШТ 12 000 РУБ.

ПРА БУНІНА

Генрых ДАЛІДОВІЧ:

“Рускую літаратурную мову Бунін давёў да такой дасканаласці, да такога майстэрства, што перасягнуць яго проста немагчыма, як нельга стварыць іншыя сонца, неба ці ваду. Нашу, беларускую, мову той-сёй мала што не ведае, не паважае, дык яшчэ абзывае беднай для яго “мудрасці” і яе выяўлення, але факт ёсць факт: Бунін вельмі арганічна, хораша гучыць і... так-так, па-беларуску!”

5, 14—15

САЛОН НА БЕРАЗЕ КАЛЯДАЎ

У рубрыцы “За гарбатай” — гутарка на тэму “Жаночая творчасць і жанчына ў творчасці: беларускі кантэкст”

6—7, 12

ЧЫТАЦКІ ДЗЁННІК КРЫТЫКА

Так называецца новая рубрыка, дзе будуць змяшчацца своеасаблівыя крытычныя мініяцюры пра кнігі і творы розных пісьменнікаў, выбар якіх будзе цалкам падпарадкаваны суб'ектыўнаму густу Галіны ТЫЧКІ

7

СІЛУЭТ У ПІСТАРЫЧНАЙ ПАНАРАМЕ

Уладзімір МЕХАЎ: “Што да духоўнага, да культуры, то час той, дваццатыя, у летапісе Беларусі — неадназначны. Так, аб свабодзе творчасці не магло быць гаворкі. Так, за нацыянальнай інтэлігенцыяй змрочна сачыла АДПУ.

Аднак жа па-веснавому рванула ў квецень прага пашанотнага месца беларускага слова ў прыгожым пісьменстве. Аднак жа нараджаліся беларускія тэатры, беларуская кінавытворчасць, шырылася асвета”.

13

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы!

Калі хто з Вас яшчэ не паспеў падпісацца на наш штотыднёвік, то гэта зрабіць можна і сёння. Кошт падпіскі на люты — 50 тысяч рублёў, да канца I квартала — 100 тысяч, на пяць месяцаў — 250 тысяч рублёў.

Наш індэкс — 63856.

*Снегам засыпана нашае ўчора.
Снег панавокал, як снежнае мора.*

*Можна па лесе пайсці, заблудзіцца,
Снежным святлом, як віном, наталіцца.*

Фота А. МАЦЮША

Здаецца, зусім нядаўна мы яшчэ думалі як перазімаваць, а ўжо не за гарамі вясна. Дзень даўжэе. І дзённае святло ўсё ярчэй высвечвае наша нялёгкае жыццё-быццё. Нехта скажа: "А калі яно было лёгкім?" І сапраўды: "Калі?.."

ВЯРТАННЕ ТЫДНЯ

У мінулыя нядзелю паслы пяці краін Еўрапейскага саюза вярнуліся ў Беларусь і прыступілі да кансультацыі наконт парадку іх размяшчэння ў новых рэзідэнцыях. Адначасова разглядаецца пытанне аб далучэнні да дамоўленасцей паміж нашай краінай, Еўрасаюзам і Міжнародным валютным фондам, прадстаўнік якога таксама **арандуе** памяшканне ў комплексе "Дразды". Пасол ЗША не вярнуўся ў Мінск і, здаецца, асабліва не спяшаецца рабіць гэта. У ЗША свой цвёрды погляд на "Дразды" і тое, што адбываецца вакол іх.

СТРАШЫЛКА ТЫДНЯ

У Сейме Літвы, дзе адбылося абмеркаванне праекта закона аб фінансаванні ўзброеных сіл, выступіў лідэр літоўскіх кансерватараў В. Ландсбергіс. Гаворачы аб недастатковым фінансаванні літоўскай арміі, ён страшэй прысутных пагрозаў, якая ідзе ад "магутнай арміі Беларусі", што размешчана ў непасрэднай блізкасці ад граніц Літвы. І праект закона быў прыняты. Адным словам, нас баяцца...

"ЧП" ТЫДНЯ

У Смалевіцкім раёне на ферме калгаса імя Гагарына, якая знаходзіцца ў вёсцы Вялікае Залужжа, работнікі ветэрынарнай лабараторыі выявілі ў мясе каровы сibirскую язву. Выпадак незвычайны, таму адразу былі прыняты тэрміновыя меры па лакалізацыі ачага захворвання. Дарэчы, сibirскую язву ў гэтым калгасе знаходзілі ў нялёгкіх 1932 і 1939 гадах, а таксама падчас другой сусветнай вайны.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Да ўсяго, што зараз адбываецца з пошукам нацыянальнай ідэі, я адношуся вельмі станоўча і нават з радасцю. Добра, што наша дзяржава звярнулася да гэтай праблемы, што мы ўжо даспелі да таго стану, калі можам гэта абмяркоўваць і калі гэты пошук ідзе па ініцыятыве дзяржавы. Але, з іншага боку, я з гумарам адношуся да пошуку нацыянальнай ідэі, бо яе не трэба шукаць, яна знойдзена — гэта **Нацыянальная ідэя**. У самім пытанні ўжо закладзены адказ. Нацыянальная ідэя — гэта яднанне нацыі вакол сваёй гісторыі, культуры сваёй зямлі, сваіх бацькоў, свайго дома, сваёй улады, сваёй дзяржавы..." (Ядвіга Грыгаровіч. "Жанчына, якая працуе", "Звязда", № 6 (23607)).

ПРАПАНОВА ТЫДНЯ

Сталічныя ўлады прынялі прапанову Упраўлення культуры Мінскага гарвыканкама, Беларускага фонду культуры і Беларускага саюза майстроў народнай творчасці аб рэгулярным правядзенні ў Траецкім прадмесці нядзельных і святочных кірмашоў народнай творчасці. Адным словам, Траецкае прадмесце павінна стаць месцам паломніцтва турыстаў і гараджан. І хочацца спадзявацца, што Траецкае не ператворыцца ў другі Камароўскі базар...

ПАПАЎНЕННЕ ТЫДНЯ

Фонды Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі папоўніліся калекцыяй старадрукаваных кніг і рукапісаў XVII — пачатку XIX стагоддзя, якая перадавалася ў спадчыну ў адной са стараверскіх абшчын Усходняй Беларусі. Сярод побытавых рарытэтаў — апісанне Белаўжскай пушчы з гравюрамі, выдадзенае ў 1828 годзе ў Варшаве на французскай мове. Паболей бы такіх папаўненняў!

АЦЭНКА ТЫДНЯ

У залах культурнага цэнтра фламандскага супольніцтва ў Бруселі адкрылася выстава жываліка Андрэа Смалыка. Экспазіцыя ўключае ў сябе 35 разнастайных па стылі і тэматыцы работ мастака, частка з якіх ужо дэманстравалася ў будынку Еўрапарламента і была высока ацэнена знаўцамі сапраўднага мастацтва. Значыць, ёсць што нашым творцам паказаць свету і няма чаго нам прыбядняцца — мы еўрапейскі народ.

ПЕРАМОГА ТЫДНЯ

У германскім горадзе Рупольдынгу завяршыўся чарговы этап Кубка Свету па біятлоне. Гонку на 10 км выйграў наш спартсмен Аляксей Айдарыў. Пры гэтым пераможца не зрабіў ніводнага промаху. Вось так бы на Алімпійскіх гульнях!

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

За мінулы год у Мінску было ўведзена ў эксплуатацыю 581,5 тысячы квадратных метраў жылля, наваселле адсвяткавалі 12 тысяч сем'яў. У гэтым годзе перад будаўнікамі нашай сталіцы стаіць задача збудаваць 600 тысяч квадратных метраў. План немалы, але вырашальны. І ён, верыцца, будзе ажыццёўлены. Аднак, ці наша ўжо такая доля, што будзем, будзем, будзем, а многія ўсё жыццё так і жывуць у інтэрнатах і на кватэрах, ці наша ўжо такое будаўніцтва?

ПАДВЫШКА ТЫДНЯ

Па рашэнні Мінгарвыканкама на 33 працэнты — з 3 тысяч да 4 тысяч рублёў — павысіўся кошт праезду ў сталічным метрапалітэне. А з 25 студзеня 4 тысячы рублёў будзе каштаваць праезд ва ўсім наземным транспарце Мінска. Адпаведна падаражэюць месячныя праязныя білеты. Аднак уся гэта падвышка не кампенсуе і паловы затрат на тое, каб мы пяхком не хадзілі па горадзе. Так што новыя і яшчэ большыя цэны ў нас яшчэ наперадзе.

ПЕРСПЕКТЫВА ТЫДНЯ

Апошнія пяць гадоў насельніцтва нашай краіны з-за перавышэння паказчыкаў смертнасці над нараджальнасцю няўхільна змяншаецца. Так у 1994 годзе ў Беларусі было 10 мільянаў 319,4 тысячы чалавек. За мінулы год насельніцтва краіны скарацілася яшчэ прыкладна на 25 тысяч і цяпер складае 10 мільянаў 178,9 тысячы...

Уручэнне Дзяржаўных прэмій

У сераду Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка ўручыў Дзяржаўныя прэміі Рэспублікі Беларусь 1998 года. У рэзідэнцыі кіраўніка дзяржавы сабраліся новыя лаўрэаты, а гэта знамятае вучоныя і практыкі, пісьменнікі і журналісты — усе тыя, хто за сваю працу атрымаў высокую ўзнагароду. Звярнуўшыся да прысутных, Аляксандр Рыгоравіч адзначыў, што ў гэтай зале ўшаноўваюцца тыя, хто з'яўляецца элітай грамадства, а да такіх людзей і адпаведнае стаўленне. Ад імя лаўрэатаў выступіў народны артыст СССР Расціслаў Янкоўскі, які зазначыў, што прысуджэнне Дзяржаўных прэмій, ёсць і ўвогуле ацэнка таго культурнага і навуковага патэнцыялу, які мае сёння наша суверэнная дзяржава. Р. Янкоўскі падзякаваў А. Лукашэнка за тую вялікую ўвагу, якую ўдзяляе кіраўнік дзяржавы падтрымцы талентаў у галіне літаратуры, тэатра, мастацтва,

культуры. "Такой падтрымкі — дзейснай, разнастайнай, пастаянай, — засведчыў ён, на сённяшні дзень няма больш у ніводнай дзяр-

жаве СНД".
Прэзідэнт Беларусі А. Лукашэнка ўручае дыплом лаўрэата паэту М. Мятліцкаму.

Узнагароды навукоўцам

За шматлікія плённыя навукова-педагагічныя дзейнасць, вялікі асабісты ўклад супрацоўнікаў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі ў развіццё айчыннай навукі Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнка

ўзнагародзіў асобных з іх ордэнам Айчыны III ступені, ордэнам Францішка Скарыны, медалём Францішка Скарыны, медалём "За працоўныя заслугі", а таксама прысвоіў ганаровыя званні. У прыватнасці, званне

"Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь" атрымаў дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы М. Піліпенка, а дырэктару Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа А. Падлужанаму прысвоена званне "Заслужаны дзеяч навукі Рэспублікі Беларусь".

Мастацтва ў гармоніі з... бізнесам

Пра гэтую рэдкасцю ў культурным жыцці з'яву "ЛіМ" паведаміў з месяц таму, падрабязна распавёўшы пра новую акцыю прадстаўніцтва кампаніі "Філіп Морыс" у Беларусі. Гаворка датычылася правядзення конкурсу сярод пяці намінантаў, вылучаных на атрыманне прэміі "Філіп Морыс — Дэбют" з мэтай падтрымкі маладых артыстаў беларускага балета і заахвочвання іх далейшага творчага росту. Высакародная філасофія знанай у свеце кампаніі — "сродкі, атрыманыя ад грамадства, трэба аддаваць на карысць грамадства" — выяўляецца ў спонсарскай падтрымцы праектаў, спрыяльных для развіцця краіны, у якой працуе "Філіп Морыс". Беларускае балет адчуў гэта, і не ўпершыню: летась ладзілася ўзнагароджанне за лепшую ролю года, сёлета — за найбольш удалы дэбют.

Імя лаўрэата — Руслан Мінін, і адзначаны ён за ўвасабленне ролі Кашчэя Бессмяротнага ў спектаклі "Жар-птушка". Пэўна, не адчулі сябе пакрыўджанымі і ягоныя таварышы-калегі: Вольга Гайко, Таццяна Ерахаўец, Ігар Сядзько ды Аляксей Турко выйшлі на сцэну ў касцюмах сваіх тэатральных герояў, каб атрымаць заахвочвальныя прэміі.

Стравінскага — "Вясна свяшчэнная".

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: лаўрэат Міжнароднага конкурсу імя С. Дзягілева і прэміі "Філіп Морыс — Дэбют" Руслан Мінін.

Фота Віт. АМІНАВА

Такім чынам, 20 студзеня ў Нацыянальным акадэмічным тэатры балета Беларусі было асабліва святочна: адбывалася цырымонія ўручэння прэміі "Філіп Морыс — Дэбют". Пасля лакалічных прамоў стар-

Імя лаўрэата — Руслан Мінін, і адзначаны ён за ўвасабленне ролі Кашчэя Бессмяротнага ў спектаклі "Жар-птушка". Пэўна, не адчулі сябе пакрыўджанымі і ягоныя таварышы-калегі: Вольга Гайко, Таццяна Ерахаўец, Ігар Сядзько ды Аляксей Турко выйшлі на сцэну ў касцюмах сваіх тэатральных герояў, каб атрымаць заахвочвальныя прэміі. Адразу ў працяг цырымоніі публіка мела магчымасць паглядзець шчаслівага трыумфатара ў спектаклі "Жар-птушка". А пасля антракту адбыўся паказ яшчэ аднаго балета Валянціна Елізар'ева на музыку І.

Музыка "спадчынных курантаў"

"Парадокс у тым, што аўтар кнігі — не прафесійны музыказнаўца, а спявак, які ўзяўся рэстаўраваць гістарычную карціну нашай музычнай культуры — стракатай і неабсяжнай. Але ніводны "класічны" музыказнаўца, пэўна, і не асмеліўся б выказацца так, такой даходлівай і даступнай для шырокага чытача мовай..."

ры (кніга выйшла як пяты выпуск з серыі "Вяртанне") і выдавецтва "Тэхналогія".

Прэзентацыя новага выдання адбылася 15 студзеня ў сталічным Доме дружбы. Ізгаданая ў пачатку гэтай нататкі характарыстыка зробленага В. Скоробагатавым прагучала менавіта тады — у каментарыі музыказнаўцы В. Дадзіёмавай, якая вяла вечарыну.

Гэта — амаль даслоўная характарыстыка асветніцка-даследчай працы Віктара Скоробагатава, заслужанага артыста і лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, мастацкага кіраўніка аб'яднання "Беларуская Капэла", аўтара адметных артыкулаў у перыядычным друку, у тым ліку й на старонках нашага тыднёвіка, — працы, што ўвасабілася ў кнігу. Назва яе — "Зайгралі спадчынныя куранты" — падказана легендай з дзяцінства Станіслава Манюшкі. Кампазітар нібыта быў уражаны на ўсё жыццё, пачуўшы, як стары, зламаны і закінуты спадчынны гадзіннік пачынаў "самазаводзіцца" і вызываць мелодыю... Такая вось метафара. Далучыцца ж чытачам да музыкі "спадчынных курантаў" праз В. Скоробагатава дапамаглі Беларускае фонд культу-

Рупліўцам беларускага музычнага адраджэння выпала цудоўная нагода пагаварыць вочы ў вочы, парадавацца адметнаму друкаванаму набытку, павіншаваць аўтара, паразважаць пра нялёгкі лёс айчыннай культуры, якой было наканавана зрабіцца ўніверсальным донарам для культуры іншых народаў, найперш — бліжэйшых нашых суседзяў. На прэзентацыі выступілі старшыня Беларускага фонду культуры У. Гілеп, старшыня яго камісіі "Вяртанне", вядомы навуковец А. Мальдзіс, народны мастак Беларусі У. Стальмашонак. Рэдактар кнігі "Зайгралі спадчынныя куранты" В. Вайткевіч, як ніхто іншы абазнаны ў змесце новага выдання, захоплены выказаўся пра якасці аўтара: пра яго "класіцы-

тычны" склад душы і мыслення; здольнасць вылучаць контрдаказы ўяўных апанентаў і пераканаўча і абвясціць; прастату выкладання матэрыялу і завершанасць высьноў, за якія гатовы адказаць перад крытыкамі; артыстызм, уменне пераўвасабіцца ў герояў свайго апаведу.

Добрыя словы перамяжаліся з добрымі спевамі ды граннем. Гучала музыка "спадчынных курантаў": творы М. Кл. Агінскага, Н. Орды, Я. Голанда, К. Горскага, С. Манюшкі, з так званых "Полацкага шчытка". Спявалі ды гралі ў той вечар чынікі праграм "Беларускай Капэлы" — Т. Цыбульская, Л. Лют, А. Бундзелева, Г. Каржанеўская, У. Дулаў, В. Скоробагатаў...

Кніга віноўніка ўрачыстасці, яго кароткая прамова, азораная аптымістычным поглядам у творчую перспектыву справы адраджэння, прысутнасць самай галоўнай герані — вернутай у наш духоўны ўжытак музыкі, — усё ўсцешвала. Бо сведчыла, як заўважыў В. Скоробагатаў, пра тое, што "мы ўжо далёка не пасынкі, мы нармальныя сыны Чалавецтва".

С. Б.

"Беларусь" — люстэрка Беларусі

Гэтыя словы, што вынесены на чацвёртую старонку вокладкі дванацатага за мінулы год нумара публіцыстычнага і літаратурна-мастацкага ілюстраванага штомесячніка "Беларусь", вельмі дакладна вызначаюць сутнасць выдання, якое бярэ свой пачатак з часопіса "Чырвоная Беларусь", што, як вядома, нарадзіўся ў студзені 1930 года, а апошнім часам значна змяніў свой выгляд, стаў надзіва багаты матэрыяламі і на самай справе ператварыўся ў свайго роду візітоўку нашай суверэннай дзяржавы. Якім жа ён будзе ў новым, 1999 годзе?

На гэтае пытанне нашаму карэспандэнту адказвае галоўны рэдактар "Беларусі" Аляксандр ШАБАЛІН:

— І ў 1999 годзе мы захаваем свой накірунак, які акрэсліўся некалькі гадоў назад, — накірунак на духоўнае аздаруленне нацыі. Часопіс, зразумела, не аператыўнае перыядычнае выданне, якой з'яўляецца газета, мы не можам паспяваць за падзеямі. Таму асноўны пошук вядзём (і будзем весці!) у сферы вечных, агульначалавечых каштоўнасцяў, а яны — ва ўдасканаленасці маральнасці і духоўнасці. І пры гэтым у шматлікіх матэрыялах будзем закранаць самыя розныя аспекты згаданай праблемы.

У прыватнасці, да 2000-годдзя з'яўлення Хрысціянства распачынаем новую рубрыку "Падзвіжнікі святніні". Гаворка пойдзе пра святых зямлі беларускай і пра беларускія іконы, а таксама пра звязаныя з імі паданні, легенды.

Паколькі асноўныя чытачы "ЛіМа" тыя, хто цікавіцца літаратурай, мастацтвам, культурай у цэлым, засяроджу ўвагу на гэтай праблематыцы і на старонках "Беларусі". Тут мы нікога новага адкрываць не збіраемся. Усё тое, што традыцыйна складвалася ў часопісе і вытрымала выпрабаванне часам, захаваем.

Прынамсі, па-ранейшаму будзем змяшчаць высокамастацкія творы прозы, паэзіі. Разам з тым з'явіцца, як на маю думку, цікавая рубрыка — "Двое на Парнасе". На Беларусі ёсць нямала пісьменніцкіх сем'яў. Мяркуем прысвячаць ім у нумары разварот. Раскажам пра іх быт, захапленні, адпачынак. Першы матэрыял з гэтага цыкла будзе змешчаны ў сакавіцкім нумары.

З'явіцца і рубрыка "Незабытыя імёны". Героямі яе стануць знакамітыя людзі — грамадскія і палітычныя дзеячы, спартсмены. Правільней, знакамітыя раней, а цяпер яны, як кажуць, сышлі з арэны, пра іх многія забыліся. А мы ўспомнім. І, урэшце, што жыццё многіх з іх варта прыкладу, яны могуць узбагаціць новыя пакаленні духоўна, уласным прыкладам у нечым дапамагчы ў сённяшнім жыцці.

Захаваем рубрыку "Кніга на роздум". Думаецца, яна ўжо знайшла свайго чытача. Янка Сіпакоў, які вядзе яе, расказвае не проста пра новыя кнігі, што з'явіліся апошнім часам у дзяржаўных і недзяржаўных выдавецтвах, а скіроўвае ўвагу на рэдкія, унікальныя выданні, якія часам прайшлі не заўважа-

нымі. Ці з-за малага іх тыражу, ці па нейкай іншай прычыне. А яны ж варта таго, каб пра іх ведалі.

Некаторыя ж тэмы "Беларусі", як урэшце і іншым часопісам, падказвае само жыццё. З'явіліся новыя паняцці, пра якія параўнальна нядаўна многія і не ведалі. Для прыкладу: відэа-арт, шоу-бізнес, рэклама. Пра гэта таксама трэба пісаць. І не проста канстатаваць той ці іншы факт, а аналізаваць, узнімаць праблемы.

Такія асноўныя накірункі працы часопіса ў сёлетнім годзе. Запрашаю ўсіх, хто неабыхавы да жыцця сваёй краіны, стаць актыўнымі чытачамі і падпісчыкамі "Беларусі".

Запісаў Аляксандр МАРЦІНОВІЧ

Душа — у іконах

Знаёмства з культурай, бытам мінулага немагчыма без знаёмства з іконай. Гэта асабліва ўсведамляеш, калі наведваеш экспазіцыю "Народная ікона Гомельшчыны".

Асноўную частку выставы, адкрыццё якой адбылося ў абласным цэнтры 15 студзеня, складаюць каля 150 ікон з фонду абласнога краязнаўчага, Веткаўскага, Чачэрскага, Рэчыцкага музеяў народнай творчасці.

Прадстаўлены на выставе таксама царкоўныя рэчы, творы прыкладнага мастацтва, народныя строі, ткацтва, сельскагаспадарчыя прылады. Гэтыя экспанаты ствараюць асяроддзе, неабходнае для ўспрымання культуры Беларусі і Расіі XIX — пачатку XX стагоддзя. Наведвальнікі таксама атрымаюць цікавыя звесткі аб рэлігійных святах і народных абрадах.

Алег АНАНЬЕЎ

Жлобінская бібліятэка — лепшая...

На Гомельшчыне нямала бібліятэк, якія праводзяць вялікую работу па адраджэнні нацыянальнай культуры, літаратуры, мастацтва і краязнаўства. Пра гэта сведчаць і вынікі абласнога конкурсу-агляду за 1998 год. Адна з лепшых такіх устаноў — Жлобінская раённая

бібліятэка. Пастаянна на яе паліцах творы вядомых беларускіх пісьменнікаў, у тым ліку землякоў Аляксандра Капусціна, Уладзіміра Федасеенкі, якія, дарэчы, у свой час працавалі ў "ЛіМе".

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ВІЦЕБСК...

Рэпетыцыі на коласаўскай сцэне

Трупа акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа пачынае рэпетыцыі п'есы па матывах гогаляўскіх "Мёртвых душ". Пастаноўшчык Мікалай Трухан плануе зрабіць сучасны спектакль у фантазмагарычным стылі. Літаратурная першакрыніца, сцвярджае рэжысёр, дазволіць стварыць экстравагантнае відовішча. У будучым рэпертуары тэатра і п'еса "Валошкі Шагала", у якой галоўная роля аддадзена Генадзю Гайдучу. Спектакль Горына "Чума на абодва вашыя дамы" (па матывах п'есы Шэкспіра "Рамэо і Джульета") ставіць расійскі рэжысёр Ю. Пахомаў.

Святлана ГУК

ГРОДНА...

Канікулы — у сем'ях вяскоўцаў

Па добрай традыцыі, што складалася за апошнія два гады, 130 выхаванцаў Парэцкай дапаможнай школы-інтэрната для дзяцей-сірот і дзяцей, што засталіся без бацькоўскай апекі, правялі зімовыя канікулы ў сем'ях вяскоўцаў. Роўна два гады таму паклала пачатак цудоўнай ініцыятыве сям'я Гразновых з вёскі Рыбніца Гродзенскага раёна. Усе навагоднія святы адзін з выхаванцаў школы правёў менавіта тут. З таго часу жыхары навакольных вё-

сак запрашаюць у госці інтэрнацкіх дзяцей на кожныя канікулы. Многія хлопчыкі і дзяўчынкі апошнія два тыдні зімовага адпачынку правялі ў сем'ях, што сталі для іх ужо амаль роднымі. У часовых прыёмных бацькоў з вёскі Рыбніца, Парэчча і Новая Руда ёсць намер забраць пад апеку і на будучыя вясновыя канікулы. А ў школе-інтэрнаце вырашана правесці вечар адпачынку дня дзяцей і іх апекуноў.

Ларыса НАВІЦКАЯ

БРЭСТ...

Справаздачны сход пісьменнікаў

Абласное аддзяленне СБП правяло справаздачна-выбарны сход, на якім была абмеркавана праца пісьменнікаў сябрыні за апошнія 4 гады. Галоўным набыткам, як адзначалася на сходзе, з'яўляецца выхад кнігі. Паколькі меліся вялікія праблемы з выданнем кніжак у мінскіх дзяржаўных выдавецтвах (за 4 гады выйшла толькі 5 зборнікаў), літаратары звярнуліся ва ўпраўленне па друку аблвыканкама і да прыватных выдаўцоў. У выніку за справаздачны час падрыхтавана і выдадзена два дзесяцікі кнігі, распачата серыя "Берасцейскае вогнішча", пабачылі свет два выпускі альманаха "Берасцейскія карані", два нумары гісторыка-краязнаўчага і літаратурнага часопіса "Радавод".

Два сябры аддзялення паэты Мікола Купрэў і Аляксандр Каско сталі лаўрэатамі літаратурнай прэміі імя А. Куляшова, а Зінаіда Дудзюк і Мікола Сянкевіч лаўрэатамі рэспубліканскага конкурсу кароткага апавядання.

Аддзяленне плённа кіруе абласным літаратурным аб'яднаннем пры газеце "Зара", літаратурным гуртком студыі "Спадчына" (кіраўнік М. Пракаповіч). Менавіта сябар гэтага гуртка Ярына Дашына стала першаю ўладальніцай прызга імя Я. Янішчыц па выніках рэспубліканскага конкурсу маладых талентаў "Дэбют". Літаратурныя аб'яднанні і гурткі працуюць зараз ва ўсіх раённых цэнтрах, асабліва плённа ў Баранавічах, Бяроза, Жабінцы, Камянцы.

Нямала зроблена для ўшанавання памерлых пісьменнікаў У. Калесніка, В. Праскурава, М. Рудкоўскага. Рытуецца да друку спадчына С. Крывалы, М. Арахоўскага...

Гаварылі пісьменнікі на сходзе і пра нявырашаныя праблемы, найперш — жыллёва-бытавыя. Калі М. Купрэву нарэшце ўжо выдзелена кватэра ў Пружаных, дык у паляпшэнні жыллёвых умоў па-ранейшаму маюць патрэбу З. Дудзюк, браты Дэбішы і іншыя. Цяжкасці ёсць і з пошукамі фундацыйных сродкаў для выдання кнігі. Удзельнікі сходу далі наказ намесніку старшыні СБП Навуму Гальперовічу, каб кіраўніцтва саюза больш увагі надавала рэгіянальным аддзяленням.

У сходзе прынялі ўдзел 13 сяброў аддзялення з 18-ці. Сакратаром аддзялення зноў абраны Аляксандр Каско.

Народнай майстрысе — 20 гадоў

Графіка, ікананіс, роспісы па дрэве і шкле, інкрустацыя саломкай — такое кола захапленняў Ірыны Кулецкай з Пружан. Яе работы, арыгінальна выкананыя ў стылі народнага дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, неаднойчы экспанаваліся на абласных і рэспублікан-

скіх выставах, у тым ліку ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры. Не так даўно дзяўчыне з Пружан, цяпер студэнтцы Мінскага ўніверсітэта культуры, было нададзена званне "Народны майстар Беларусі".

Сымон АКСЕНІН

МАГІЛЁЎ...

Імёны загінуўшых — на сценах храма

Пяць гадоў таму ў Хоцімску ля сабора Святой Тройцы была пабудавана капліца з алтарнай абсідай у гонар жыхароў горада, якія загінулі ў гады першай сусветнай, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў. Сабрана ўжо 5 тысяч 700 імёнаў і прозвішчаў. Настаяцель храма архімандрыт Кірыла турбуецца аб тым, каб увекавечыць загінуўшых войнаў у кнізе "Пямяць". Праз некалькі гадоў прозвішчы загінуўшых войнаў плануецца выбіць на сценах храма.

Аляксандр ПЯТРОВІЧ

Быкаў, Пташнікаў, Коўтун і іншыя

Кожны новы год для часопіса — гэта дванаццаць новых кніг, якія рэдакцыя павінна падрыхтаваць для чытача. Гэта нямала, калі ўлічваць тое, што выдавецтвы не маюць магчымасці ў поўнай меры задаволіць патрэбы кніжнага рынку. "Нёману" прыемна, што за дзесяцікі гадоў адданы яго прыхільнікі застаюцца з часопісам, колькасць падпісчыкаў і сёлета не зменшылася, наадварот.

Што будзе надрукавана ў "Нёмане" сёлета, калі ўжо чатыры нумары практычна падрыхтаваны? Пачну, як празаік, з прозы. У першым нумары друкуецца апавесць Уладзіміра Бутрамеява "Земля і людзі", апавяданне Івана Пташнікава "Тры пуда ржы", у наступных нумарах — дэтэктыўны раман Віктара Праўдзіна "Возвращение из преисподней", апавесць "Волчья яма" Васіля Быкава, раман Валянціны Коўтун "Крест милосердия", раман Георгія Марчука "Глаза и сон", перакладная апавесць Эжэна Іанеска "Затворник"...

Упаўнёны, што пералік "буйных" твораў дапоўняць і тыя, якія заяўлены для публікацыі ў часопісах "Полымя" і "Малодосць"...

Не буду займаць газетную пло-

шчу пералікам апавяданняў і вядучых, і маладых празаікаў, як беларускамоўных, так і рускамоўных, гэтак жа як і прозвішчамі славных паэтаў і дэбютантаў у паэзіі. Тыя, хто чытае "Нёман", ведае, што яны ёсць у кожным нумары часопіса.

Не меней змястоўным будзе і "другі" сшытак часопіса. У першым нумары друкуецца традыцыйны "Круглы стол" "Нёмана" на тэму "Психологическая культура общества", падрыхтаваны публіцыстычныя матэрыялы пра лёс малых гарадоў Беларусі, стан нашай глебы, вады, матэрыялы на гістарычныя тэмы, пра сучасную культуру і мастацтва, інтэрв'ю з вядучымі майстрамі.

Насычаным і змястоўным будзе раздзел крытыкі і літаратурназнаўства як і ў плане асветлення праблем літаратурнага працэсу, гэтак і ў даследаванні гісторыі літаратуры. Тут варта адзначыць і такое пачынанне: даць творчы партрэты нашых вядучых крытыкаў, якія пастаянна пішуць пра пісьменнікаў, а самі міжволі застаюцца ў цені.

Чытачоў, бяспрэчна, прыцягне пераклад дзеянніка Пімена Панчанкі, успаміны Карыны Мазуравай "Время и личность", Анатоля Дзя-

лэндзіка "От великого до смешного". І вядома ж, у часопісе будуць рэцэнзіі на новыя кнігі і іншыя матэрыялы.

Аляксандр ЖУК, галоўны рэдактар часопіса "Нёман"

ДАТЫ

Адзначым год Манюшкі

Сёлета спаўняецца 180 гадоў з дня нараджэння нашага славутага земляка Станіслава Манюшкі. Імя гэтага кампазітара, якое традыцыйна звязваецца з польскай музыкай, мае глыбінную, крэўную сувязь з беларускай культурай і з нагоды юбілею мае быць ушанавана адмыслова. Таму Беларускі фонд культуры абвясціў сёлетні год годам Манюшкі. Створаны арганізацыйны камітэт па святкаванні, які ўзначаліў вядомы музычны дзеяч краіны, народны артыст, лаўрэат дзяржаўных прэміяў, прафес-

сар Міхал Казінец. У планах — шэраг канцэртаў, правядзенне дзіцячага фестывалю-конкурсу імя С. Манюшкі (Чэрвеньскі раён, месца знаходжання Убеля — радзіннай сядзібы кампазітара), адкрыццё мемарыяльнага знака на доме ў гістарычным цэнтры Мінска, дзе жыла сям'я Манюшкаў. Кульмінацыя ўрачыстасцяў прыпадае на май — час яшчэ ёсць, каб распрацаваць грунтоўны план імпрэзы і надаць святу шырокі розгалас.

С. Б.

ЛЯ ВЫТОКАЎ

Архіў найноўшай гісторыі, утвораны Беларускім грамадскім фондам "Наша Ніва" ў рамках даследчага праекта "Антыкамуністычная апазіцыя Беларусі 1945—1991", наладзіў у Літаратурным музеі Янкі Купалы выставу "Ля вытокаў незалежнага грамадства. Асобы і падзеі беларускай апазіцыі 1950—1980-х". На думку Алега Дзярновіча, дырэктара Архіва найноўшай гісторыі, выстава не мае мэты лінейна паказаць развіццё беларускага грамадства ў 1950—1980-я гады. Галоўнае зараз — скіраваць увагу грамадства на асоб, якія маюць вялікае значэнне для беларускага грамадства.

Бо іх праваабарончая, навуковая і культурніцкая дзейнасць аб'ектыўна спрыяла ўтварэнню асноў незалежнай, дэмакратычнай дзяржавы — той Беларускай дзяржавы, якая яшчэ будзе. На стэндах прадастаўлены матэрыялы, якія апавядаюць пра "Акадэмічны асяродак" 1962—1974 гадоў, маладзёжны рух пачатку — сярэдзіны 1980-х, беларускі музычны нонканфармізм, палітычны рух 1988—1990 гадоў, пра дзейнасць Аляксея Каўкі, Міхася Кукабакі, Ларыса Геніюш, Міколы Ермаловіча...

Хроніка дэмакратычнай апазіцыі і палітычных рэпрэсій у Беларусі 1953—1991 гадоў пераканаўча сведчыць, што ў нашым краі адбываліся тыя ж працэсы, што і ў Польшчы, Венгрыі, Усходняй Германіі, Балты, на Украіне. Зразумела, яны мелі сваю спецыфіку, абумоўленую і геапалітычным станам краіны, і двухсотгадовай русіфікацыяй. Найгалоўнейшыя вынікі гэтых працэсаў — здабыццё Беларуссю незалежнасці ў 1991 годзе. Гэта ўжо іншая тэма найноўшай гісторыі.

П. В.

А ў БСЛМК — свае прэміі

З мэтай далейшага развіцця нацыянальнага мастацтвазнаўства і літаратурна-мастацкай крытыкі, павышэння іх ролі ў культурным жыцці краіны, заахвочвання да больш актыўнай дзейнасці ў гэтай сферы гуманітарнай навуцы і мастацкай творчасці Беларускі саюз літаратурна-мастацкіх крытыкаў (БСЛМК) устанавіў свае штогадовыя прэміі за лепшыя работы ў галіне мастацтвазнаўства, літаратуразнаўства і крытыкі. Прэзідыум рады БСЛМК, разгледзеўшы вынікі дзейнасці за 1998 год, вырашыў прысудзіць дыпламы і грашовыя прэміі шэрагу членаў гэтага творчага саюза.

Лаўрэатамі сталі: Сцяпан ЛАЎШУК, доктар філалагічных навук — за публікацыю літаратуразнаўчых прац; Тамара ГАРОБЧАНКА, кандыдат мастацтвазнаўства — за публікацыю тэатразнаўчых прац; Вольга НЯЧАЙ, доктар мастацтвазнаўства — за публікацыю кіназнаўчых прац; Мая ГАРЭЦКАЯ, тэатральны крытык — за стварэнне тэлевізійных перадач аб тэатры; Валерый ЖУК, кандыдат мастацтвазнаўства — за публікацыю мастацтвазнаўчых прац. Разам з тым прэзідыум не забыўся і на маладых крытыкаў. Сярод адзначаных дыпламамі і грашовымі прэміямі — выкладчыца Беларускага гуманітарнага ліцэя Юлія АЛЕСЬНІНА (літаратуразнаўства), аспірантка Беларускай акадэміі мастацтваў Таццяна КОМАНВА (тэатральная крытыка), аспірантка Беларускай акадэміі музыкі Ларыса ЗУБАРАВА (музыказнаўства). Да ўсяго маладыя лаўрэаты атрымалі рэкамендацыі для ўступлення ў Беларускі саюз літаратурна-мастацкіх крытыкаў.

Нацыянальны дзяржаўны гуманітарны ліцэй імя Якуба Коласа

АБ'ЯЎЛЯЕ НАБОР НА ПАПРЫХОУЧЫЯ КУРСЫ ДЛЯ ПАСТУПЛЕННЯ У ЛІЦЭЙ.

Запрашаюцца вучні 7-х класаў.

Пачатак заняткаў 10 лютага.

Заявы прымаюцца па адрасе:

220050 Мінск, вул. Кірава 21, 6 пак., тэл.: 226-10-73, 227-04-67.

ЛЁСЫ

Знайсці і аддаць...

Не ўсім, што нарадзіліся на зямлі продкаў, выпадае пражыць век у родным кутку. Такія людзі — як перасаджаныя дрэвы: хтосьці цяжэй прырываецца, хтосьці лягчэй... Такого чалавека сустрэў у славацкім горадзе Прэшаў беларускі філолаг, выкладчык тамтэйшага ўніверсітэта Віталь Маслоўскі. Ніна Сцяпананна ЗАГУРКАВА — вахцёрка ў студэнцкім інтэрнаце. Звычайна, па-зямному складаецца яе жыццё: выгадала траіх дзяцей, падрастаюць унукі. Багаты ўнутраны свет гэтай жанчыны прыцягвае да сябе моладзь. Менавіта студэнты часта з'яўляюцца першымі слухачамі і крытыкамі вершаў "пані вратнічкі"...

— Ніна Сцяпананна, калі і як вы адчулі ў сабе патрэбу выказацца менавіта ў вершах? Што паслужыла прычынай гэтага?

— Гэта здарылася не так даўно, калі ў маім жыцці адбыўся вялікі пералом, калі я раптам засталася адна, дакладней — сам насам з сабою, са сваімі думкамі-думамі пра ўсё, што было ў жыцці раней. Змагалася за мужа, гадала і выходзіла дзяцей, сама, толькі сама дбала пра іх дабрабыт. І вось так адбылося, што ў адзін год, у адзін месяц выйшла замуж старэйшая дачка, а за ёй — і сын ажаніўся... Доўгія гады, усё папарэдняе жыццё мы былі ўсе разам, і раптам — я адна. Як зараз памятаю: стаяла, пазірала ў вакно і нежкі самі па сабе ўзніклі думкі, нарадзіліся словы, склаліся ў радкі, і я іх запісала. Ужо немаладога веку я была. Сама здзівілася. Думаю, што пустэча ў душы павінна была нечым запоўніцца. Быццам Бог паслаў мне тыя радкі дый зараз водзіць маёй рукою, "каб складала ўсё было".

Натхненне — гэта сапраўдная тайна, альбо — па-славацку кажучы — "таёмства"...

— Вы пішаце на дзвюх мовах. На роднай — украінскай і на славацкай. Такое паэтычнае двухмоўе не часта сустракаецца...

— Усё атрымалася без асаблівых цяжкасцей. Калі прыехала сюды, у Славакію, на радзіму мужа, паціху-памалу стала чытаць на славацкай мове газеты, часопісы. Калі дзеці пайшлі ў школу, то, дапамагаючы ім у вучобе, я вучылася разам з імі, так паступова авалодала гэтай мовай актыўна. Стала гаварыць на ёй. Я і думаю цяпер па-славацку і па-украінску аднолькава лёгка. Сёлета якраз пераломны для мяне год — 26 гадоў было мне, калі я прыехала сюды — і вось ужо роўна столькі пражыла тут. Не заўважыла, як і праляцелі гэтыя гады... Адчуваю, што рытм славацкай мовы некалькі іншы, чым украінскай, і вершы на ёй атрымліваюцца па моўным афармленні іншыя.

Здараецца, што задумаю верш на адной

мове, а потым перакладаю ў думках на другую. Не заўсёды атрымліваецца. Адкладаю да лепшых часоў, потым вяртаюся. Мне цікава назіраць, як думкі і вобразы як бы перацэнаюцца, пераліваюцца з адной мовы ў другую. Калі былі прапановы надрукаваць вершы, то я рашылася даць толькі украінскія.

— Якія эпізоды з далёкай краіны дзяцінства найбольш вам запамініліся?

— Часцей за ўсё прыпамінаюцца гады, што прайшлі на радзіме, калі жыла з дзедам і бабуляй у Запарожскай вобласці. Менавіта тады адчувала сябе вольнай, ніхто мяне не крыўдзіў (у адрозненне ад перыяда, калі жыла з мамай і айчымам). Здавалася, што ўвесь неаглядны стэп, поўныя яблык і груш сады — усё наваколле належыць табе, створаны для цябе. Галоўнае, што засталася ў памяці, — ласкавыя вочы і рукі маіх бабулі і дзядулі па мацярынскай лініі. Часта згадваю поўныя місы мёду, якія ставіў перада мною мой дзядзька, — мамін брат. Ён і зараз жыве ў Запарожжы. На роднай Ровеншчыне засталіся мама і брат. Амаль кожны год бывала там раней, калі-нікалі маці прыязджае да мяне сюды. Яна, да слова, была вязнем канцлагера ў Аўстрыі. Часам чытаю і раздумваю над тым, што напісана ў розных бестселерах, і хочацца прапанаваць людзям перачытаць і прачытаць простымі людзьмі на самай справе. Збіраю матэрыялы, думаю, вяду запісы. Але гэта толькі планы.

— Ці дапамагаюць вам вершы ў рэальным жыцці? Можна зварот да паэтычнага слова — гэта магчымаць збегчы ад рэальнасці?

— Ад рэальнага жыцця, яго клопатаў і згрызот не збяжыш ніколі і нікуды. У мяне такі характар, што заўсёды шкада часу, асабліва, калі ён страчаны марна. Не магу сказаць, што напісанне вершаў — проста, як кажуць зараз, хобі. Гэта не зусім так. Зразумела, ёсць у жыцці хвіліны, часы, калі хочацца заняцца нечым прыемным для душы. Напрыклад, я вельмі люблю прыроду, часта

хаджу ў горы, у лес, проста блукаю па ваколіцах нашага горада. Як некалі ў маладосці, я і зараз люблю спаваць. Ведаю шмат украінскіх, рускіх і славацкіх (асабліва народных) песень. Люблю чытаць, танцаваць, шыць. З задавальненнем гатую і частую гасцей.

Думаецца мне, што перастань я вось так з любасцю ставіцца да прыроды, рабіць нешта добрае для людзей, для сваіх родных і блізкіх, то навошта тады наогул жыць на свеце? Аніякія вершы не уратуюць...

— Ніна Сцяпананна, ваша недалёкае мінулае, сучаснае жыццё і, безумоўна, будучыня звязаны са Славакіяй. У вас тут ёсць сваё асяроддзе: дзеці, сябры, суседзі. Вы верыце ў людзей?

— Так, веру, усё яшчэ веру ў людзей, хаця неаднойчы была ашукана ў сваіх лепшых да іх памкненнях. Чалавек не можа, не павінен быць сам па сабе.

Жывеш — жыві, але б смерці памятай. І мэта у жыцці ніколі не губляй. Жыццё — страла. Умомант праімчыць, За ім стралой і смерць ляціць.

(Вольны пераклад. — В. М.)

У жыцці я стараюся знайсці аптымальнае выйсце з любога становішча. Калі да ўсяго, што адбываецца, падыходзіць разважліва, з розумам, то ўсе праблемы можна вырашыць. У гэтым я аптыміст. Калі чалавек здаровы душой і цела, ён заўсёды знойдзе выйсце з кожнай сітуацыі.

— Напрыканцы гутаркі, Ніна Сцяпананна, вось пра што спытаю: якое цікавае для вас пытанне я не задаў? І як бы вы на яго адказалі?

— Вы мне не задалі пытання аб месцы і прызначэнні ў чалавечым жыцці такога пачуцця, як Любоў. Менавіта яна, Любоў, правіць светам. Так я думала раней, у далёкім юнацтве, так думаю, і зараз. З вялікай Любові — Кахання — Ласкі (па-славацку), можа, часам і нешчаслівай — і нараджаецца паэзія. Асабіста я вельмі ўдзячна, што спазнала гэтае пачуццё. Калі навучышся любіць, тады многае ў жыцці разумееш яснай. Асабліва зараз, у наш пераломны час, на парозе новага тысячагоддзя.

Чалавеку трэба знаходзіць гэтую любоў у сабе і аддаваць яе іншым, калі ён хоча хоць трохі спазнаць сутнасць быцця.

Гутарыў Віталь МАСЛОЎСКИ

Славакія, г. Прэшаў

СЕМІНАРЫ

Прэса і сацыялогія

Дырэктар сацыяметрычнай лабараторыі "Новак" Андрэй ВАРДАМАЦКІ і эксперт Незалежнага інстытута сацыяльна-эканамічных і палітычных даследаванняў Надзея Яфімава сталі гасцямі клуба журналістаў пры Мінскім міжнародным адукацыйным цэнтры (ІВВ). Чарговы семінар клуба меў назву "Прэса ў люстэрку сацыялогіі".

Лабараторыя "Новак" праводзіць у мясяц не менш пяці апытанняў, якія ахопліваюць усё рэгіёны рэспублікі. А. Вардамацкі раскажаў пра кухню сацыялагічных даследаванняў. Яе асабліва важна ведаць прадстаўнікам прэсы, бо журналісты — транслятары інфармацыі. Кожнаму, хто выкарыстоўвае сацыялагічныя дадзеныя ў сваіх матэрыялах, трэба ўлічваць і пазначаць наступныя моманты:

- а/ якая колькасць рэспандэнтаў удзельнічала ў апытанні (пры тым, што колькасць не заўсёды азначае якасць);
- б/ якія метады здымалася інфармацыя (праз газетную анкету, паштовую рассылку, тэлефон і да т.п.);
- в/ якая ўстанова праводзіла апытанне; г/ колькі свежыя па часе звесткі;
- д/ ці меў месца ўплыў індывідуальнага псіхалагічнага вопыту;
- е/ быць асяржожым у адносінах да ўсемагчымых рэйтынгавых паказчыкаў.

Пытанні журналістаў тычыліся рознай інтэрпрэтацыі адных і тых жа дадзеных. Напрыклад, 7 працэнтаў кваліфікаваных рабочых — гэта многа ці мала? Адны напішучы "ўсяго 7", а другія — "цэлых 7". А. Вардамацкі сказаў, што такая паліварыянтнасць — звычайная з'ява ў СМІ, і пажартаваў: "Ісціны няма, ёсць яе інтэрпрэтацыі". Удзельнікі семінара даведліся пра вынікі вялікага сацыялагічнага праекта "Еўрабарометр". Згодна з імі, грамадзяне Беларусі глядзяць у будучыню без усялякага аптымізму.

Н. Яфімава распавяла пра апытанне журналістаў, праведзенае ў канцы 97-га. У ім удзельнічала 91 чалавек, з іх 45 прадстаўлялі дзяржаўныя выданні і 46 — незалежныя.

Аказалася, што і тыя, і другія аддаюць перавагу неафіцыйным каналам атрымання інфармацыі. Асноўныя крыніцы інфармацыі — гэта адміністрацыя прэзідэнта, міністэрствы, КДБ, МУС, органы мясцовай улады. Афіцыйныя запыты прадстаўнікоў прэсы мелі наступны вынік: па дзяржаўным станойчы адказ атрымалі 84 працэнты, па незалежных 73 працэнты — адмову. Найбольш закрытымі з'яўляюцца Міністэрства ўнутраных спраў. Ад яго дзяржаўныя выданні мелі адмову ў 14-ці працэнтах выпадкаў, незалежныя — у 70-ці. Па адміністрацыйных суданосінях такія самыя: 14 і 78. Найчасцей хаваюць ад грамадскасці фінансавыя дакументы, акты прававерак, матэрыялы судовых спраў. Даведнікі па правах чалавека раяць у такіх выпадках звяртацца ў суд. 4 працэнты апытаных рабілі такія спробы. Адмовы з судоў ім даваліся па тэлефоне і без належных тлумачэнняў.

Адно з даследаванняў інстытута тычылася нацыянальнага характару і абаянасці на матэрыялы "Свабоды", "Нашай нівы", "ЛіМа", "Народнай газеты", "Звязды" (кантэнт-аналіз 93-га года). Характарыстыка нацыі вызначалася па 37-і параметрах, з іх як асноўныя адзначаны 17. Сярод іх пераважалі такія рысы, як талерантнасць, дабраты, стараннасць. Дзелавітасць аказалася на адным з апошніх месцаў у ліку станойчых якасцей беларусаў. Ініцыятыўнасць (творчы падыход да справы), актыўнасць, цвёрдасць характару, настойлівасць таксама не вельмі для нас уласцівыя. Што ж тычыцца характарыстыкі канкрэтных асоб, то ў іх падкрэсліваліся якраз тыя рысы і якасці, якіх не хапае нацыі.

Такім чынам, назіраецца разыходжанне іміджу нацыі з тэзісам асобы. Атрымліваецца, што яркая асоба як бы супрацьстаяць агульнай масе.

Цікавыя звесткі прывялі Н. Яфімава і па прапагандзе каштоўнасцей свабоднай рынкавай эканомікі. Былі параўнаны тэлеперадачы "Эканаміст" і "Панарама" 97-га і 98-га гадоў (тэматыка, героі, відэарад). У першай з названых 25 працэнтаў удзельнікаў — спецыялісты-эксперты фінансавай і прамысловай сфер, у другой 20 працэнтаў — прадстаўнікі выканаўчай улады. Прадпрыемальніцаў у першай — 43 працэнты, у другой — 0,3 працэнта. Цікава, што вучоныя-эксперты пазбягалі ацэнак у сваіх выказваннях, экспрэсіўна выказваліся толькі чыноўнікі і прадстаўнікі новай сацыяльнай групы — прадпрыемальнікі. Адрозніваліся і візуальныя "карцінкі". У "Эканамісце" — офіс, круглы стол (як сімвал дыскусійнасці), у "Панараме" звычайна — начальніцкі кабінет, дзяржаўная сімволіка, трыбуна. Як быццам усё ўжо вырашана, і нам выдаюць гатовыя рэцэпты.

Інстытут, які прадстаўляла Н. Яфімава, працуе ўжо 6 год, яго ўзначальвае прафесар А. Манаеў.

Наконт нацыянальных рысаў у клубе ўсцалася дыскусія. Журналісты гаварылі, што пад талерантнасцю часта хаваецца звычайная баязлівасць. А. Вардамацкі адзначыў расплыўнасць, неадназначнасць паняцця "талерантны". Яно працягваецца як цяжкі масць (псіхалагічная аснова дэмакратыі), і як канфармізм, пакорнасць, паслухмянасць. Прадстаўнікі незалежнай прэсы не раз сутыкаліся з агрэсіўнасцю беларусаў у адносінах да іншых меркаванняў, коснасцю, непрыманнем новага.

Дзесяты па ліку семінар прайшоў цікава і ўзбагаціў удзельнікаў новымі ведамі.

Г. К.

НЯДАЎНА БЫЛО 65 гадоў з таго часу, як Буніна І. А. ушанавалі Нобелеўскай прэміяй, і 45, як ён памёр.

Але не толькі гэтыя даты падштурхнулі, як кажуць, добрым словам памянучы такога незвычайнага чалавека і пісьменніка, не менш і іншае: паразважаць пра жыццёвы і творчы лёс своеасаблівай, таленавітай асобы ў пераломныя часы гісторыі і ў нейкай ступені зрабіць гэта праз прызму ўспрымання бунінскай творчасці Твардоўскім. Чаму для гэтага абраны менавіта Твардоўскі? Напамнім, папершае, якраз ён напісаў вялікі артыкул да Збору твораў Буніна ў 9-ці тамах (М., "Художественная литература", 1965—1967), быў адным з першых, хто ў былым СССР паспрабаваў **справядліва** прааналізаваць усю творчасць рускага пісьменніка-эмігранта, а па-другое, усё ж у пэўных выпадках не пазбегі... *несправядлівасці*. У 60—90-ыя гады былі і

канечне, такому радавітаму чалавеку, як Бунін, не лёгка было задавальняцца роляй карактара, бібліятэкара, бондара, дробнага гандляра, "талстоўца" ці вандроўніка (у дзевятнаццаць гадоў пакінуўшы абяднелую бацькоўскую сядзібу "С адным крестом на груду", больш ніколі не меў уласна свайго кутка, жыў у гасцініцах і пансіянатах), але чым болей бяднеў, тым мацней выяўляў свой гонар. Ды пры ўсім сваім гонары не апусціўся да таго, каб не любіць жыццё і чалавека, як не дазволіў сабе перапоўніцца тым, што пасенняшню можна назваць рускім нацыяналізмам альбо шавінізмам. У яго была натуральная **рускасць**, што не можа не выклікаць павагу, хоць нас, беларусаў і ўкраінцаў, "славян-братэў", асабліва ўкраінцаў, ён ведаў добра, але нідзе ва ўсе часы свайго жыцця асабліва не падтрымаў (апроч Т. Шаўчэнкі). Але, па-мойму, нідзе асабліва і не абражаў ды не глуміў, як цяпер гэта робяць свае і

вельмі высока), але нельга адмовіць: ён, Бунін, меў непахісны характар, ясную і цвёрдую пазіцыю, ведаў сабе цану, а гэта значыць быў Асобаю!

І на радзіме, і за мяжой, як бачна, яго гняла думка: а што ўласна гэта такое родная, любімая **Русь, яе народ**. На радзіме ён гэта найбольш акрэслена даследаваў у "наиболее социально значимых" "Деревне" і "Суходоле", дзе дасталося ўсім: як "господам", так і "городовым", "извозчикам", "лакеям", "босякам" ды "мужикам!", за мяжой многія бліскучыя старонкі прысвечаны гэтаму ў раманах "Жизнь Арсеньева". У прыватнасці, чытаем там, безумоўна, шчырае, яму вельмі балючае: "Рос я, кроме того, среди дворянского оскудения, которого опять-таки никогда не понял европейскому человеку, чуждому русской страсти ко всяческому **самоинстреблению** (тут і далей падкрэслена мной. — Г. Д.). Эта страсть присуща не

Пра Буніна

іншыя артыкулы, даследаванні бунінскай творчасці і іншых аўтараў, пра многае напісана зычлівай, паўней, і сам Твардоўскі, каб жыў, канечне ж, тое-сёе перагледзеў бы ў сваіх ацэнках, але тым не менш хочацца спыніцца іменна на яго тым слове, што пазней, у 1987—1988 гадах, паўтарылі ў бунінскім шасцітомніку: у тых пахвале, закідах Буніну — тое, з чым апошняму прыходзілася сутыкацца ўсё ягонае немалое жыццё, ад чаго ён не засланіўся нават пасля сваёй смерці.

Здаецца, Бунін не паспеў яшчэ нарадзіцца, а на яго ўжо проста нахлынула тое, з чым пасля не зусім мог разабрацца сам, тым больш з чым не змаглі саўладаць іншыя. Твардоўскі іранічна падкрэсліў адмысловую бунінскую сітуацыю: "древний дворянский род и степной хутор", "оскудение". Зразумела нейкая доля праўды тут ёсць: Бунін, як выразна гучыць у яго творах (ды яшчэ ў дакументальна-аўтабіяграфічных), змалку адчуў, што ён не проста пыл на ветры альбо Іван, які не помніць, не ведае свайго кроўства: "Я происхожу из старого дворянского рода". І далей: "Род Бунинных происходит от Симеона Бунковского, мужа знатного, выехавшего в XV в. из Польши к великому князю Василию Васильевичу". Дарэчы, гэтае, выпісанае Буніным з архіўных крыніц, вельмі цікава: а што значыць "из Польши"? Той Сямён (Сямён?) мог быць як з Кароны, так і з Княства, г. зн. наш зямляк. Род Буніных даў нямала расійскіх дзяржаўных дзеячаў, пазтаў А. Буніну і В. Жукоўскага — незаконнага сына А. Буніна і палоннай турчанкі Сальмы. Але... "Может быть, — читаем у "Жизни Арсеньева", — мое младенчество было печальным в силу некоторых частных условий? В самом деле, вот хотя бы то, что рос я в великой глуши. Пустынные поля, усадьба среди них..." Буніна быццам, якому ад продка "наследство осталось не бог весть какое и того не пощадил. Беспечен и расточителен он был необыкновенно". Зноў з вышэйзгаданага рамана: "Рос я, кроме того, среди дворянского оскудения..." Хоць Бунін рашуча прэчыў, што яго герой Арсенеў — ніколі не ён сам, але ўсё ж... Для кожнага чалавека маленьства, яго ўмовы, уражанні накладваюць свой глыбокі адбітак, фармуюць яго як асобу.

Бунінскіх думак, настрою, стылю паводзін не зусім разумелі і тыя, хто нарадзіўся, жыў у шыкоўных палацах, і тыя, хто пабачыў свет у папоўскіх, дробначыноўніцкіх будынінах ды сялянскіх хатах. Заможны Л. Талстой амаль усё жыццё адмаўляў ад багацця і прывілей, імкнуўся да прастасці (ва ўсякім разе шмат пра гэта гаварыў і пісаў, спрабаваў рабіць такія ўчынкi, за што, бывала, сям'я пагражала здаць яго ў вар'яцкі дом), іншыя пісьменнікі, "славянафілы" і "захаднікі", славілі даўніну, віцязяў альбо, наадварот, высміхоўвалі сваю як гісторыю, так і рэчаіснасць, Горкі апяваў "бродяг", "босяков" і "юродов" (задвукоўсеныя словы бунінскія), дэкадэнтны рознай масці падкрэслівалі нуду, безвыходнасць ці словабуднічалі, а вось Бунін упарта сыходзіў з пазіцыі "оскудешаго дворянства", як у вершах, так і ў прозе з самага пачатку стаяў толькі на рэалістычных пазіцыях і, у прыватнасці, услед за Чэхавым "пробил дорогу к маленькому рассказу" (чэхаўскі выраз), прывучыўшы тагачаснага чытача, што значная літаратура — гэта не толькі тоўстыя раманы, якія ён, чытач, звыкся чытаць доўгімі вечарамі, грэючыся кала камяна, а і невялікія апавяданні ды мініяцюры.

"Падказка для энтузіястаў, што захаца праясніць гэта: Бунін называе крыніцу свайго радаводу ў "Автобиографической заметке" (М., "Художественная литература", 1986, т. 6, с. 545).

прыезджыя "патрыоты" і "общеславяне", для якіх гэтыя тэзісы патрэбны толькі для прыкрыцця, як раней яны прыкрываліся тэзісам "интернационализма".

Буніна-паэта і празаіка заўважылі адразу, але ацанілі, як жартуюць, паляпваючы па плячы ("этот рассказ сделал бы честь и более крупному таланту"), праўда, раней першыя творчыя крокі Чэхава ўспрынялі яшчэ горш ("умрет под забором от пьянства, так как" у яго "искры божьей нет"), пазней Буніна доўга не спяшаліся ставіць упоравень не толькі з Талстым і прызнаным ужо Чэхавым, але і з Горкім, Купрыным і Андрэевым, нават забытымі сёння Патапенкам і Эртэлем. Л. Талстой не раз папікаў яго за "дождики", скажам, у апавяданні "Заря всю ночь" — гэта значыць, нібыта за самамэтнае апісанне прыроды і за празмерную дэталізацыю, што, на думку патрыярха, таксама несла пагрозу рускай літаратуры, бо яна, такая шматфарбнасць, магла засланіць галоўнае — думку, развагі пра сэнс жыцця і смерці, пра дабро і зло, пра сумленне і спачуванне, пачуццё грэху і адказнасці, увогуле маральна-рэлігійныя і эстэтычна-філасофскія прынцыпы і г.д., з чым ён, Талстой, нават са сваімі супярэчнасцямі, падняўся над усімі яго сучаснікамі ва ўсім свеце, аж да праведніка, які займеў права ажно на сваё Евангелле. Талстой зававаў такі аўтарытэт, якога не было і, здаецца, няма да і пасля яго смерці. Бунін не стварыў сваёй такой сістэмы; шукаючы ў гэтым пуцяводнага, усё жыццё багавялеў перад Талстым, асабліва перад створаным тым у сферы думкі і мастацтва (іншых настаўнікаў рана-позна адхіляў), але і ён, Бунін, не проста сузіраў і маляваў, не быў пазбаўлены здзіўляюча глыбокіх і арыгінальных думак як у пазэіі, у прозе, так і ў гэтакіх сваіх рэчах, як у кнізе "Освобождение Толстого", ва ўспамінах і дзённіках. Урэшце збойся Бунін, не пішы так, як хацеў і мог, колькі б чаго страціла Яе Вялікасць руская літаратура! А мова! З тагачасных прызнаных, здаецца, найбольш цёпла адгукаўся пра Буніна Чэхаў (па прызнаннях самога Буніна і па пазней апублікаваных чэхаўскіх лістах) ды з рознымі абмоўкамі Горкі. Але калі ягоную працу адзначылі вышэйшай узнагародаю Расійскай акадэміі навук — прэміяй імя Пушкіна, а яго самога ў 1909 годзе абралі ў гэтай акадэміі ў лік дванаццаці ганаровых акадэмікаў, да яго прыйшла шырокая вядомасць, хоць зноў жа не ўсе з калег ды грамадскасці Буніна з гэтым шчыра павіншавалі ды парадваліся за яго поспех — нават з-за папулярнага тады Горкага, якому акадэмічнае званне не зацвердзілі. Як не ўсе згадзіліся і з ягонай рашучай барацьбою з дэкадэнтам. Яшчэ ў 24 гады Бунін рэзка зазначыў: "Они сознательно уходят от своего народа, от природы, от солнца", пасля смерці Чэхава ён яшчэ мужней абараняў пазіцыю рэалізму, захіляючы ім рускую літаратуру ад пеністых мадэрнісцкіх хваль. Хоць за многімі мадэрністамі ён прызнаваў талент, іхняе права на творчыя пошукі, але да канца дзён сваіх на іхнія бесцярпымыя выпадкі таксама не шкадаваў сваіх эмоцый, нават, як хтосьці зазначыў, "устроил им Варфоломеевскую ночь": ды яны — "истерики" і "помешанные"! Без ніякіх ваганняў не прымаў ён і надуманасці ды кніжнасці, адстойваў натуральнасць і духоўнае здароўе. Ён асудзіў рэвалюцыю як найвялікшае зло, пазней, ужо ў эміграцыі, не вельмі ладзіў з многімі з тых, хто апынуўся з ім побач, гэтым самым выклікаючы на сябе агонь крытыкі з усіх бакоў. Канечне, часамі быў ён рэзкі, нецярплівы, з тым, даўнім, гонарам (скажам, цяжка згадзіцца, як ён паблажліва, а то і непрымальна ацаніў іх, савецкіх: Маякоўскага, Ясеніна і Шалахава ды, мабыць, і таго ж Твардоўскага падняў не

Іван Бунін. Фотаздымак 1915 г.

толькі дворянам. Почему, в самом деле, влачил нищее существование русский мужик, все-таки владевший на великих просторах своих **таким богатством**, которое и не **снилось** европейскому мужику, а свое безделье, дрему, мечтательность и **всякую неустроенность** оправдывающий только тем, что не хотели отнять для него **лишнюю пядь** земли **от соседа** помещика, и без того с каждым годом все скудевшего? Почему **алчное** купеческое стяжание то и дело прерывалось дикими размахами **мотовства** с **проклятиями** этому стяжанию, с **горькими** **пьяными** **слезами** о своем **окаянстве** и горячечными мечтами по своей собственной воле стать **Иовом**, **бродягой**, **босяком**, **юродом**? И почему вообще **случилось** **ТО**, что **случилось с Россией**, погибшей на наших глазах в такой волшебной краткий срок?"

Нямала прайшло ўжо часу з таго моманту, калі Бунін задаваў сабе і іншым гэтыя пытанні, але яны і сёння паўсталі з новай трывогаю. Зразумела, Расія не загінула і не загіне, рэч у іншым: як ёй стаць на ногі і якой быць далей. Паколькі Бунін добра ведаў, што і яго продкі з XV ст. памагалі ўтвараць "святую Русь" (ён не вельмі любіў гэты выраз, бо далёка не ўсё рабілася па-святому), падпарадкавалі больш сотні народаў і плямён з іхнімі агромністымі землямі і багаццямі, то ён не мог не знаць і іншае: утрымаць імперыю нялёгка ды калі ў ёй яшчэ шмат "неустроенности". Гістарычны факт: "Кацярына II задавала ў Сенате вельмі просценькае пытанне: а колькі, панове дзяржаўныя мужы, у нас гарадоў? Ніхто не змог на гэта адказаць, хоць усе, канечне ж, дзень і ноч дбалі толькі пра сваю Айчыну ды пра яе, царыцу-матулю! Ніхто не языкачосіў, не спажываў прывілей і не краў, не паклёпнічаў адзін на аднаго, не трымаўся рукамі і зубамі за ўладу, не перагароджваў шлях сумленным і здольным! Не мог не асэнсоўваць Бунін, хто і як рэфармаваў імперыю. Пётр I, падвучыўшыся ў Заходняй Еўропе, Кацярына II — немка (праўда, яна, як і Аляксандр-вызваліцель, рабіла гэта не столькі кіем, колькі праз законы і ўказы), а таксама розныя замежныя хапугі і душыцелі тыпу Бірона ды большавікі, ухаліўшыся за Марксава ідэі, якія сам той прысвятчаў Заходняй Еўропе, але якія там, "не-способных к социальному перевороту" (Герцэн), не прыжыліся. Не проста пажартаваў, здаецца, Бісмарк, калі сказаў прыкладна такое: прыгожыя, спакуслівыя вашы ідэі, панове сацыялісты, але каб іх ажыццявіць, выберце тую краіну, якую вам не шкада! Не мог не помніць Бунін і гэтых апетых у фальклоры "авось", "по щучьему веленью, по моему хотенью", "воля божья", Ямелю на

печи ці лягушку, што пераўтвараецца ў царэўну, тчэ і варыць! "Такое богатство, которое и не снилось европейскому мужику", які даражыў кожным лапікам зямлі і шматком, "дикие размахи мотовства", "горькие пьяные слезы о своем окаянстве" — не маглі не ўзнікнуць на пэўнай глебе — як ад заваёўніцкіх паходаў, войн, захопу ўсё новых зямель цароў ад Івана Грознага, Пятра I да Кацярыны II, так і ад рабаўнічых нападаў Ермака, Разіна ды Пугачова. Тое, што даволі лёгка "покорялась" не толькі еўрапейская, азіяцкая, але і амерыканская зямля, што столькі шмат ішло ў рукі здабычы, не магло не настроіць на пэўны лад як кожнага чалавека, так і імперыю ў цэлым. Ніхто не мог усяго злічыць — адпаведна, многім не было патрэбы вельмі кляпатіцца пра заўтрашні дзень, працаваць, берагчы кожную капейку. Не проста ж так Дастаеўскі зазначаў, што рускі чалавек не вытрымлівае свайго "величия" — у тым сэнсе, што ў яго краіне ўсяго шмат ды што ў яго такія характар і эмоцыі, якія не ведаюць ніякіх абмежаванняў. Усё гэта можна было ўтаймаваць толькі моцнай уладаю і жалезнай рукою. А вось што да Гаспадара, то тут цяжэй, тут мала грубай сілы і спачатку катаржан, перасяленцаў, пасля мільёнаў рабоў-пасаджаных альбо запыгоненых бедных калгаснікаў — г. зн. дармавых рабацяг: як пераканаліся, і дэспатызм, і паднявольная праца рана-позна таксама разбэшчваюць, падточваюць усё знутры, як пераўтварае ў труху шашаль дрэва. Трэба большае — умнене разважліва мысліць, кіраваць і працаваць. Не скажаць, каб у Расійскай імперыі, а затым і ў СССР не было мудрых галоў і залатых рук. Не, былі і ёсць. Ды... сядзіць Ваня на куфры з золатам і... галодны, плача, кляне, каецца, марыць пра чыюсьці "пядь земли", замест таго, каб падняцца, адчыніць вецка і цявроза, па-гаспадарску распарадзіцца багаццям!

Многія рускія гісторыкі і пісьменнікі са скрухай пісалі, што зладжаная Русь з больш ранняй, чым у многіх еўрапейскіх сучасных краінах дэмакратыяй (веча), магла адбыцца на падмуку Ноўгарадскай Рэспублікі, ды яе ў XV ст. (і з дапамогай бунінскіх продкаў) літаральна знішчыла маладая, энергічная, выхаваная на мангола-татарскай дэспатыі Масковія. Як сагнула ў крук, зняволіла і іншыя даўнія рускія княствы, узяўшы на сябе місію "III-га Рыма". Канечне, тая місія была вялікім цяжарам, ён і ўзвысіў на ўвесь свет, ён і нямала выцягнуў жыццёвых сокаў свайго і паваяваных народаў: трэба было весці бясконцыя міжусобныя і міжнародныя знясільваючыя войны. Пазней — перавароты-рэвалюцыі, грамадзянская бойня, голад, эпідэміі, перапампоўванне людю ў гарады і на новабудулі, выкарчоўванне самых здольных і працавітых з вёскі, знішчэнне інтэлігенцыі, Вялікая Айчынная з яе новымі незлічонымі стратамі і ахвярамі, рассяленне рускіх па ўсіх абшарах СССР (ці не 20 мільёнаў?), своеасаблівы палітыка-эканамічны курс, калі на адзін завод працавала не менш сотні іншых заводаў краіны, каласальныя выдаткі на ядзерную дубіну і на спадарожнікі, на перамогу сацыялізму ва ўсім свеце, на ўтрыманне арміі ва Усходняй Еўропе, афганская авантура і г.д., і г.д. — усё гэта, мабыць, не магло стаць недабудаванай Вавілонскай вежаю і для СССР...

Далібог, часамі ўжо і шкада яго, рускага чалавека, розныя "интеграторы", "патриоты", "общеславяне", "государственники" зноў і зноў падбіваюць яго на "великость", не звачаючы, што яму, "старэйшаму браццэ", звычайна першаму небаляз. Ад яе, "великости", пацярпелі і манголы, і шведы, і французы, а пазней — творцы Асманскай, Аўстра-Венгерскай і Брытанскай імперыяў, немцы. Але тыя — кожны ў свой час — адмовіліся ад імперскіх амбіцый, сталі менш "великими" ды больш уладкаванымі, зажылі па-людску. Што ж, каб адрадзіць "великую державу", каб гэта прынесла дабрабыт, шчасце ўсім славянам, усім народам, так і быць, можна было б адмовіцца "от парада суверенитетов", пайсці на Галгофу, аддаць жыццё, г. зн. пазбыцца той жа нашай Беларусі, але хіба ў гэтым паратунак і ашчасліўліванне іншых?! Будзьма рэалістамі: яны, многія іншыя, нават некаторыя славяне, ужо адмахваюцца: не чапайце, не лезьце да нас са сваімі абдымкамі, ад якіх у нас выскоквае дух! Не ўсіх вернеш, заманіўшы нафтай і газам ды заганяючы танкамі! Трэба ўжо новая геапалітыка, адрозная ад ідэй "III-га Рыма" — не на імпершчыне, а на супрацоўніцтве, на добраахвотным саюзе, з улікам **нацыянальных** інтарэсаў кожнай краіны, кожнага народа. Мы, адны з усходніх славян, не выключэнне, мы хочам жыць паўнакроўным жыццём на сваёй роднай зямлі, бо іншай у нас няма! Ды і не трэба! Ды і мы за сяброўскі рукопоціск, але супраць абдымання, калі звянеш, а то і загібееш! У гэтым сэнсе мы цяроўліва чакаем, што і калі пачнуць рабіць тут "патриоты" і "общеславяне" сдрыгальнае імяна для Беларусі, яе гістарычнай памяці, мовы і культуры, будучыні!

(Працяг на стар. 14—15)

"Журавінавы востраў"

На творчым рахунку Генадзя Пашкова — некалькі паэтычных кніг (выступае, як вядома, таксама ў галіне мастацкай дакументалістыкі і публіцыстыкі, піша для дзяцей). Сярод іх — "Кляновік", "Дыстанцыя небяспекі", "Граворы дарог", "Люблю, спадзяюся, жыць і іншыя. Сёлетняя кніга "Журавінавы востраў" — кніга выбранага. Але можна сказаць, што гэта ў пэўнай ступені і новая кніга. Г. Пашкоў адмовіўся ад традыцыйнага размяшчэння твораў, калі кожны з ранейшых зборнікаў прадстаўлены аднайменным раздзелам.

Аднак без падзелу на раздзелы не абшлось і ў "Журавінавы востраў". Але яны новыя і скандэнсавана выражаюць сутнасць таго, што закляў паэт у кожны з іх, засяродзіўшы ўвагу на канкрэтных праблемах.

А пачынаецца гэтая гаворка пра час і пра сябе са звароту да чытача: "Кажуць, паэзія — госьця нябесная. Цяжка аспрэчыць. Але ж трапяткое слова запальвае і далёкая зорка ў выстылым космасе. І зіхоткая сястра яе зямная на спальмнелай калінавай гронцы. Адкуль жа слова ў паэта — ад яркага колеру, ад

рытму, ад трапяткога пачуцця? А можа, ад іншага нечага, ад таго, што нябачна збіраецца ў душы і там тоіцца да пары, каб аднойчы выкрасаць слова?"

Пытанні пастаўлены. А адказ на іх у далейшых развагах Г. Пашкова "Майму чытачу", у якіх гучыць прызнанне ў любові да Бацькаўшчыны і адданасці ёй, а яшчэ больш у вершах.

Першы раздзел, як і ўся кніга, называецца "Журавінавы востраў". У найбольш ранніх сваіх вершах піша паэт пра зямлю, якую палюбіў. Вось як і ў гэтым датаваным 1972 годам. Шчыра, хораша: "Зямля мая, зялёная расінка, чую я, акрылены вясной, — пчалой гудзе світаліная галінка і пахне дзень праталінай лясной". І так пісалася год за годам... Тое, што выспелі сэрца, на што адгукнулася душа, знаходзіла ўвасабленне ў радках, якія гаючым бальзамам кладуцца на душу кожнага, хто гэтаксама любіць бацькоўскі край, каму дарогія і блізкія краявіды, што запамніліся з маленства, для каго няма на свеце і быць не можа лепшай зямлі.

І кожным разам Г. Пашкоў знаходзіць новыя словы, каб перадаць тое, што яго хвалюе. Як у гэтым вершы, напісаным параўнальна нядаўна, у 1991 годзе:

*Іду крутою сцяжкай
з абрыву да вяды.
Страсае ельнік снежкі
з кудлатай барады.*

*А потым шахне гурбай
цяжэзнаю смялей.
— Ты што,
рыхтуеш згубу,
яловы дуралей?!*

*Успыхне у палонцы
карасік залаты,
як вылузнецца сонца
усмешкай
з барады.*

Раздзел "Снегапад вяртання" — гэта ўжо не толькі прызнанне ў любові, а і трывожны роздум над тым, што было і што ёсць. Лірычным героем Г. Пашкова выказвае і сваё, асабістае. Ён задумваецца над тым, ці так жывы, як трэба, ці рабіў толькі тое, чаго нельга не рабіць. Але адначасова гэта і роздум пакалення, да якога належыць.

Такім роздумам яшчэ ў большай ступені прасякнуты раздзел "Мая любоў, мая трывога", змест якога складалі паэмы "Трывога", "На ласіных картах", "Дзяўчынка з блакітным мячыкам", паляўнічае апавяданне (паводле вызначэння жанру аўтарам) "Легенда Прыпяці".

Кніга паэзіі "Журавінавы востраў" выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура".

Лявон ЮРЧЫК

Колькі ўжо народу перабывала ў лімаўскім салоне-"гарбаты"! Якіх толькі вучоных размоў не вялося за кубкам гарбаты! Мужчыны пераўзыходзілі адзін аднаго ў палёце думкі і смеласці лагічных пабудов. Бралі ўдзел у гутарках і градстаўніцы прыгожай паловы чалявецтва. І вось у гаспадыні салона, пісьменніцы Людмілы Рублеўскай, якая якраз да згаданай паловы чалявецтва і адносіцца, паступова выспела задума размовы, на якой прысутнічалі б толькі жанчыны. Задума здзейснілася незадоўга перад Калядамі, у завейны снежняны вечар."Жаночая творчасць і жанчына ў творчасці: беларускі кантэкст" — так акрэслена была тэма гутаркі, у якой узялі ўдзел пісьменніца Валянціна КОУТУН, мастацкі кіраўнік Беларускага паэтычнага тэатра аднаго актёра "Зніч" пры Белдзяржфілармоніі Галіна ДЗЯГІЛЕВА, дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Ганна ЗАПАРТЫКА, пісьменніца, мастацтвазнаўца Галіна БАГДАНАВА, паэтэса, перакладчыца Аксана ДАНИЛЬЧЫК.

ЗА ГАРБАТАЙ

Салон на беразе Калядаў

Людміла Рублеўская. Калі пра праблему не гавораць, гэта не значыць, што яе няма. Тэма "Жаночая творчасць і жанчына ў творчасці: беларускі кантэкст" далёка не ва ўсіх аматараў філасофска-літаратурных дыскусій выклікае энтузіязм. Нават ужо тое, што на самым пачатку задумвання гэтай "гарбаты" прагучала меркаванне, што абавязкова трэба запрасіць на яе хоць аднаго мужчыну, каб гутарку не назвалі "бабскімі пасядзелкамі", сведчыць, што праблема існуе, і існуе ўнутры нас саміх. Нямецкія псіхолагі Біргіт Білен і Элен Шэп-Вінтэр канстатуюць: "Жанчынам прыносіць задавальненне змагацца з мужчынамі і ўступаць з імі ў спаробніцтва... У супрацьлегласць гэтаму канкурэнцыя між жанчынамі не ўспрымаецца як радасная і прыемная... "І далей"...Жанчыны, якія пра соўваюцца наверх і робяць кар'еру, рэдка атрымліваюць падтрымку іншых жанчын... Чаму жанчынам так цяжка прызнаць кампетэнтнасць іншых жанчын?...Прызнанне жанчыны атрымліваюць амаль заўсёды толькі ад мужчын".

Не толькі нам сёння прыйшла ў галаву "геніяльная" думка разабрацца ў сабе і ацаніць сваё становішча ў соцыйме. Паола Ламброза, дачка знакамітага фізіягніміста, прадстаўніца феміністычнага руху, спрабавала зрабіць гэта ж у другой палове мінулага стагоддзя. Вось што яна пісала пра літаратурныя здольнасці жанчын: "...жанчыну ніколі не прываблівала да сябе вобласць казачнай літаратуры; падставай таму — беднасць яе фантазіі... Жанчына ніколі не стварала нічога — па меншай меры нічога выбітнага — у вобласці драматычнай паэзіі... Яна цалкам у сваёй сферы толькі ў такім родзе літаратурнай творчасці, які дазваляе ёй не засяроджвацца, а распаўсюджвацца, аналізаваць, а не сінтэзаваць..."

Узвышаная паэзія таксама дае вельмі малы кантынгент жанчын, якія могуць раўняцца з мужчынамі...Жанчына піша кепска вершы таму, што яна занадта паэтычная, занадта ўражлівая, тады як для паэтычных твораў, акрамя пачуцця і паэтычнага тэмпераменту, патрэбна яшчэ шырока адукацыя, эстэтычнае выхаванне і строга адносіны да працы...

Канечне, калі гэтыя радкі пісаліся, не было яшчэ ні Астрыд Ліндгрэн, ні Наталі Сарот, ні Віславы Шымборскай. Але... Этолагі сцвярджаюць, што ў прыродзе роўнасці палоў не бывае. Генетычна закладзена так, каб адзін з іх перамагаў. Дарэчы, калі гаварыць пра свет прыроды, у тых відаў, дзе палы роўныя, у час, калі трэба, скажам, наседжваць яйкі, між птушкамі-сужонцамі ўсцьняецца барацьба: хто ж мусіць гэта рабіць. У частцы выпадкаў перамагае сужонца, дзе-калі — сужонка. Хто з бацькоў будзе гадаваць будучых птушанят, на лёсе апошніх не адбіваецца. Але ў тых выпадках, калі між бацькамі дасягаецца нічыя, кладка гіне. Мусіць, інстынкт перашкаджае нам настолькі, што мы вымушаныя гаварыць сёння на тэму, на якую гаворым. Хаця як гэта недарэчна гучыць: жаночая творчасць, жаночая паэзія, жаночая драматургія... Ніхто ж не гаворыць: мужчынская творчасць, мужчынская паэзія і г.д.

Галіна Багданава. Прыродай учынена так, што жанчына болей звязана з Космасам, чым мужчына. Нездарма ў цяжкія часы менавіта жанчыны-манашкі, жанчыны-падзвіжніцы былі малітоўніцамі за свой народ, сучасальнікамі і выратавальніцамі. У нас, на Беларусі, калі на вёску нападала пошасць, збіраліся жанчыны — дзяўчаты да 12 гадоў і старыя ўдовы — і ткалі ручнік-абярог, які мусіў быць ахвярай вышэйшым сілам, мусіў

адвесці ад вёскі бяду. Падобныя ж традыцыі існуюць ва ўсіх народаў. Рускі філосаф Бярдзеў гаварыў, што жанчына — зямля, а мужчына — сейбіт. Мужчына дае антрапалагічны пачатак, а жанчына — касмічны.

Валянціна Коўтун. Беларусь — патрыярхатная краіна. Менавіта не толькі патрыярхатная, але і патрыярхатная. Нягледзячы на тое, што яе гістарычным сімвалам і выказніцай яе духоўнай сутнасці была менавіта жанчына. Маю на ўвазе, вядома, Еўфрасінню Полацкую — першую беларускую жанчыну-асветніцу, якая заклала асновы беларускай дыпламатыі, бібліязнаўства, беларускага школьніцтва. Назаву імя яшчэ адной цудоўнай жанчыны. Гэта Уршула Радзівіл, якая спрыяла нараджэнню беларускага тэатра. Не лішне згадаць і знакамітую Эмілію Плятэр, якая кіравала атрадам паўстанцаў падчас вызваленчага паўстання 1963 года і якой Адам Міцкевіч прысвяціў верш "Смерць палкоўніка". У дзевятнацятым стагоддзі менавіта жанчына, Алаіза Пашкевіч, наша Цётка, падняла на сваім высокім сцягу нацыянальную ідэю, стварыла беларускую нацыянальную педагогіку. Значна пазней сярод жанчын пасіянарнага складу з'явілася магутная Ларыса Геніюш, захавальніца нацыянальнай ідэі ў самы жорсткі для нашага народа сталінскі перыяд. Яшчэ пазней, у 60-я гады, калі з'явіліся пісьменнікі, што прыцягнулі ўвагу сусветнага грамадства да Беларусі, — Васіль Быкаў, Аляксей Адамовіч, яркая зорка ўспыхвае таксама імя Святланы Алексіевіч. Дарэчы, гэта быў час разбурэння савецкай Свядомасці, эпоха ўсведамлення самакаштоўнасці жыцця. Побач з наступальнай публіцыстыкай у гэты час узнікла і магутная лірычная плынь. Лірыка стала адным з дзейсных сродкаў барацьбы за чалавека. Адрозжжэ узнікае на гарызонце імя Яўгеніі Янішчыц, іншых паэтэс. Магчыма, як асобы, яны не дацягвалі да высокага ідэалу жанчыны-эмагаркі, але праз закладзены ў іх талент гэтыя беларускія паэтычныя знайшлі вельмі даверлівы, тонкі тон, дзякуючы якому паэтычнае беларускае слова пачало новы дыялог з народам. Часта думаю: каб Яўгенія Янішчыц была жывая і працягвала развівацца творча, многія б з нашых сучаснікаў, якія аддалі сёння перавагу фестывальнасці або прыгодніцкаму гістарызму, адышлі б на другі план. У гэтай сувязі давайце падумаем і вось над такім пытаннем. Калі прырода раздзяліла нас, жанчын і мужчын, па полу, то грамадства раздзяліла нас па нашых правах, па нашым статусе, і, калі хочаце, па нашым маральным выбары. Сёння гэта асабліва актуальна.

Л.Рублеўская. Хаця мужчыны, па-мойму, шчыра вераць у нашы прывілеі.Памятаю, раней на васьмага сакавіка ў многіх часопісах было прынята — дый цяпер яшчэ такое ёсць — друкаваць ледзь не адных жанчын, даваць ход тым падборкам паэтэс, што назапасіліся за год. Надрукаваць па два вершы кожнай — вось нібыта і ўсіх ушанавалі. Сучасныя.

В.Коўтун.Паступова гэтая традыцыя пераадоўваецца.Тое, што ў мужчыны ёсць нейкая ўнутраная зайдзрасць да жанчыны, заканамерна. Але ж ёсць нямола прыкладаў, калі мужчыны ўжо не могуць не прызнаць магутнага таленту, носьбітам якога з'яўляецца тая ці іншая жанчына. Узяць хоць бы ўкраінскую паэтэсу Ліну Кастэнку, нядаўна ў нас перакладзеную. Згадайма Лесю Украінку, хоць яна і належыць да суседняй славянскай культуры, але дастаткова вядома, папулярная на Беларусі.

Галіна Дзягілева. Назавём імя вядома-

га драматурга з Беларусі Алены Паповай.

В.Коўтун. Мы сёння шмат працуем. І наша патрыярхатная краіна паступова мяняецца, разгортваецца нацыянальная свядомасць.І часта — дзякуючы цудоўным публікацыям жанчын апошняга часу, якія выклікаюць агульнае прызнанне. Але ж колькі і негатыву мы сустракаем на сваім шляху. Прыкладу хоць бы такі прыклад. У сваім рамана "Крыж міласэрнасці" я намалявала вобраз жанчыны, якая стварыла нацыянальную школу, якая ішла ў першых шэрагах беларускага Адраджэння пачатку ХХ стагоддзя. Але ж які моцны пратэст у некаторых паважаных дзяржаўных мужоў, якое непрымманне і Цёткі, і ўсяго нацыянальнага руху! Вось чаму сёння, ведаю, многія з шанюных мужчын выступаюць не проста супраць мяне, як аўтара "Крыжа міласэрнасці", але — супраць Цёткі, супраць носьбітаў самой ідэі беларускасці, якая неаддзельная ад постаці вялікай адраджэнкі Цёткі. І ўсё ж — будзем аптымістычнымі. Паглядзіце, якая магутная генерацыя ідзе сёння за намі ў літаратуру. І калі наша грамадства хоча ўзысці да еўрапейскага ўзроўню мыслення, яно павінна вырашыць і жаночыя праблемы. Энергія жанчыны — гэта энергія нацыі. Менавіта яна, жанчына, валодае магутнай гістарычнай інтуіцыяй і асаблівымі здольнасцямі да міжнароднай дыпламатыі. Вось чаму я так чакаю тую хвіліну, калі да дзяржаўнага руля паддыдзе велічная беларуская жанчына, якая здолее адстаяць і нашу незалежнасць, і нашу нацыянальную годнасць, усё тое, што ў сучасных мужчынскіх гульнях мы можам, на жаль, страціць!

Л.Рублеўская. Але ў рэаліях нашага патрыярхатнага грамадства ці не давядзецца жанчыне, каб заняць высокае месца ў соцыйме, набыць нейкія мужчынскія якасці, гуляць па мужчынскіх правілах гульні?

Г.Дзягілева. Не, я лічу, што зусім не трэба. Жаночая сутнасць у іншым.Жанчынам даводзілася быць змагаркамі. Але ўсе нашыя вялікія паэты, пісьменнікі былі прывязаны да зямлі, да Радзімы праз сваіх маці, ад маці атрымлівалі паэтычны пачатак.Канешне, у сучасным нашым грамадстве жанчыне вельмі цяжка стварыць нешта сваё — фірму, тэатр, узначаліць установу. Усё яшчэ дзейнічае — можа, на ўзроўні падсвядомасці — прыныцп для нямецкіх жанчын: царква, кухня, дзеці. Але хай так думаюць мужчыны. Мы не павінны так думаць. Кожны чалавек можа выявіць сябе, пачуць сваю песеньку. Канешне, справа, якой кіруе жанчына, будзе выклікаць сумненні ў мужчын, нейкую паблажлівасць. Ну і няхай.

Аксана Данільчык. Дык не кожны мужчына здольны стварыць сваю справу, самавыявіцца. Не кожны мужчына можа кіраваць, скажам, тэатрам. Тое, што ён — мужчына, яшчэ не сведчыць, што ён дастаткова кампетэнтны ў сваёй прафесіі.

Г.Дзягілева. Як і не сведчыць аб тым, што мужчына заўсёды імкнецца нешта стварыць і нечым кіраваць.

А.Данільчык. Мне здаецца, што сёння выклікае сумненне больш сацыяльная роля жанчыны, чым яе кампетэнтнасць. Думаецца, ніхто не будзе ставіць пад сумненне творчы талент жанчыны, але ў любога кіраўніка ўзнікае пытанне: ці не пакіне яна гэтую справу дзеля чагосьці асабістага — замужства, нараджэння дзіцяці і гэтак далей?

Ганна Запартыка. У грамадстве існуюць сферы, так званыя бюджэтыя, — медыцына, адукацыя, гуманітарныя навукі, якія аплачваюцца проста па-жабрацку. І вось там працуюць у асноўным жанчыны.

А.Данільчык. А кіруюць мужчыны.

Г.Запартыка. Так, кіруюць мужчыны. А жанчыны — рабыні: грошы малыя, праца зачастую рудніная. І мы яшчэ гаворым пра роўныя правы. А няроўнасць закладзена ўжо ў тым, што нізкааплачваемыя сферы абслугоўваюць амаль адны жанчыны.

Г.Дзягілева. Жанчына часам можа выконваць нейкую працу бясплатна, проста таму, што ёй цікава.

Г.Запартыка. Жанчыне прабіцца на кіруючую пасаду амаль немагчыма. Але я не прымаю тэрміна "прабіванне". Я не "прабівалася". Я прызнаю толькі адзін шлях: трэба быць працаўніцай, нават не на сто працэнтаў. На дзвесце. Жанчына павінна сапраўды зіхацець — розумам, інтэлектам, талентам, здольнасцю арганізоўваць людзей. Тады мужчыне нічога не застаецца, як прызнаць жанчыну кампетэнтнай у той справе, якой яна займаецца, і падпарадкавацца ёй, як кіраўніку.

А.Данільчык. Гэта тое, што называецца ўменне сябе падаць?

Г.Запартыка. Зусім не. Я сябе ніяк "не падавала". Я проста працавала.

А.Данільчык. Але ўсё роўна павінна прысутнічаць пэўная самаацэнка, упэўненасць у сваіх сілах, у сваёй кампетэнцыі.

Г.Дзягілева. Трэба ставіць мужчын перад фактам — калі жанчына зрабіла сваю справу на дзвесце, на трыста, чатырыста працэнтаў, ну куды ж яны дзенуцца? Давядзецца прызнаваць гэта.

Напрыканцы II тысячагоддзя ў мітусні штодзённых клопатаў нам здаецца, што ўсё навокал рухаецца разам з намі: разбураецца і наоў узнікае. Адзінае, што застаецца ста- тычным і нязменным, гэта — літара- тура і наш літаратурны працэс. А між тым і яны ў меру магчымасяў сучаснага жыцця спяшаюцца за ча- сам. То тут, то там у розных гарадах Беларусі і па-за яе межамі ўзнікаюць разнастайныя літаратурныя выданні, у друкарнях названых раней выдаў- цоў выходзяць новыя кнігі...

Узнікае патрэба азірнуцца і па- глядзець, што адбываецца: сапраўд- ная актывізацыя літаратурнага пра- цэсу, ці толькі імітацыя руху.

Таму рэдакцыя і прапагоўвае ўва- зе чытачоў новую рубрыку "Чытанкі дзённік крытыка", дзе будуць змяш- чацца своеасаблівыя крытычныя мініяцюры пра кнігі і творы розных пісьменнікаў, выбар якіх будзе цал- кам падпарадкаваны суб'ектыўнаму густу — Галіны ТЫЧКА.

Мера мастацкасці

Леанід Галубовіч.
Зацемкі з левай кішэнкі.
Менск. БГАЦК, 1998.

"Зацемкамі..." Л. Галубовіча можна за- хапляцца, можна іх не прызнаваць, але не заўважаць іх немагчыма. Сярод тва- раў сучаснай літаратуры гэта, бадай, самы чысты прыклад дзённікава-мемуарнага жанру. Максім Танк і Пімен Панчанка пісалі дзённікі нібыта толькі для асабістага ўжытку, але ў іхніх запісах ёсць усё, ап- рача сапраўднага вобліку Танка ці Панчанкі.

Леанід Галубовіч таксама піша свой дзённік, але ўсвядомлена напаказ. Ён рас- казвае чытачу, пра што думае, што чытае, чым займаецца дома і на працы. Расказ- вае пра сваіх блізкіх, сваякоў, аднавя- коўцаў з Вароніна і сяброў-літаратараў. І часам гаворыць тое, аб чым лепей было б і памаўчаць...

Часам яму не хапае мастацкага густу: "Ночч выйшаў на балкон папаліць... Цяпльня, ціша, зорная бездань... І ўспомніўся міжвольна Кант з яго агульна- вядомым філасофскім пастулатам... ёсць дзве неаспрэчныя рысы — зорнае неба нада мной і маральны закон ўва мне..."

...Як бы бачыцца нават: сядзіць гэты геніяльны карлік у Кенігсбергу ноччу на каменных прыступках дома, а зверху, з далёкіх зорных вышыняў апускаецца да яго, свецячы німба, убелены вечнасцю Гасподзь і шэпча яму тыя словы..."

Часам ён залішне натуралістычны: "Іду раніцай па малой патрэбе. Натыка- юся соннымі вачыма каля дзвярэй парніка на скрываўленае лязо сякеры... Яшчэ не ачоўмаўшыся ад сну, — раптам, цвяроза халадзею нутром..."

Часам ён проста банальны: "Не ўсякае слова — ісціна, але ўсякая ісціна слова".

Альбо: "Сумная сітуацыя з беларускай мовай... Але яшчэ больш сумная сітуацыя з самім беларускім чалавекам..."

Але як у недахопах, так і ў вартасцях дзённікавых запісаў пісьменніка — жывы, натуральны, непрыхарашаны прыродны чалавек Леанід Галубовіч, які жыве на- прыканцы II тысячагоддзя ў сваім заняд- баным краі.

І ёсць у яго мастакоўскае права гаварыць пра іншых тое, што думае, бо і пра сябе ён гаворыць з гранічнай шчырасцю, на якую здольныя нямногія:

"Так, я — вясковы, грубы, малаінтэ- лігентны, але з дастаткова пэўным чалаве- чым гонарам..."

А шчырасцю, між іншым, у пэўнай ступені ў літаратуры вымяраецца і мера мастацкасці.

Галіна ТЫЧКА

Л.Рублеўская. Тыя ж самыя нямецкія псіхологі Білен і Шпэ-Вінтэр заўважаюць, аднак, што, на жаль, нярэдка выпадкі, асаб- ліва ў навуковай, вытворчай кар'еры, калі жанчына дабіваецца свайго месца сярод муж- чын, ужываючы, так бы мовіць, "традыцый- ную жаночую зброю". Што кампраметуе ўсе нашыя дзвесце-чатырыста працэнтаў пра- цэздольнасці.

Г.Дзягілева. Кожны сам выбірае свой шлях.

В.Коўтун. Мне здаецца, што за апошнія дзясцігоддзе мы здорава змянілі нашых мужчын, у першую чаргу гэта тычыцца жан- чын інтэлектуальных. У выніку нашай кала- сальнай працы дэмакратычны статус грамад- ства змяніўся, і мужчыны ўжо не тыя. Мы сваёй творчасцю прымушаем іх быць з намі на "вы". Канешне, ідзе нейкая барацьба між жанчынамі і мужчынамі, але калі ў нас з'яўля- юцца ворагі, гэта ворагі вельмі сур'ёзныя. Канцэптальныя ворагі. Я ведаю сваіх ня- добразычліўцаў. І я шчаслівая, што мяне, маіх гераней не прымаюць менавіта тыя муж- чыны, якіх я не паважаю за іх прадажнасць, шэрасць і антыбеларускасць.

Г.Дзягілева. Калі нас гоняць, калі нас хочучы скрыўдзіць, мы павінны ратавацца хрысціянскай любоўю. І таму мы даруем.

В.Коўтун. Тэрміна "крыўдзяць" я не пры- маю. З намі змагаюцца часам як з носьбітамі ідэі — напрыклад, ідэі нацыянальнай, дэмакратычнай. Бачыце, ужо дайшло да таго, што ў суседніх краінах годных жанчын на- ват забіваюць. Нас таксама спрабуюць ча- сам забіць, асабліва словамі, забіваючы тое, што мы ўвасабляем сваёй грамадскай дзейнасцю і сваёй творчасцю.

Г.Багданова. Тут згадвалі Ларысу Гені- юш. А мне, акрамя яе "Споведзі", згадваец- ца раман, які друкаваўся ў "Нашем совре- меннике" — "Пераможаныя" Галоўкінай (Рымскай-Корсакавай), прысвечаны грама- дзянскай вайне і пачатку рэвалюцыі. Абе- дзве аўтаркі гавораць пра здольнасць жан- чын у пераломныя, брудныя эпохі ўмець сябе "не кінуць", захавацца як асоба. У мужчын гэта атрымліваецца горш. Можна, спрацоўвае той антрапалагічны пачатак, пра які гаварыў Бярдзэеў. Можна, тое, што яны служаць у арміі. Грамадства ломіць мужчын. Нягледзя- чы на тое, што яны нібыта больш моцныя. А жанчына, дзякуючы сваёй больш гнуткай, звязанай з космасам прыродзе, можа ў "брудныя эпохі" не забрудзіцца, і яе слова стане на бок пераможаных. Яна ўбачыць у нацыянальнай ці палітычнай ідэі зерне, якое цяпер памірае, але з яго можа прарасці колас. Жанчына прызначана падтрымліваць слабей- шых. Таму пра пераломныя часы ніхто ма- цней за жанчын не напісаў. А ўспомнім, якую рэвалюцыю ў літаратуры зрабілі творы Набо- кава — менавіта дзякуючы таму, што ён успрымаў жанчыну як нейкі самакаштоўны пачатак. Тыя мужчыны, якія дасягнулі неча- га ў творчасці, таксама успрымаюць жанчы- ну як самакаштоўны пачатак. Мне ўяўляец- ца, што на сённяшні дзень задача творчых жанчын — паказаць мужчынам, што ў твор- часці не можа быць канкурэнцыі. У твор- часці існуе толькі дыялог. Калі побач з та- бою нехта пачынае пісаць, гэта не твой кан- курэнт, гэта чалавек, якому прырода, Бог — называйце, як хочаце — нешта дыктуе. Гэта чалавек, які таксама асэнсоўвае час, у якім вы жывяце. Калі мы — і жанчыны, і мужчыны — навучымся ўспрымаць творчасць як ды- ялог — у нас будуць чысцей адносіны. Што далёка хадзіць... Вось і раман Волгі Іпата- вай "Залатая жрыца Ашвінаў", і вавш, Валян- ціна, "Крыж міласэрнасці" выводзяць воб- раз самаахвярнага жанчыны, які праходзіць праз усю нашу гісторыю. Яна, жанчына Бе- ларусі, была прызначана яднаць, мірыць і слу- жыць пакрыўджаным.

В.Коўтун. Творчы дыялог — гэта добры тэрмін. Але калі вы гаварылі пра яго, вы ўвесь час мелі на ўвазе лепшых прадстаў- нікоў творчай прафесіі. Гэта натуральна. Нам заўсёды хочацца думаць і гаварыць пра леп- шых, пра зорак. Але побач з жанчынамі, якія сёння ўзвышаюцца, я заўважаю жан- чын іншага плана. Якія наараўне з мужчынамі вядуць дыялог з д'яблам. Канешне, кожны мае права на выбар. І я не бяру на сябе права судзіць і асуджаць, але... Але гаварыць пра ўсё, што адбываецца, — трэба!

Г.Дзягілева. Мы размаўляем тут між са- бою шчыра, з даверам да думкі адна адной. Гэта ж трэба размаўляць і з калегамі- мужчынамі, канешне, тымі, хто нам цікавы, як прафесіянал, творца. І не думаць нават пра тое, што між намі могуць быць нейкія непаразуменні толькі з-за таго, што ён — мужчына, а мы — жанчыны, што адны ста- вяць другіх з-за гэтага ніжэй.

Г.Багданова. Мяне здзіўляе, што мужчы- ны сёння вельмі лёгка адступваюць. Асабліва тыя, хто займае кіруючыя пасады. Папро- сяць іх кагосьці звольніць — звальняюць, папросяць нешта не надрукаваць — здыма- юць матэрыял. А назаўтра звальняюць яго самога. Між тым, у дзяцінстве кожны з іх умеў сказаць сябру па гульні: "Не хачу. Не буду". Усе палітычныя і сацыяльныя траге-

ды пачынаюцца з таго, што дарослыя мужчы- ны не могуць рашуча сказаць "Не", абара- ніць сваю годнасць. У які момант нашых мужчын так ломіць? У арміі, у кампаніі пад- леткаў?

Г.Дзягілева. Мужчыны больш ранімыя, чым жанчыны.

Л.Рублеўская. Так было заўсёды. У інстынктыўнай прыродзе мужчын закладзе- на барацьба за выжыванне і імкненне да іерархічнай будовы соцыуму. І пры двары Людовіка XIV маркізы і графы адзін на аднаго даносілі і адзін аднаго адпраўлялі ў Басты- лію, і пры двары якога-небудзь Аменхатэпа, і пры двары Жыгімонта...

Г.Багданова. Можна быць, гэта маці, жан- чыны, якія сёння выходзяць хлапчукоў, не закладаюць у іх праграмы годнасці?

Г.Дзягілева. Гэта немагчыма закласці, магчыма — захаваць, абараніць.

В.Коўтун. Калі я на пачатку размовы га- варыла пра патрыярхатнасць нашай нацыі, я мела на ўвазе і тое, што ў сённяшняй сітуацыі вінавата і наша патрыярхатная жан- очая забітасць. Бо мы, гаворачы пра бела- рускіх жанчын, гаварылі пра лепшых з іх. Але ёсць і іншыя, тыя, хто аплеўваюць улас- ныя карані. І іх, на жаль, большасць.

Г.Багданова. Я гляджу на хлапчукоў — аднакласнікаў майго сына, і бачна, што калі мама — дыктатар, то хлапчука ўжо лёгка ламаць. А калі маці саступае, паводзіць сябе, як жанчына, у яе сына ёсць пакуль мужчын- ская годнасць.

В.Коўтун. Таму мы і адкінуты цяпер так далёка ў сваім развіцці. Беларускія жанчы- ны, на жаль, проста не выходзяць у сваіх сынах грамадзянскай і нацыянальнай год- насці. І дзяржаўнай — таксама.

Л.Рублеўская. Цікава, як з гэтым у іншых краінах.

А.Данільчык. Мне даводзіцца часта бы- ваць у Італіі. Паўднёвая Італія і Паўночная — вельмі розныя па традыцыях. Паўднёвая — гэта такія патрыярхат, што беларусам і не сніўся. А Паўночная Італія — гэта Еўропа. Там развітая прамысловасць, жанчына пра- цэ на роўні з мужчынам. На поўдні жанчына часта застаецца дома, тым больш, што там вялікае беспрацоўе ўвогуле.

Л.Рублеўская. А жанчыны творчых пра- фесій ці там ёсць?

А.Данільчык. У сучаснай італьянскай лі- таратуры ёсць вельмі значныя жаночыя імё- ны.

Г.Багданова. Але, даруйце, паўднёвай- тальянскі патрыярхат — гэта не наш патры- ярхат. Там, наколькі я разумею, жанчына, якая не працуе, даглядае сваіх дзяцей, за- бяспечана ўсім.

А.Данільчык. Не заўсёды.

Г.Багданова. Але яна можа дазволіць сабе не працаваць, калі яна замужам.

А.Данільчык. У нас такое ўяўленне аб замежных краінах, быццам бы там усё ёсць ва ўсіх. Простаму насельніцтву і там вельмі складана. Так, у рабочага ўсё неабходнае ў доме ёсць, але ён лічыць грошы ад зарплаты да зарплаты. Ды і інтэлігентная сям'я на поўначы таксама лічыць свае грошы — як заплаціць за газ, святло. Ніколі не будуць так проста траціць іх. І вельмі баяцца страціць працу.

Г.Багданова. А вось жанчыны, якія зай- маюцца там літаратурай, могуць дазволіць сабе жыць толькі з гэтага занятку?

А.Данільчык. У мяне няма такіх знаё- мых.

Г.Багданова. Дзяржава павінна ахоўваць свой духоўны патэнцыял. У самым дзікім племені, дзе патрыярхат — на ўзроўні "джун- гляў", самыя паважаныя людзі — тыя, хто могуць лячыць і вучыць. Тое ж самае — у высокаразвітых краінах. Чаму ж гэтага няма ў нас? Таму, што мы адышлі ад прыроды, ад натуральнага ладу і яшчэ не дайшлі да цы- вілізацыі. Я яшчэ магу зразумець, што нека- му можа падацца, што можна абыйсці без культуры — хоць без гэтага таксама немагчы- ма, — і таму культуру так па-жабрацьку фінан- суюць. Але няўжо можна ўявіць, што магчы- ма абыйсці без тых, хто лчыць і вучыць?

А.Данільчык. У Італіі ў кожным муніцы- палітэце ёсць чалавек, які адказвае за куль- туру. І гэта значная асоба ў грамадстве, якую ведаюць і слухаюцца.

В.Коўтун. Нядаўна я была ў двухтыднё- вай паездцы па Амерыцы. Мне было вельмі цікава паглядзець на тамтэйшых жанчын. Амерыканскі народ не мае сваёй шматвека- вой гісторыі, не мае сваёй культуры. Гэта народ, які прыняў, як сваё, лепшае з усіх культур. Аднак, як вядома, амерыканскі на- род дасягнуў незвычайнай вышыні ў сваім касмалагіі. Я сустракалася з жанчынамі — грамадскімі дзялякамі, якія займаюцца абаронай сваёй зямлі і жыцця ўвогуле, і мне было сорамна за тое, што мы якраз наста- вяно забяраем пра праблему самакаштоў- насці чалавечага жыцця. За час, праведзены намі за кратамі савецкай улады, само гэтае паняцце знішчалася. Аддавалі жыццё за ідэю ці нават за нечыя палітычныя амбіцыі. Ра- зумеце, ідэя зрабілася вышэй чалавечага жыцця, вышэй Боскага! Падчас размоў з

простымі амерыканскімі жанчынамі да мяне прыйшло разуменне: на аснове ўспрымання лепшага з усіх культур, на аснове жорсткай барацьбы за прагрэс там выпрацавана як- раз вельмі важнае ўсведамленне каштоў- насці чалавечага жыцця. І таму я ўспрымала амерыканцаў менавіта як нацыю, як вялікі народ. Калі б вы бачылі, якая ў іх самапа- вага, і якая неверагодная павага да свае краіны. Ці не таму сустраўся мною жанчыны здзіўлілі мяне сваёй вышыняй. А як умеюць змагацца за кожную травінку, за кожнае дрэва, за жыццё ва ўсіх яго праявах! Нам бы такой мужнасці і дзяржаўнасці. Праўда, мы ўсё ж больш лірычныя, мяккія.

Л.Рублеўская. Ці не таму амерыканскія мужчыны апошнім часам стараюцца ўзяць за жонку славянку з патрыярхатнай краіны?

В.Коўтун. Я ведаю іншае: што ўзяць у жонкі амерыканку не ўдаецца амаль нікому з нашых. Бо, здаецца, той, хто жоніцца на грамадзянцы ЗША, мае права на амерыкан- скае грамадзянства.

Г.Дзягілева. Таму атрымліваецца, што не ён яе бярэ, а яна яго.

Г.Багданова. Сёння так склалася, што мужчына не можа забяспечыць сваю сям'ю. Дык няхай бы ён хоць прыслухаўся да жан- чыны, паспрабаваў зразумець жаночую твор- часць, у якой сцвярджаецца гэтая самакаш- тоўнасць чалавечага жыцця і гаворыцца пра магчымасць знікнення самога жыцця на зям- лі. Дэмаграфічна мы выміраем. Сёлета ў ВНУ быў вялікі конкурс, таму што школу скон- чылі дзеці дэмаграфічнага выбуху. А што будзе, калі падраснуць нашыя дзеці? Яны наўрад ці змогуць хаця б армію забяспечыць.

Л.Рублеўская. Мы жывём у свеце, ство- раным мужчынамі. І яны стварылі яго для сябе, а не для нас. Увесь соцыум, усе гра- мадскія інстытуты адпавядаюць мужчын- каму разуменню жыцця. І калі жанчына хоча нечага ў гэтым соцыуме дасягнуць, яна вымушана прымаць правілы мужчынскай гульні.

Г.Багданова. Ну не хочучы яны гуляць "у бальнічку" і "сям'ю", а хочучы гуляць у "казокаў-разбойнікаў".

Л.Рублеўская. Адна з мужчынскіх гуль- няў, якая закранае і жанчыну, якая займа- ецца творчасцю, — багема. У прынцепах гэта для пэўнага перыяду маладосці — нармаль- ная з'ява. Праз цэнтр багема, ці праз яе ўскраек праходзіў некалі кожны творца. Некага такі своеасаблівы лад існавання "зак- ручвае" надоўга, некага ламае. Прычым з жанчынамі, якія туды трапляюць, гэта адбы- ваецца часцей. Багема — гэта воля ад сацы- яльных устаноў, вызваленне ад сацыяль- най ролі, калі адзінай машоўнасцю прызна- ецца творцае самавыяўленне канкрэтнай асо- бы. Жанчына, між тым, ад прыроды цесна звязаная з сацыяльнай роллю — маці, дачкі, жонкі. І, адмаўляючыся ад гэтых роляў ці не надаючы ім належнага значэння, яна страч- вае больш, чым пэўныя абавязкі, яна страч- вае сябе, сваю сутнасць.

Г.Дзягілева. Калі прыгожая маладая дзяўчына прыходзіць вучыцца "на актры- су", суровы педагог кажуць: ну, гэтая зак- руціцца... І сапраўды, шмат было ў мяне на памяці прыкладаў. Маладыя думаюць, што, калі яны патрапяць у тое рамантычнае жыц- цё, яны шмат спазнаюць. Што яны змогуць быць і верным прафесія, займацца трэнінга- м, рэпетыцыямі, дасягаць яршыняў прафесіі, і адначасова заставацца ў багеме. Але гэта немагчыма. Трэба выбіраць ці тое, ці дру- гое. Усё-ткі вельмі важна самаабмежаван- не. Таму, відаць, цяпер і ў майго тэатра та- кая складаная жанравая форма. Усё няпро- ста, мне яшчэ педагог мой гаварыў: "Ну чаму ўсе такія калектыўныя, а ты такая "заціснута- я". А як я сябе за гэта дакарала. Мне было цяжка з-за гэтага. І пасля, падчас працы ў тэатры. Ну не ўмею я матам лаіцца... Магу, калі патрабуецца па ролі, але гэта — не маё.

Л.Рублеўская. Дык які шлях самавыяў- лення для жанчыны больш натуральны — шлях аскезы, адмовы ад звычайных побы- тавых радасцяў — шлях Еўфрасіні Полац- кай, Эмілі Дзікенсан, — ці шлях жанчыны- вэмп, якая па-над законам маральнасці, якая мае права жыць так, як жыве творца-муж- чына, калі перадусім — творцае самавыяў- ленне?

Г.Дзягілева. "Служыць Муз не терпит суеты". А багема — гэта ж і ёсць мітусня.

А.Данільчык. Мітусня, якая, аднак, дае натхненне.

Г.Багданова. Можна, канешне, надаваць слову "багема" нізкі сэнс. А можна пара- ўнаць багему з багемшым шклом. Мне зда- ецца, што маладзёйшаму пакаленню якраз не хапае тых зносінаў між людзьмі творчых прафесій, якія былі ў нас. Калі збіраліся мастакі, акцёры, пісьменнікі — Зоя Белах- восцік, Саша Гарцуеў, Віктар Манаеў, Саша Лабуш, Слава Паўлавец, Рыгор Сітніца, я з маім мужам, мастаком Пятром Багданавым. Здаралася, мы садзіліся ў машыну Славы Паўлаўца і ехалі ў вясенскі лес, хадзілі і размаўлялі, пасля ехалі да кагосьці ў госці. (Працяг на стар. 12)

Віталі Алеся Савіцкага

У музей Якуба Коласа на традыцыйны літаратурны чацвер быў запрошаны Алеся Савіцкі, якому нядаўна споўнілася 75 гадоў. Невыпадкова Алеся Ануфрыевіча ўшаноўвалі ў Коласавым доме. Ён працаваў тут у 60-я гады вучоным сакратаром.

Нялёгкі жыццёвы шлях прайшоў юбіляр: удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне (пачынаў партызанам у атрадзе "Смерць фашызму"). Скончыў Літаратурны інстытут імя М. Горкага ў Маскве, затым аспірантуру, працаваў у рэдакцыі, у выдавецтве "Ураджай", у 1969—1973 гг. быў загадчыкам сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ.

Павітаць Алеся Савіцкага прыйшлі пісьменнікі, музейцы-коласаўцы, вучні СШ N 98 г. Мінска.

Першымі павіншавалі юбіляра і ўручылі сувеніры і кветкі дырэктар Аб'яднання літаратурных музеяў Л. Хадкевіч, яго намесніца Т. Аніскавец і дырэктарка музея Я. Коласа З. Камароўская.

Шчыра віталі А. Савіцкага сябры-пісьменнікі Э. Скобелеў, М. Зарэмба, В. Лукша, В. Грышановіч, М. Пратасевіч — супрацоўнікі Літаратурнага музея П. Броўкі, М. Жыгоцкі — супрацоўнікі музея Я. Коласа, якія нагадалі пра некаторыя жыццёвыя і творчыя шляхі юбіляра. У. Скарынкін і Б. Спрычан прагавілі свае вершы, прысвечаныя А. Савіцкаму.

Вучні СШ N 98 г. Мінска прагавілі ўрыўкі з твораў юбіляра.

Алеся Ануфрыевіч выказаў усім падзяку за добрыя словы, згадаў некаторыя падзеі са свайго жыцця і падараваў кожнаму школьніку сваю кніжку, якая толькі што выйшла ў выдавецтве "Юнацтва", — аповесць-казку "Прыгоды Муркі".

Напрыканцы вечара выступіў ансамбль "Менскі гармонік" пад кіраўніцтвам І. Раманчука.

Вёў вечарыну, як звычайна, старшы навуковы супрацоўнік музея Я. Коласа І. Курбека.

Святлана СУБАТ

Плюс 1654 падпісчыкі

Па-ранейшаму знаходзіцца нямала ахвочых сцвярджаць, што слабай папулярнасцю ў падпісчыкаў і чытачоў карыстаюцца беларускамоўныя газеты і часопісы. Практыка ж паказвае адваротнае. Усё залежыць ад таго, наколькі выданне адпавядае інтарсам чытача. Пацвярджае таму — грамадска-палітычная газета "Народная трыбуна", заснавальнікам якой з'яўляўся Брэсцкі абласны савет дэпутатаў і абласны выканаўчы камітэт. Колькасць падпісчыкаў яе сёлета, у параўнанні са студзенем мінулага года, узрасла на 1654 чалавекі. Найбольш прыхільнікаў "НТ" у Іванаўскім, Кам'янцкім, Кобрынскім, Пружанскім, Драгічынскім раёнах. Дарэчы, газета выдаецца са снежня 1990 года і спачатку выходзіла на дзвюх мовах, але са студзеня 1993-га стала толькі беларускамоўнай. Прыхільнікі беларускасці па суботах з нецярпеннем чакаюць чарговы нумар любімага выдання. Яны ведаюць, што ў ім абавязкова будуць матэрыялы, якія не пакінуць іх аб'якавымі. "НТ" вялікую ўвагу ўдзяляе і пытанням літаратуры, мастацтва, культуры. І ў гэтым, канечне ж, заслуга галоўнага рэдактара Расціслава Пратасевіча.

"Вялікі пясняр Бацькаўшчыны"

Так называлася літаратурна-тэматычная вечарына, якая прайшла ў Магілёўскай абласной бібліятэцы напярэдадні 200-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча. Пра жыццё і творчасць вялікага паэта расказалі старшы выкладчык Магілёўскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя А. Куляшова Сяргей Украінка, навуковы супрацоўнік абласнога краязнаўчага музея Людміла Томчык. У мастацкім выкананні навучэнкі педагагічнага каледжа Настасі Жлобіч, загадчыцы пастановачнай часткі народнага тэатра Магілёўскага гарадскога Дома культуры Раісы Ануфрыевай, рэжысёра гэтага тэатра заслужанага работніка культуры Беларусі Валянціна Ермаловіча прагучалі вершы Адама Міцкевіча, Яна Чачота, Якуба Коласа.

Працавала кніжная выстава, агляд кніг якой зрабіла супрацоўніца бібліятэкі Зінаіда Украінка. Вёў вечарыну сакратар абласной пісьменніцкай арганізацыі Уладзімір Дуктаў.

У. САСНОЎКІН

ПЯСНЯ

Казімір
КАМЕЙША

Рай, зацішша, нядзеля

Жніўны прынамін

Спятотны дзень у дымнай смуге,
Аж цень у прысадах спагады просіць.
А мама серп на плячы нясе,
На ім гуляе паўдзённы прамень.

Сярпом надрэзаны дзень папалам.
Круціццяся, колы.

Прыспешвай, ляйчына,
Пакуль той князь Снапавіцкі сам
Сярпом свой вус не падкруціць чынна.

Як світкі бацькавай рукаво,
Такое доўгае тое жніво.

Я ў світцы бацькавай следма бягу,
Збіваю да болю свае калені.
Ну хто прыдумаў тую сцягу?
Хто перашыў яе так карэннем?

Запаліць на небе свой серп маладзік,
Дыхне сухім халадком з надрэчча.
Чуеш, мама, дадому ідзі,
Бо едзе на воўку здалёку вечар.

Чакае цярліва пусты засек.
А мама серп на плячы нясе.

Востра-востра назублены серп...
Яны ж і не сыдуцца аніколі:
Маладзік насерплены на страсе,
І серп назублены пад страхом.

Лясное паўсонне адталай зямлі,
Нязвыклая слодыч на вуснах.
Казычуць мурашкі бярозам камлі,
Аж тыя прымелі і спакусна.

Лагчыну блакітам густым заліло,
І стрэльнула ў стрэлкі
зялёным цяплом.

Пакуль што два колеры
цешаць душу —
Блакітны і гэты, зялёны.
І лепшых хвілін я сабе не прашу,
Сказаўшы вясне "Пахвалёны".

З вядзерцам і сэрцам прыйшоў да яе
І промні хапаю ў прыгоршчы.
Хай сонейка свеціць,
Хай Божа дае,
Хай трохі вяшчуння яшчэ напяе
Гадоў,
ды каб толькі не горшых.

Шукаю вачыма за лесам раку,
І менее ніткі
ў жыццёвым клубку.

А ў полі, як бегла, бяжыць баразна,
Няма ў баразны блытаніны.
А ў той, у маёй, невядомасць адна,
У той, што завецца сцяжынай.

Пад цёплай згняздованай
кронаю
У лустэрка блакітнае Кромані,
Праз галіны,
карэнні,
гады,
Прыйду,
пагляджуся.

Няўжо я той,
яшчэ ўсё малады, —
О, як я сябе, маладога, баюся.

Маршчыны кругамі спльвуць
ад вачэй,
Што кругам бяды маё ціснулі сэрца,
І станецца старасць мая
далячэй,
Але не далей ад самой смерці.

Дык, што ж вы з гаданнем сваім,
гады?
Хто будзе спрацаца,
што будзе дарога?!
Было ў маладосці ўсяго дурнога.
Баялася ты мяне маладым,
Баяўся і я сябе, маладога.

Крона...
Кромань...
Думнасць і дым.
Вяроўкай — дарога,
Вузламі — сляды...

Развод і дзяліцьба —
Як прывід свабоды.
— А колькі наліць вам?
— А колькі не шкода.

Ён вып'е,
закурыць,
Слязіну аброніць.
І дым, нібы кучар,
Заўецца на скроні.

Ён будзе віном,
І слязою давіцца,
І столькі дурнот
Яму ноччу прысніцца.

Блудзіць, бедаваць —
А ці гонар высокі?!
З карчомкі ўдава
Падміргне яму вокам.

Пайсці б і прыкленчыць
За той удавою.
Ці, можа, з парэнчы —
У вір галавою?

Ах, ціша якая —
Нідзе анікога.
Давай пачакаем
Збавення якога.

Яшчэ не запрэжаны коні,
Дарога якім — у зіму.
І толькі падумаў я сёння,
А што я ў дарогу вазьму.

Ёсць многа ў мяне ад былога,
Ад той, безнадзейнай пары.
А просіць,
а моліць дарога:
— Рыштункаў старых не бяры!

Бяры весялосці паболей
І спрыту што некалі меў,
Віна маладога і волі,
Бо сумна без іх у зіме.

Бяры і чарнявую тую,
З якою па вёснах блудзіў.
Сяброўку яе маладую
Таксама ў дарогу будзі.

Як быццам усё спакавана,
А іншае грэх пакаваць.
Воз поўны.

І досыць для пана,
І можна далей векаваць.

Вуздэчкі гараць залатыя,
Вясёлкай страляе дуга.
Ну, што ж, у аглоблі, гнядзя!
Падказвае час запрагаць!

Ці той амшар?
Прыгледжуся здалёк:
Прыспаў яго падлесчак маленькі.
І клямкі адзічэлае апёк
Баліць маленствам.

Стаптаўся ты,
знаёмы мой парог.
А колькі іх стапталася, абцасаў.
Што зберагаў,
нічога не збярог,
Усё-усё пакінута за часам.

А я ўсё той,
Хоць час зусім другі.
Жыццё маё, які твой прысмак горкі.
Ніколі не аплацяцца даўгі,
І памяць наша тут не крэдыторка.

Нехта ў шыбу барабаниць,
Толькі твару не відаць.
Але хто там добры зойдзе?
Пад мой цёмны сумны дах?!

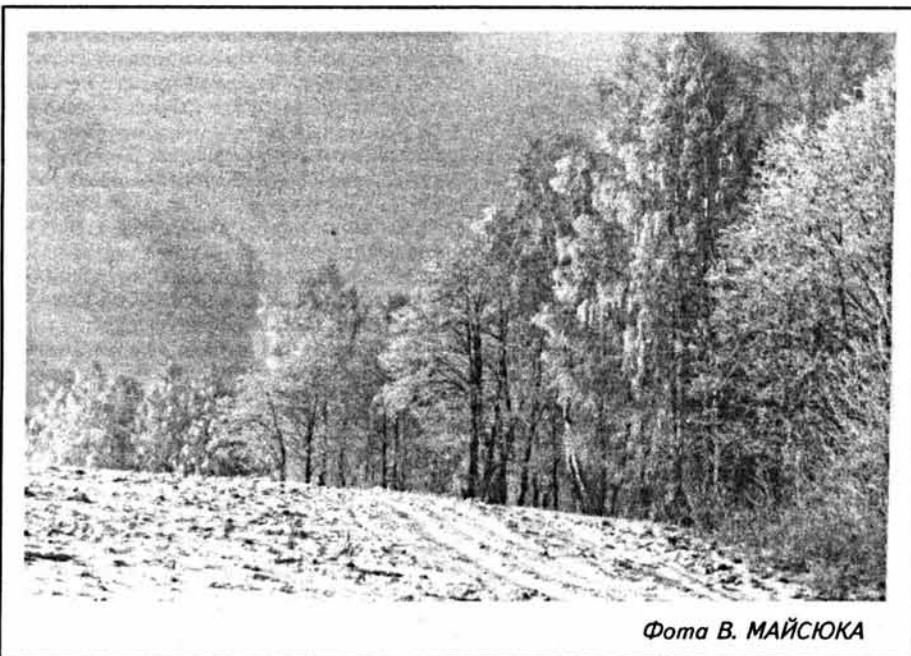
А як зойдзе,
што ён скажа?
Будзе, як і ноч, маўчаць.
І трываць мы будзем разам
Цёмных думак сумны чад.

Я лісты лаўлю рукамі,
Што мне сыплюць з ветрам град.
Зноў, ты зноў з нядойбрай весткай,
Лістаноша-лістапад.

Было нядаўна гэта ці даўно?
Мы ў леце каля Нёмана сядзелі.
Было зацішша, як перад вайной.
Была нядзеля.

Была такая ціхая вада.
Такой і ў кубку нават не бывае.
Было далёка ў глыбіні відаць,
Як млее ў небе
хмарка дажджавая.

Кружылася ад хмелю галава.
То ляжа цень,
то раптам светла стане.
Тваім дыханнем дыхала трава,
І нават час стаіў сваё дыханне,
Калі мы патанулі ў тым стажку,
Што два буслы на ранку прытапталі.
Рука лавіла ціхую руку,
І травы нешта змоўнае шапталі.
А Нёман хітраваў ля берагоў,
Хоць плыні не драмалася ад хмелю.
Я вып'ю потым чарку за яго.
Ён даў мне рай,
зацішша
і нядзеляю.

Фота В. МАЙСЮКА

АПОШНІМ часам я гавару сваім сябрам:

— Многія заўважаюць, што я не зусім дурны чалавек, а некаторыя нават лічаць разумным. Ніхто не абвяргае мае здольнасці намацаваць тонкае асацыятыўнае падабенства, нават па драбніцах рабіць арыгінальныя абагульненні. Я схільны да назіранняў і аналізу. Да таго ж няблага танцую, а мая мама гаварыла: "Калі няма парадку ў ножках, няма і ў галоўцы..." Выходзіць, ёсць!

І з уласцівай мне паслядоўнасцю працягваю падводзіць іх да лагічнага вываду:

— Паколькі недурны чалавек павінен быць і нябедным, мяне ўсё больш і больш пачынае турбаваць неадпаведнасць змесціва партманета мазгавой патэнцыі. Хаце-

ступленне звязана з асноўнай лініяй майго аповеду. Вы ўжо самі разбярэце гэты вузельчык асацыяцыі. Пазней. А я пакуль раскажу, як сябры адказваюць на мае захады-памкненні ўзбіцца на грошы.

— Андрэй, ты з глузду з'ехаў, — гавораць яны. — Ты што, не ведаеш: вялікія грошы зарабляць вельмі сумна! Трэба шчэрыць зубы, ды так, каб гэта было падобна на ўсмешку. Прыгінацца, лісліва глядзець у вочы людзям пры чыне, умець рабіць падарункі. І май на ўвазе: у тым, што твой тавар, паслугі, розум найлепшыя, трэба яшчэ пераканаць. Дзе счулісь, дзе парупіцца, хутчэй паспее. А галоўнае — не мець ніякіх ілюзій. Цеста багачы ўзыходзіць на пазычаных ці скрадзеных дражджах, сваіх, як правіла, не

кай прэміі. Пры поўнай павазе да традыцый мінулых гадоў не буду перадаваць грошы ў які-небудзь інтэрнат. І нават на барацьбу са СНІДам не ахвярую. Пашкадую. І вось тады вы ацэніце мой цыннізм і стойкі эгаізм. Тады вы зразумеете, што і я вашай пароды, звычайны, вялікі і звычайны, як усе, і ні на каго неподобны.

Я ўжо прыкмячаю, як мяняюцца, нібы надвор'е ў восеньскі дзень, выразы твараў маіх сяброў. Здзіўленне, недавер, усмешка палёгкі, маўляў, жартуе, а потым — парушынка маркоты ў сумных вачах. Я ведаю: усе гэтыя метамарфозы закончацца адным трывалым і шчырым, непадробным, як камень, сумам. І таму стараюся як мага хутчэй выкласці ўсе свае козыры. — Гледзячы па тым, як сёлета праплаці-

у мяне становіцца мілагучным і спакойным, як нораў удава.

— Бытапісанне не па мне. Усе гэтыя "пані прысела на эздлік з філіжанкай духмянай кавы" ці "ён узяў у прыгоршчы свежую раллю, распёр камякі і..." Не буду і пра дзёда з бабай. Колькі можна! Нават пра аднаго дзёда не буду. Дзядзька Хэм усё сказаў у апавесці "Стары і мора"...

Я ўжо непадуладны сабе. Мяне ўжо распірае, як паветра гумавы шарык, фанабэрыя і ўнутраны смех. Мне ўжо ўсё адно, цень якога пачуцця прамільгне па тварах сяброў.

— І ведаеце што яшчэ? — нахабна звяртаюся я да іх з пытаннем. — Не магу спыніцца ў пошуку стылёвай перакананасці. Вагаюся. То мне падабаецца імпрэсія пачуццяў, неўтаймоўная плынь свядомасці, ледзь прыкметныя мантажныя швы асацыяцыі. Вечнае ў трапяткім віхляні мятлікавых крыльцоў, рух як найпершае абагульненне сусвету, яго галоўны кодавы знак. І ты адчуваеш сябе паветрам, якое бруіцца і дрыжыць ад вібрацыі тых самых карункавых крыльцоў мятліка, і ў гэтым узрушэнні ўсвадоміш велічнасць драбніцы, сугучча сваёй душы з дыханнем касмічнага прадоння.

А бывае, душа раптам адчураецца ўсіх павязяў і дапаванняў, зменлівасці і пераўтварэнняў, якія зноў і зноў абцякае нам пульсуючы ток пачуццяў. І тады ты, як ластаўка слінай драбкі глебы, мацешы цвікамі сказаў канструкцыю сюжэта, падмурак метафізічных суадносін свету і асобы. І хочашца паверыць у сваю самадасатковасць, у сваю значнасць, нарэшце...

Адчуць сябе, напрыклад, Мясцам, калі Сонца згасла на веку і цябе ніхто не бацьць, а ты ёсць і, як і раней, выклікаеш прылівы і адлівы, улываеш на рост раслін і нават падыходу хлебага цеста. І забіць сабе цвік у руку, каб зразумець, як маюцца звыны сюжэта, вымагага толькі беларусам і больш нікому...

Пяю заплюшчыўшы вочы, нібы ў самазабыцці, але мяне ўжо мала хто слухае. Сябры асалавелі, нажлукціліся віна ды кавы і паіху збіраюцца дадому. І я задаволены. Бо горш за ўсё пачуць мне цяпер якое-небудзь пярэчанне ці, наадварот, словы згоды, падмацавання адабральным хітаннем галавы. Я хачу быць адзінокам у сваіх пачуццях і думках. Сябры, відаць, гэта разумеюць. Мы развітваемся, і толькі Віктар, які заўсёды, застаецца са мною, каб прагуляцца па горадзе.

— Паслухай, што я вычытаў днямі ў аднаго паэта, — з уласцівай яму далікатнасцю пачынае Віктар наш змоўніцкі вечаровы шпашыр. — Усяго чатыры радкі: **Быццам бы манах, стаю маўкліва Прад табой, прыгожай і зямной. Ты магла б зрабіць мяне шчаслівым, Я ж цябе — няшчаснай і май.**

Вось табе і плынь свядомасці, і цвікі метафізікі. Пагляды, якія простыя, па сутнасці банальныя словы і якое спазнавальнае спалучэнне — на матыўчы гарадскіх басякоў. А як нечакана дакладна і праўдзіва! Сапраўды, яны нас могуць зрабіць шчаслівымі...

— Не могуць, — бурчу я. — Могуць, могуць! А вось мы... Хаця быць чыйі-небудзь, можа, гэта і ёсць асноўная прыкмета жаночага шчасця?

— Не ведаю, — гавару я і адбягаю да шапіка купіць цыгарэт.

Калі наганяю Віктара, наша размова, нібы тэкст пасля абзаца, пераскоквае на новы прыступак.

— Паслухай, Андрэй, — гаворыць мне сябра, — навошта табе высільвацца дзеля гэтай Нобелеўскай прэміі? Ты падумай, колькі начэй трэба недаспаць, сядзець крукам над паперай замест таго, каб з'ездзіць на рыбалку ці ў падарожжа. А як яшчэ да цябе паставіцца Нобелеўскі камітэт? Ты ж ведаеш, што і там можна прайсці па блаце. Ты ж сам гаварыў, што слава-любства — апошняя справа на зямлі. Ды і што можна дадаць да Святога пісання? Не марнай час. Як сябра кажу.

— Я ж ведаю, што не ў грашах справа, — працягвае Віктар. — Калі хочаш, куплю я табе Лао Дзы ў якасці падарунка да дня нараджэння. Хоць сёння. Прызнайся: сваім лаўрэатствам ты хочаш скарыць Людку? Усё ж робіцца дзеля жанчыны. І гэты медаль будзе адліты са сплаву тваёй крыўды і гордасці. Вось, маўляў, Людка, які я знакаміты, як многа я зрабіў для чалавецтва. Дурнецькі, ты нават не ведаеш, як яна сумуе, маркоціцца па табе, як не знаходзіць месца ў новым горадзе. Можа, яна і не зрабіла б цябе шчаслівым, а ты яе няшчаснай і сваёй — цалкам. І марыць яна аб адным: каб ты належаў не чалавецтву, а толькі ёй, толькі ёй адной. І яна пакутуе не без тваіх мудрых кніг, а без дурманячага паху тваёй скуры, таямніцы блізкасці...

Я спыняюся, прыпальваю цыгарэту ад цыгарэты, раблю доўгую зацяжку і выкашліваю ў каўнер.

— Грошы мне патрэбны, грошы... Бяру Віктара падручку і кіруюся ў завулак, дзе месціцца кнігарня з аб'ёмнай і глыбокасэнсоўнай назвай "Глобус".

ЛАЎРОВАЯ ЛІСЦІНКА АД ПАНА НОБЕЛЯ

АПАВДАННЕ

Сяргей РУБЛЕЎСКИ

лася б прывесці ўсё гэта да гарманічных суадносін. Тым больш, што ў кнігарнях горада з'явілася шмат даволі цікавых кніг, у прыватнасці — пра вучэнне Лао Дзы, а я не магу іх набыць. Гэта раздражняе нават больш, чым няспраўджанае жаданне з'есці варанага амара, разломваючы яго жорсткі панцыр звычайнымі пласкагубцамі, а не спецыяльнымі, які заведзена ва ўсходніх рэстаранах, шчыпцамі.

Я яшчэ многа чаго даводжу, і сябры, што вельмі дзіўна, даволі ўважліва слухаюць. Перад тым, як паведаміць вам аб іх рэакцыі на мае захады, зраблю невядомае адступленне, таксама звязанае з маімі стасункамі з сябрамі.

Галы два таму я даволі часта цешыў, а хутчэй за ўсё стамляў іх слых распаведам пра Акапульку, пра даўнюю мару пабудаваш у гэтым дзівосным краі вялізную хаціну, пісаць у ёй вечарамі, на заходзе сонца, доўгія эсы і запрасіць калі-небудзь на каву лаўрэата Нобелеўскай прэміі Габрыэля Гарсія Маркеса. І дзіўна, што сябры ў гэты час абсалютна спакойна глядзелі на мяне сваімі шэрымі вачыма, нібыта расказваю я пра паездку ў Бешанковічы. І толькі аднойчы знайшоў я сэрца, якое пачало ўсхвалявана біцца ў такт маім словам.

На адной вечарыне ў знаёмага мастака выпадкова аказаўся серб, бізнесовец з Югаславіі. Калі ўсё папілі ды паелі і размова неўпрыкмет пачала затухаць, а нехта з гасцей ужо выклікаў таксі, я і распавёў пра далёкую Акапульку на далёкім акіяне і мацерыку. Па вачах, якія ў серба ў адно імгненне пакрыжвалі, я спазнаў у ім доўгачаканага суразмоўцу і, вядома ж, слухача. Немаведама адкуль у маім расповедзе з'явіліся новыя дэталі. Напрыклад, пра тое, што лес для хаціны мы з бразільскімі сялянамі (ці аргенцінскімі) насычым у сельве — абы дзялянку далі. А зрубіць у "чысты" вугал могуць і нашы віцебскія мужыкі. Што ніякай электрычнасці мне не трэба, і пісаць вечарамі я буду пад звычайную смаркачку ці лямпу са шклом або літар, з якім нашы бабы ходзяць звычайна зімовымі вечарамі ў хлёў глядзець, ці целіцца карова. Але гэтыя падрабязнасці былі ўжо абсалютна няважнымі, другаснымі для майго слухача. Кодавым словам для яго была Акапулька.

— Як Акапулька, як Акапулька, — забалбатаў ён. — Чаму Акапулька? Адкуль ты ведаеш? У мяне там сябра жыўе... Я не стаў тлумачыць разгубленаму сербу, што вольны звязваць сваю мару з любоўным словам, што, уласна кажучы, і раблю. І Акапулька для мяне гучыць не менш мілагучна, чым Шаркоўшчына... Хутка пад'ехала таксі, і расстрывожаны жыхар Адрыятыкі падаўся на вуліцу. Узрушэнне скончылася гэтак жа раптоўна, як і пачалося. Можа, па дарозе мой новы знаёмец усё яшчэ дзівіўся знітанню свету, калі ў непрасунутай на край мора дзяржаве яе насельнікі звязваюць свае планы з цёплым акіяніскім узбярэжжам. А я думаю пра тое, якую пыху і гонар маюць перад намі людзі, у якіх далёгляд з маленства атаямляецца з тонкай шэрай ніткай паміж сінім і блакітным, там, дзе хвалі дакранаюцца да нябёсаў. Неабмежаваны прасцяг, як на крылах, узносіць іх над нашай штыкетнікава-гародчыкавай абмежаванасцю, а лепш сказаць — камернаасцю.

Я не ведаю, як гэта задоўжанае ад-

хапае. Значыць, табе трэба будзе перахітрыць канкурэнтаў, а яшчэ — дзяржава. Той, хто напоўніцу плаціць падаткі, ніколі зможым не стане. А што значыць утойваць падаткі — гэта значыць недадаваць нямоглым інвалідам, пенсіянерам, сіротам. Ты зможаш жыць з такім верадам твайго чулівага сэрца?

І сапраўды, сэрца пачынае ныць ад прадчування невыносных выпрабаванняў.

— Ты ж па прыродзе сваёй сузіральнік, — працягваюць даводзіць мне сябры. — Ты ж толькі і робіш, што сочыш за метамарфозамі сваёй душы, толькі і спрыяеш яе ўзвышэнню, а ў гэтым руху спаборніцтва не бывае. Між тым бізнес — гэта спаборніцтва, рэальнае. Навыперадкі да небакраю і ўвышкі на самае верхняе курасадне. У цябе няма абвостранага пачуцця лідэрства, жадання апрацца ў найлепшы касцюм, ездзіць на шыкоўнай, якіх, можа, толькі дзве-тры ў горадзе, машыне. Ты не любіш стандартаў, вышукваеш сваю забытаную сцяжынку, а займацца бізнесам — гэта значыць ісці бойкай дарогай, разам з усімі, толькі шпарчэй. Ну падумай сам: ты ж нават гальштукі не любіш насіць і, сорам на ўвесь свет, па сённяшні дзень не ўмееш іх завязваць. Грэбуеш такімі статнымі вірвалакімі, як бухарскія газелі, дзяўчатамі дзеля адной сумніўнай маладзіцы, якая ў рэшце рэшт не пацвердзіць твае ўяўленні аб сардэчнай і духоўнай блізкасці.

Тут я пачынаю адчуваць, што маё сэрца ўжо не ные, а шчыміць, нібы хто заціскае яго ў сцюдзены куток безвыходнасці. Але набіраюся мужнасці і захоўваю на твары будыйскую маску. Мне нават цікава даведцца што-небудзь яшчэ пра сваю неадпаведнасць уз'юшанаму свету.

— Вялікае багацце, як правіла, звязана з вялікай авантурай, рызыкай, — зноў заводзяць свой грамафон сябры. — А ты не схільны. Многа думаеш пра вечнае, імкнешся да грунтоўнага, а трэба вучыцца жыць на балотных пльвунах. За імгненне ўзводзіць лубяную хатку, а то і палац. Да таго ж ты не любіш рэвалюцыі, працоўны розныя, войны, сутычкі, рэіды ўглыб той ці іншай краіны і ўсё падобнае. А менавіта ў гэтых варунках, калі жыццё чалавека губляе цану і вісіць на валаску, самыя вынаходлівыя і смелыя маюць тысячы і больш працэнтаў прыбытку. Трэба толькі злаўчыцца выхапіць з агню падсмажаны каштан. А ёсць людзі, якія самі раскладаюць вогнішча, самі ці чужымі рукамі выхопліваюць ласунак. Ты і блізка не стаў яў ля гэтых людзей. І не мець табе ніколі такога апетыту...

Пры гэтых словах хлопцы мае мякчэюць, становяцца маркотна-задумнымі, відаць, і самі ўсведамляюць, што і яны куды драбнейшыя ягады, зусім іншага поля. А я ўдала карыстаюся гэтай замінакай, каб устаіць хоць слоўка ў гэтую бруістую плынь матэрыялістычнага досведу.

— Вам вельмі цяжка запырэчыць, — гавару сябрам з лёгкай, ледзь прыкметнай усмешкай на вуснах. — Я ведаю, што шлях да вялікіх грошай адзін. Адзін на ўсіх. Але самыя лоўкія ідуць і ўзбоч яго, сваёй сцяжынай.

Голас мой пачынае гучаць усё больш упэўнена і таямніча.

— Я, напрыклад, думаю скарыстаць на працы гэты ўсю суму сваёй Нобелеўс-

лі партугальскаму літаратару, сума будзе вагацца ад дзевяцісот тысяч да мільёна дзвесце, мільёна трыста долараў. Дастаткова, каб завяршыць усе свае распачатыя праекты.

Успомніўшы размову з сербам, я пачынаю з даўнейшай мары: будаўніцтва хаты, дома-крэпасці, у якой атабарыцца талент і дзе кожнае бервяно будзе спеўнай жалейкай натхнення.

— У Акапульцы я расчараваўся, — крыху ганарліва (і адкуль гэта!) гавару сваім сябрам. — Адзін мой знаёмы куды толькі ні хаваўся ад кухоннай пары ды буркатлівай жанчыны ў цыратовым фартуху. І ў раённыя гарадкі з'езджаў, у засаджаныя мухамі пакоі гатэляў, а больш дакладна гасцініц: і ў дамы адпачынку, і сыходзіў да знаёмых мастакоў у іх падвалы-майстэрні, калі на выхадныя там заставаліся толькі мышы, і нават у запаведнік, у егерскую хату, куды можна дайсці толькі пешкам па балочы... нічога не дапамагала. Патрэбна адчуванне дому. Вечна не пішацца ў шалашы, а толькі дома, за сталом, які прапах самруч молатай і самруч гатаванай кавай, прэзентаванай любімай жанчынай парфумай і нават слінкай ад ранішняй чохаўкі, якая наляцела з незакрытай форты.

Адным словам, пра Акапульку не можа быць і гаворкі. Толькі Лепельшчына, толькі ўзгорак на Бабчанскім возеры! Не ведаю, праўда, ці адкуль у калгаса зямлю з садамі, які салзіў разам з вясковымі мужчынамі яшчэ мой бацька. Калі не ўдасца, вазьму пляц, як і ўсе, але толькі тут. Двухпавярховы зруб са струганых бяровяны і саламяны дах. Уявіце сабе: залацісты саламяны дах і над страхой — срэбна-металёвага колеру тэлевізійная талерка. Лепельшчына — край кантрастаў! Хоць ты ў раённую газету пішы.

Ад ганка дома, з самага пагорка ў нізінку, да берага возера, а гэта метраў трыста, не менш, у мяне будзе забетанавана даволі шырокая дарожка, а на яе паверхню ляжа размаітая мазаіка — грабенчыкі марскіх хвалюў, дзівосныя хвастатыя рыбіны, васьміногі (ледзь не сказаў каракаціцы. Ні ў якім разе!), крылатыя скаты, вядома, конікі, жоўкія глыбінныя — цікава будзе па іх ступаць басанож, зоркі, дзе нідзе імклівыя дэльфіны, празрыстыя сятчкі мядузаў, зробленыя з асаблівага "малочнага" шкла і многа многа чаго яшчэ... А па гэтым лузе, дарэчы, ходзяць нашы вясковыя каровы. Уяўляеце: на галаву дэльфіна ляціць зверху важка цёмна-зялёная ляпёха. Спуджаны такой неспадзяванкай, дэльфін рэзка б'е пругкім магутным хвостом па блакітна-сініх квадраціках смальты і праз колькі імгненняў ужо вынырае ў возеры, ля чаратоў, непадалёк ад чоўна заядлага на рыбу дзёда Рыгора. І стары, не зразумейшы, што да чаго, б'е дэльфіна па дзюбе-лычы сваім арэжавым вудзільнам. Смех дый годзе...

Я ўжо завёўся ў апошнія словы вымаўляю з асаблівым удзімам, раз-пораз набіраючы поўныя лёгкія паветра. Але з уласцівай мне пільнасцю сачу за тварамі сяброў, каб не прапусціць на іх нават цень мхурынка. Бо гэты цень — своеасаблівы знак да змены гаворкі. І я яго прыкмячаю.

— Цяпер паўстала праблема з выбарам тэмы і асабліва жанру для маючага дабыцца інтэлектуальнага штурму, — глас

Ёсць такія справаздачы...

Добра, калі музыкант сумленна працуе, штодзённа, рупліва, але ж аднойчы трэба падводзіць вынікі. Такой нагодай стала для старшага выкладчыка Беларускай акадэміі музыкі піяністкі Ірыны Неўскай 30-годдзе яе творчай дзейнасці. У канцэртнай зале акадэміі адбылася справаздачная вечарына. Дапамаглі зладкаваць праграму вядомыя музыканты: народная артыстка Беларусі спявачка Любоў Каспорская, саксафаніст Аляксей Хрушчоў, фагатыст Аляксей Аўраменка, спявак Уладзімір Громаў, альтыстка Лючыя Ластаўка, скрыпачы Людміла Ушэніна ды Вячаслаў Зяленін, віяланчэліст Андрэй Варламаў, кларнетыст Дзяніс Парэчын. Выконваліся творы Г. Вяняўскага, Ф. Крайслера, С. Пракоф'ева, Ё. Гайдна, П. Чайкоўскага, С. Рахманінава, Ф. Шуберта ды інш. А. М.

Тузін калядных гісторый

Творчае аб'яднанне праграм для дзяцей і юнацтва Беларускага тэлебачання завяршыла першы ў гэтым годзе цэласны праект — цыкл перадач "Калядныя гісторыі". На працягу двух тыдняў гасцямі тэлебачання былі як вядучыя дзіцячыя пісьменнікі нашай рэспублікі, так і больш маладыя літаратары. Але ўсіх іх аб'яднала адно жаданне — падарыць глядачам штосьці адметнае, незвычайнае. Выверана, літаратурна дакладна па тэме прагучалі творы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Вялянціна Лукшы, вядомых дзіцячых пісьменнікаў Артура Вольскага, Міколы Чарняўскага, Уладзіміра Ліпскага, Міхася Пазнякова, а таксама Сяргея Бульгі, Уладзіміра Мацвееўкі, Яўгена Церахава, Алеся Сілецкага, Барыса Зяленскага, Наталлі Новаш, Яўгена Дразда. Аўтар тэлеверсіі і рэжысёр-пастаношчык Андрэй Леўчык прафесійна справіўся са сваёй задачай і падарыў нам тузін арыгінальных і цікавых сустрэч з казкай.

Міхась МІКАЛАЕЎ

Прэмія імя землякоў

У Гомелі названы першыя лаўрэаты літаратурных прэміяў абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў, якія ўстаноўлены з мэтай ушанавання памяці пісьменнікаў-землякоў, што нядаўна пайшлі ад нас, і для заахвочвання лепшых літаратараў. Дапамаглі сродкамі НВА "Машынабудаўнік" (дырэктар — М. Афанасьеў), Жлобінскі гарвыканкам (старшыня — У. Ерафееў), абласное тэлерэдыёаб'яднанне Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерэдыёкампаніі "Беларусь" (старшыня — В. Маючы), Рэчыцкі гарвыканкам (старшыня — М. Заразака). Устаноўлены літаратурныя прэміі ў чатырох намінацыях.

У галіне паэзіі лаўрэатам прэміі імя Анатоля Грачанікава стала Соф'я Шах (кнігі "Вучым гаварыць і думаць" і "Ад імгнення да стагоддзя" — вершаваныя вучэбна-метадычныя дапаможнікі для лагапедаў, настаўнікаў і выхавальнікаў дзіцячых садкоў; шматлікія публікацыі вершаў у перыядычным друку). Старэйшы пісьменнік вобласці Міхась Даніленка стаў лаўрэатам прэміі ў галіне прозы і публіцыстыкі імя Аляксандра Капусціна (публікацыі ў газетах і часопісах), а Уладзімір Верамейчык адзначаны прэміяй у галіне дзіцячай літаратуры імя Івана Сяркова — за вершы і аповесць "Дай лапу, Жук", а таксама за артыкулы па праблемах сучаснай школы. Пэзі і навуковец Віктар Ярац стаў лаўрэатам прэміі імя Мітрафана Доўнар-Запольскага, якая прысуджаецца за лепшыя творы крытыкі і літаратуразнаўства (публікацыі ў часопісе "Польмя", у газетах "Літаратура і мастацтва" і "Гомельская праўда").

Лаўрэатам будучы ўручаны дыпломы і грашовыя прэміі. Васіль ТКАЧОЎ, адказны сакратар Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі

ДЛЯ ВЯДУЧАГА САЛІСТА беларускай оперы Алега Гардынца сёлетні тэатральны сезон — юбілейны. Мінула 10 гадоў, як ён упершыню выйшаў на падмосткі сцэны Вялікага тэатра.

Шлях спявака ў высокае мастацтва быў даволі неардынарны. Пасля заканчэння сярэдняй школы Алега Гардынец паступіў у Мінскі радыётэхнічны інстытут і, атрымаўшы дыплом, застаўся працаваць там на кафедры мікраэлектронікі. Яго прыродная музыкальнасць і прыгожы голас выявіліся ўжо ў інстытуцкай мастацкай самадзейнасці. Там ён браў удзел у канцэртах і конкурсах, і ўрэшце на таленавітага юнака звярнула ўвагу піяністка Л. Коркіна, якая працавала ў той час канцэртмайстрам у класе народнай артысткі СССР Т. Ніжнікавай. Яна прывяла Алега

найбольш блізкая творчаму амплуа Алега Гардынца і з'яўляецца яго своеасаблівай візітоўкай. Слухаючы гэты голас, гэты сапраўдны "вердзіеўскі" бас, перажываеш хвіліны ўзнёсласці і яднання з вялікай музыкой.

Вызначаючы творчы дыяпазон А. Гардынца, варта загадаць ягоную прыхільнасць да камернай музыкі. Гэты жанр даволі складаны, ён вымагае ад выканаўцы іншага падыходу і тонкай нюансіроўкі. На думку канцэртмайстра Л. Максімавай, з якой спявак плённа супрацоўнічае, голасу Алега Гардынца падуладна камерная музыка розных эпох і стыляў, ад Гендэля да твораў сучасных амерыканскіх кампазітараў.

— З гэтым спеваком вельмі цікава працаваць, — расказвае Ларыса Паўлаўна. — Ён вельмі патрабавальны да сябе. Мае сваё творчае бачанне, добра арыентуецца ў му-

побач з такімі сусветна вядомымі спевакамі, як Людміла Шамчук ды Паата Бурчуладзе. Мяркуючы паводле рэцэнзій, якія выходзілі там падчас гастроліў беларускай опернай трупы, Алега Гардынец звярнуў на сябе ўвагу як яркая творчая індывідуальнасць.

І сапраўды, гэта неардынарны чалавек. Значнае месца ў яго штодзённым жыцці займае спорт. Ён бярэ актыўны ўдзел у чэмпіянатах па паўэрліфцінгу, нават мае званне майстра спорту.

— Спорт у маім жыцці, — тлумачыць Алега, — гэта не проста хобі. Заняткі спортам дапамагаюць асвятляць цела, мышцы, мозг і нават галасавыя звязкі. У маёй прафесіі гэта надзвычай важна.

Днямі я завітала ў тэатр і з прыемнасцю даведалася, што неўзабаве абудзецца першае выступленне Алега Гардынца ў партыі

Непаўторны "вердзіеўскі" бас

ў Беларускаю акадэмію музыкі. Там яго праслухаў вядомы ў свой час оперны спявак, а цяпер педагог, прафесар А. Генералаў і адразу прапанаваў займацца ў сваім класе.

— Алега прыйшоў да мяне без музыкальнай падрыхтоўкі, — успамінае Анатоль Міхайлавіч. — Яго прыгожы голас і фактура адразу прыемна ўразілі мяне. З першых заняткаў я ўбачыў у ім разважлівага і дапытлівага вучня і адчуў, што з цягам часу ўсё добра атрымаецца.

І сапраўды, пасляхова прайшоўшы курс падрыхтоўчага навучання, А. Гардынец быў залічаны на першы курс вакальнага аддзялення. Гэта ўжо, можна сказаць, гісторыя. Але па-ранейшаму з вялікай павагай і шчырай удзячнасцю ставіцца Алега да свайго педагога, які сфарміраваў яго як опернага спявака, перадаў свой творчы вопыт, сумленнае стаўленне да прафесіі і самаадданасць у працы. "Я лічу, мне пашчасціла займацца ў класе Анатоля Міхайлавіча Генералава, — прызнаецца Алега. — Усе мае творчыя поспехі, безумоўна, звязаны з ім. Гэта мой адзіны настаўнік, мудры і прынцыповы". Невыпадкова, што творчыя і сярброўскія адносіны паміж педагогам і вучнем працягваюцца і па сённяшні дзень. І, нягледзячы на тое, што вучань ужо мае статус майстра сцэны, ён прыслухоўваецца да творчых парад і заўваг свайго мудрага настаўніка.

Малады спявак атрымаў высокапрафесійную вакальную школу, і гэта дае плён. На II Нацыянальным конкурсе імя Л. П. Александроўскай (1991 год) ён атрымаў другую прэмію і званне лаўрэата. Значнай падзеяй у творчым жыцці А. Гардынца быў удзел у I Міжнародным конкурсе оперных спевакоў, які праходзіў у Пермі (1993 год). У ім бралі ўдзел 180 выканаўцаў, сярод якіх былі вакалісты са сталым сцэнічным вопытам. Прыгожы аksamітны бас Алега Гардынца і добрая вакальная падрыхтоўка былі адзначаны кампетэнтным журы на чале з М. Аміраншвілі. У Мінск ён вярнуўся з поспехам: другая прэмія і званне лаўрэата міжнароднага конкурсу.

У трупы Дзяржаўнага тэатра оперы і балета Беларусі ён быў залічаны яшчэ студэнтам II курса. Спяваў спачатку ў хоры, але праз нейкі час яму ўжо даручалі сольныя партыі. Дэбют адбыўся ў ролі Тома ў оперы Дж. Вердзі "Баль-маскарад". Потым былі Малюта і Сабакін у "Царскай нявесце", Сальеры ў "Моцарце і Сальеры" М. Рымскага-Корсакава, Грэмін у оперы П. Чайкоўскага "Яўгеній Анегін"... Сёння галерэя вобразаў, створаных А. Гардынцом на акадэмічнай сцэне, даволі разнастайная. Гэта паклёпнік дон Базіліе ў "Севільскім цырульніку" Дж. Расіні і разважлівы мудрэц Пімен у "Барысе Гадунове" М. Мусаргскага, жудасны бандыт Спарафучыле і помслівы граф Мантэрона ў "Рыгалета" Дж. Вердзі, разбэшчаны князь Галіцкі, наравісты хан Канчак у "Князі Ігары" А. Барадзіна.

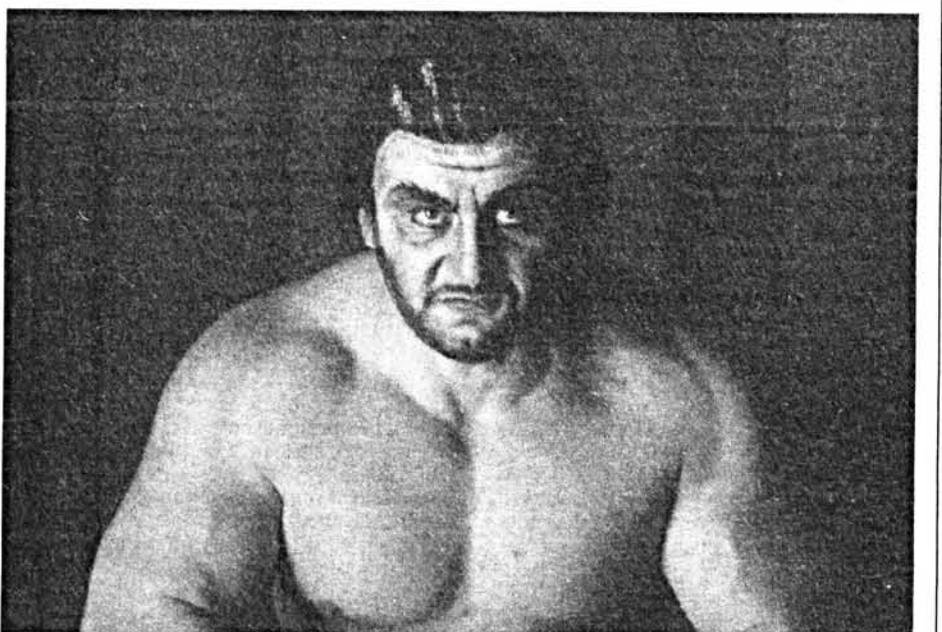
Варта адзначыць адну асаблівасць А. Гардынца: ён не падзяляе оперныя партыі на вядучыя і эпизадычныя. На беларускай опернай сцэне ён выконвае ўсе басовыя партыі бягучага рэпертуару, і ў працы над музыкальнымі вобразамі для гэтага артыста не існуе дробязей. Яму ўласціва тонкае пранікненне ва ўнутраны свет, настрой і пачуцці сцэнічных герояў, умёнае знайсці выразныя нюансы і перадаць стыль кампазітара.

У яго выканаўчых вартасцях я пераканалася і падчас аднаго з сольных канцэртаў А. Гардынца ў Зале камернай музыкі. У праграме былі ары ў опер Дж. Вердзі — "Трубадур", "Дон Карлас", "Макбет", "Эрнані", "Сімон Баканегра". Адзначу, што менавіта музыка славуэта італьянскага кампазітара

звычайным матэрыяле, удумліва асэнсоўвае тэкст перакладу і суадносіць яго з мовай арыгінала. Гэта сведчыць пра яго высокі інтэлект і эрудыцыю.

Дарэчы, многія запісы опернай і камернай музыкі ў выкананні Алега Гардынца знаходзяцца ў фанатэцы Нацыянальнага радыё. Ёсць яны і ў фондах Дзяржаўнага музея гісторыі тэатра і музыкі Беларусі.

Апошнім часам плённа супрацоўнічае спявак з Мінскім абласным камерным хорам і аркестрам "Sonorus". На думку мастацкага кіраўніка калектыву А. Шута, у Гардынца голас рэдкай прыгажосці, яму падуладна выкананне царкоўнай музыкі, ён умее перадаць стыль, па-філасофску асэнсаваць кананічныя тэксты і данесці іх да слухачоў. З гэтым калектывам саліст падрыхтаваў праграму духоўнай музыкі (творы Струмскага, Часнакова, Равенскага ды інш.).

Праца ў тэатры не замянае творчым вандрукам. Напрыклад, у 1993 г. у Гамбургу ў складзе інтэрнацыянальнай групы салістаў Алега Гардынец выконваў "Рэквіем" А. Дворжака, а праз год удзельнічаў у фестывалі духоўнай музыкі, які праходзіў у Італіі. Разам з трупай Нацыянальнага тэатра оперы Беларусі гастралюваў на Іспаніі, Партугаліі. Апошнія гастролі ў Швейцарыі былі адметныя да ўсяго і тым, што давялося выступаць

Нортана ў оперы Дж. Расіні "Шлюбны вэк-саль". Гэта саракавая прэм'ера спявака на опернай сцэне. Хочацца верыць, што творчыя поспехі, кветкі і аншлагі будучы суправаджаць Алега Гардынца яшчэ доўгі час.

Наталля ЯНКОЎСКАЯ

На здымках: лаўрэат міжнароднага конкурсу Алега ГАРДЫНЕЦ і яго ролі: Зарастра ("Чарадзейная флейта" В. Моцарта), Спарафучыле ("Рыгалета" Дж. Вердзі).

Будзе і тэатральная энцыклапедыя

Істотнай адметнасцю тэатразнаўства адкрытыкі (гэтыя прафесіі могуць сумяшчацца ў адной асобе, што на практыцы найчасцей і бывае) з'яўляецца рознасць іх "жыцця" ў часе. Крытыка, найперш яе самы распаўсюджаны і мабільны жанр рэцэнзій публікуецца адзін раз. Яна можа з'яўляцца на старонках друку назаўтра пасля прэм'еры спектакля (што было цвёрдым правілам у дарэвалюцыйных газетах), можа друкавацца праз паўгода і нават пазней, што стала ледзве не правілам у савецкія гады (пасля адпаведных дырэктыў, указанняў і розных узгадненняў). Але, так ці інакш, яна публікуецца адзін раз і, саслужыўшы сваю апэратыўную службу, адыходзіць у гісторыю.

Тэатразнаўчыя ж працы, у якіх апэратыўная крытыка выкарыстоўваецца як грунтоўная крыніца, але ўжо як "будаўнічы матэрыял", ствараюцца зноў і зноў. У тым ліку па адных і тых жа тэмах і праблемах. Кожны этап жыцця ставіць свае задачы і патрабаванні. Тут не маецца на ўвазе кан'юнктура, хаця, як паказвае гістарычны вопыт, часам і яна ўплывае, як дарэчы, і на крытыку.

Што мы сёння маем у галіне тэатразнаўчай навукі і якія яе перспектывы і задачы?

У сваіх развагах я буду абавірацца на "Гісторыю беларускага тэатра", у якой у найбольшай меры сфаксаваныя як дасягненні, так і пралікі нашага тэатразнаўства. Напачатку яна задумвалася ў пяці тамах — два першыя меркавалася прысвяціць дарэвалюцыйнаму перыяду, тры наступныя — савецкаму. Кожны з тамоў павінен быў мець прыкладна 25 друкаваных аркушаў. Але калі план дайшоў да кіраўнічых органаў — а дзеелася гэта ў сямідзесятых гадах, акурат у поўдзень так званага застойнага перыяду, — то наткнуўся на моцны заслон. Па-першае, чаму ў пяці тамах? "Гісторыя Беларусі" выдадзена ў пяці тамах, а тут толькі пра тэатральнае мастацтва — столькі ж? Па-другое, не задавальнялі суадносінны дарэвалюцыйнага і савецкага перыяду: лічылася ж, што культурнае жыццё пачалося ледзве не з кастрычніцкай рэвалюцыі.

Пасля шэрагу захадаў і актыўных высілкаў дамагліся кампраміснага рашэння: выдаць "Гісторыю беларускага тэатра" ў трох, але павялічаных тамах. За пяць гадоў (1983—1987) выйшлі тры тамы ў чатырох кнігах. Замест планаваных 125 друкаваных аркушаў атрымалася каля 150. Давялося крыху "зрасаць" матэрыялы па дарэвалюцыйным перыядзе, якія трэба было ўціснуць у адну кнігу, астатнія ж па ходзе падрыхтоўкі, наадварот, яшчэ й пашырыліся.

Уся гэта гісторыя, так бы мовіць, — дзеля каларыту часу, дзеля характарыстыкі тых абставін, у якіх даводзілася працаваць.

А цяпер — па сутнасці. "Гісторыя беларускага тэатра", якая ўбірае ў сябе папярэднія напрацоўкі аўтараў, здабыткі навукі аб нацыянальным сцэнічным мастацтве, стваралася на працягу дзесяці гадоў у сектары тэатра Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. Узначальваў працу асакал у нашай тэатральна-навуковай справе У. Няфёд, які, акрамя ўсяго іншага, валодае і выдатнымі арганізатарскімі здольнасцямі. Яму ўдалося аб'яднаць амаль усе тэатразнаўчыя сілы Беларусі, а таксама прыцягнуць да справы асобных літаратуразнаўцаў. Вось спіс аўтараў раздзелаў па парадку іх размяш-

чэння ў "Гісторыі беларускага тэатра": М. Каладзінскі, А. Мальдзіс, І. Ягорава, Я. Усікаў, Г. Барышаў, Ю. Пашкін, У. Дзянісаў, А. Сабалеўскі, Т. Гаробчанка, А. Семановіч, С. Пятровіч, К. Кузняцова, У. Няфёд, Ю. Сохар, А. Лабовіч, Д. Стэльмах, А. Бутакоў, Э. Герасімовіч, Р. Смольскі, В. Ракіцік, Г. Вавула. Акрамя таго, над падрыхтоўкай матэрыялаў да друку працавалі У. Раманоўскі, В. Шымановіч, В. Навуменка, В. Іваноўскі, А. Савіцкая, В. Козел, Л. Ляонава, Г. Сяўковіч, Рэцэнзавалі рукапіс выдання А. Фядосік, К. Хромчанка, К. Губарэвіч, В. Нячай, Ю. Чурко, А. Лабовіч, У. Рошчын.

Па маштабнасці задум і яе рэалізацыі (гісторыя тэатра разглядаецца ад першапачатковых фальклорных элементаў і форм да апошняга часу ў непарыўнай цэласнасці і адзінстве) выданню няма аналагаў ва ўсім былым СССР. Каштоўнасць яго перш-наперш заключаецца ў багаці і разнастайнасці факталагічнага матэрыялу, у тым ліку ў першыню ўведзенага ў навуковы ўжытак. Да яго мы звяртаемся зноў і зноў, да яго, несумненна, будуць звяртацца і новыя пакаленні, нашы нашчадкі.

Ці ёсць недахопы ў выданні? Ёсць, вядома. І яны, хоць прайшло параўнальна нямнога часу, сёння асабліва відавочныя.

Па-першае, маюцца істотныя прагалы ў асветленні падзей, фактаў. Пропускі выйшлі па розных, але ўвогуле зразумелых і вытлумачальных прычынах. Неякія з'явы на час выдання ўсё яшчэ знаходзіліся пад забаронай, як, скажам, постаць Францішка Аляхновіча, "Тутэйшыя" Янкі Купалы, набыткі беларускіх эмігрантаў. Пра гэта можна было гаварыць блага або нічога, што звычайна і рабілася. Некаторыя матэрыялы, звесткі, да прыкладу — пра дзейнасць Менскага беларускага тэатра і яго творцаў пад фашысцкай акупацыяй, знаходзіліся пад сямю замкамі і пра іх даследчыкі проста не ведалі.

Значны шэраг мастацкіх з'яў, асабліва з нашай даўняй гісторыі, выяўлены і ўведзены ў навуковы ўжытак пасля выхаду ў свет "Гісторыі беларускага тэатра", таму, зразумела, і не маглі патрапіць на старонкі выдання.

Цяпер, кідаюцца ў вочы і паасобныя вытлумачэнні, трактоўкі гістарычных падзей і фактаў. Узняцця вышэй тымчасовай палітыкі, выйсці з кола аднадзённых задач удавалася не ўсім і не заўсёды. Цяпер мы сталі церазейшыя, больш, хоць яшчэ далёка і не ўсё, ведаем, што дзеелася, і таму на некаторыя рэчы глядзім па-іншаму. Тое, што раней здавалася светлым, часам успрымаецца шэра-змрочным, як і наадварот. У гэтым плане даводзіцца рабіць асобныя пераацэнкі каштоўнасцей.

Але нельга ўпадаць у крайнасці, што нярэдка цяпер здараецца. Тут патрэбны ні шашкі ці сякеры, а тонкія скальпелі, каб далікатна счышчаць наноснае ці непатрэбнае, не пашкодзваючы сутнаснага, жыццядзейнага. Наша задача — ашчадна захаваць усё добрае, што стваралася ў розныя, у тым ліку і ў самыя цяжкія часы існавання, і ў чысціні перадаць нашчадкам.

У звязку са сказаным узнікае пытанне: ці гатовы мы сёння пераглядаць і перапісваць нанова тэатральную гісторыю? Адказ, мне ўяўляецца, можа быць толькі адназначным: не. Прытым па шэрагу важкіх прычын. Адна

з іх тая, што капітальныя даследаванні, кштальту "Гісторыі беларускага тэатра", ствараюцца далёка не ў кожным перыядзе нашага вельмі зменлівага жыцця. А сёння мы бедныя не толькі эканамічна. Не павялічыліся, а, на жаль, паменшыліся шэрагі тэатразнаўцаў, ды і іх у сучасны момант наўрад ці ўдасца аб'яднаць у адзін навукова-творчы калектыў, як гэта было зроблена ў папярэднія дзесяцігоддзі.

Далей. Стабільныя рэчы звычайна ствараюцца ў стабільныя перыяды жыцця. Таму яны ў сілу пастаянства поглядаў, адносінаў могуць мець доўгае існаванне. Цяпер разлічваюць адны памылкі, лёгка можна нарабіць другіх. Прытым і не па сваёй волі, несвядома.

Да таго ж яшчэ і на сённяшні дзень далёка не ўсё высветлена і асэнсавана. Мы і да гэтага часу не ведаем пра цэлы шэраг з'яў, падзей, фактаў з айчынай тэатральнай гісторыі, усё яшчэ не зліквідаваны істотныя прагалы.

Дык вося — пра задачы беларускага тэатразнаўства, якія ўяўляюцца на бліжэйшыя гады, а можа, і на значна большы перыяд.

Нам трэба працягваць распрацоўваць асобныя тэмы, прытым менавіта на сённяшнім, г. зн. больш высокім навуковым узроўні, і звяртацца да новых, да якіх па тых ці іншых прычынах раней рукі не даходзілі. Выяўляць і асэнсоўваць з'явы, падзеі, факты забытыя і невядомыя, прагалыны. Сітуацыя моманту вымагае весці тэатразнаўчы рэй у рэгіянальных накірунках. Гэта будзе перыяд працягу назапашвання банка ведаў, матэрыялаў, выпрацоўкі і навуковых абгрунтаванняў новых поглядаў, ідэй, маючы на ўвазе ясную мэту — на аснове і фундаменце напрацаванага стварэнне ў будучым абагульняючых прац па гісторыі і тэорыі беларускага тэатра, даследаванняў на найноўшым навукова-эстэтычным узроўні.

Дзеля гэтага нам сёння зноў даводзіцца, як будзе даводзіцца і ў далейшым, звяртацца да першакрыніц, у тым ліку і друкаваных, да тагачаснай крытыкі. Не спрабуючы паставіць пад сумненне раней зробленае, адзначу, што яно часам рабілася, часам вялося аднабакова: тое, што адпавядала ідэалагічным установам, бралася і цытавалася, тое, што не падыходзіла, апускалася, нібыта і не існавала ўвогуле.

Цяпер жа, на новым этапе даследчыцкай працы трэба не толькі падаваць звесткі поўна і ўсебакова, але і высветліць усе акалічнасці, узважыць, прааналізаваць абставіны, у якіх адбывалася тая ці іншая падзея.

У ліку асноўных праблем сённяшняга тэатразнаўства ў арганізацыйным плане — павелічэнне, умацаванне і аб'яднанне нашых сіл. Час імкліва бжыць: усё жывое старэе і паціху пакідае рубяжы. Цяпер мы маем істотныя страты сярод аўтараў, якія стваралі шматомную "Гісторыю беларускага тэатра". Папаўненне ж шэрагаў ідзе надзвычай марудна.

Прафесія крытыка, тэатразнаўцы і раней не была "цёплай", прыбыльнай і прэстыжнай. Для тых, хто вырашаў звязаць з ёй жыццё, патрэбны былі моцны зарад веры ў сваю абранасць, энтузіязм, гатоўнасць да самаахвярнасці. Як ні парадкальна, але калісь гэта знаходзілася. Цяпер жа былы ідэалізм няшчадна душыць халодны разлік

і практыцызм. Гэта вельмі адмоўна адбіваецца на нашай прафесіі, адданасці ёй і служэнні. Да ўсяго мы раскіданы па розных установах, прафесійна і духоўна раз'яднаныя.

У такіх варунках нельга пераацэніць значэнне навукова-творчых канферэнцый апошніх гадоў, якія ладзіцца пад кіраўніцтвам Р. Смольскага. Да ўдзелу запрашаецца шырокае кола аўтараў, іхнія напрацоўкі публікуюцца, да таго ж пад агульным дахам спецыяльнага выпуску, выконваючы, апрача ўсяго іншага, і аб'ядноўваючую ролю.

Аднак нашы цікавыя і змястоўныя канферэнцыі з-за сваёй эпизодычнасці ўсё ж не могуць вырашыць усіх задач, якія востра стаяць перад тэатразнаўствам. У пэўнай меры садзейнічаць гэтаму можа падрыхтоўка і выданне "Тэатральнай энцыклапедыі Беларусі". І тут колькі слоў пра задуму і намеры, ды і ўвогуле пра нашу энцыклапедычную справу.

Цяпер Беларусь воляю лёсу стала самай энцыклапедычнай краінай на абшарах былога СССР. Мы абышлі нават Украіну, хаця там праца пачалася раней — першая ўніверсальная энцыклапедыя была выдадзена яшчэ да падрыхтоўкі нашай беларускай.

У 1997 годзе ў Беларусі адзначалася трыццацігоддзе заснавання энцыклапедыі. За гэты час выпушчана ў свет каля пяцісот розных выданняў — згадзіцеся, гэта вельмі і вельмі нямаля. Акрамя ўніверсальнай, апублікавана значная колькасць галіновых энцыклапедыяў, даведачнай літаратуры. Час прыспешваў прыступіць асобна да асветлення сцэнічнага мастацтва.

Падрыхтоўка "Тэатральнай энцыклапедыі Беларусі" (уключэнне ў план, складанне слоўніка, напісанне і рэдагаванне асобных артыкулаў) пачалася амаль дзесяць гадоў таму, пасля завяршэння працы над "Гісторыяй беларускага тэатра". Зразумела, праца грунтоўна і на здабытках гэтага выдання. Увогуле, як любая іншая энцыклапедыя, яна павінна ўбіраць, канцэнтраваць у сабе ўсе дасягненні, знаходкі даследчыкаў за час развіцця тэатразнаўства. Вялікай падмогай у працы з'яўляецца пяцітомная "Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва", выдадзена ў 1984—1987 гадах.

Разам з тым будзе ўведзена і шмат новых факталагічных і аналітычных матэрыялаў пра драматычнае і музычнае сцэнічнае мастацтва, — энцыклапедыя ёсць энцыклапедыя, яна павінна па магчымасці ахопліваць усе аспекты, падзеі, з'явы. Вялікая ўвага надаецца як гістарычнай, так і сучаснай тэматыцы, творчасці дзелячых тэатра, драматургаў, крытыкаў. Усё гэта павінна быць асветлена ў шырокім кантэксце сусветнага развіцця сцэнічнага мастацтва, у цесных сувязях і ўзаемадзейненнях.

Выданне плануецца ў адным томе агульным памерам прыкладна 100 друкаваных аркушаў.

Зараз ідзе завяршальны этап падрыхтоўкі "Тэатральнай энцыклапедыі Беларусі" — у наступным годзе трэба закончыць напісанне ўсіх артыкулаў і правесці рэдакцыйную працу, зрабіць неабходныя ўдакладненні, папоўніць матэрыялы найноўшымі дадзенымі. Усю работу павінны весці з тым разлікам, каб не пазней 2000-га года "ТЭБ" выйшла з друку.

Як вядома, у 1961—1967 гадах у Маскве была выдадзена пяцітомная (з дадаткам) ўніверсальная "Тэатральная энцыклапедыя". З нацыянальных энцыклапедыяў сярод краін СНД і Балтыі наша, мабыць, будзе першай. Само сабой зразумела, якая ўскладаецца вялікая адказнасць.

Карыстаюся выпадкам і запрашаю ўсіх калег да актыўнага плённага супрацоўніцтва.

Анатоль САБАЛЕЎСКИ

Рух па крузе

Латинскае Reversio — рухацца па крузе. Летась ідэя круга, круга жыцця, з'яднала розныя спектаклі: "Reversio" В. Іназемцава (тэатр пластычнага гратэску "Жэст") і "Вечнага Фама" У. Савіцкага (Нацыянальны тэатр імя Я. Купалы). Першая частка новага спектакля "Reversio" з'яўляецца пасля трохгадовай рэпетыцыі. Зноў на сцэне ТЮГа — блазны, маскі камедыі дэль-артэ. Арлекін у трохвугольніку — крывавы тыран. Яго дапаможцы — гарбуны ў чорных мантыях з доўгімі птушынымі дзюбамі. У драматычным тэатры — спачатку словы. У тэатры пластычнага гратэску — жэст, маска. Спектакль "Reversio" складаюць дыханне актёраў, уздыхі парыкоў і бутафорыі, музыка, якая нараджае міміку.

У новым спектаклі "Жэста" жыццё чалавечтва пачынаецца з хаатычнага руху кола. На сцэне — кола-рулетка, дзе круціцца стагоддзі, культуры, традыцыі. Круг — момант бяскончасці. Круг — імгненне гульні з сусветам. Кожнаму выпадае свой час, выпадае пэўна Бацькаўшчына. Спыняецца рулетка — нараджаецца чалавек, глядзіць у зменлівыя жаночыя маскі традыцыі, дакранаецца да бутафорыі часу. Супраціўляецца немаўля (В. Іназемцаў), а вядзьмаркі часу (Г. Яроміна, А. Вівякова, Т. Цурко) ужо накідваюць на яго свае вяртоўкі: рабіся, як усе, — вінцікам вялікай і магутнай савецкай дзяржавы (першая частка спектакля распаўвае пра пэўны гістарычны праежак — ад пачатку ўсяго і да 30-х гадоў ХХ стагоддзя). "Я —

птушка, я — ветразь", — маўклівы актёр стварае на драўляным коле пластычныя фігуры. Але час вальндумства надоўгі, на авансцэне — забойца Арлекін. Спыняецца рулетка — нараджаецца чалавек, нараджаюцца пакорлівыя пакаленні. Бясконца круціцца крывавае кола.

Reversio — значыць, рухацца па крузе. Re — зноў. Сцэна Купалаўскага тэатра — у выглядзе чорнага бліскучага круга (сцэнаграфія Б. Герлавана). "Што было, тое і будзе; і што рабілася, тое і будзе рабіцца", — пісаў Эклезіяст. Круг жыцця. Хутка, на пэўным яго вітку, з'явіўся новы Фама Апіскін (Г. Аўсяннікаў). Плюгавы тыран, нядбайны гаспадар, ды яшчэ — у чужым доме. "Я ведаю народ і народ мяне ведае", — разважае

Фама, нікчэмны нахлебнік Растанёва (В. Філатаў), чалавека слабога і пакорлівага (сумная маска нашай нацыі). "Дык як жа вы, дзядзюхна, у сваім доме такое дапушчаеце?" — не разумее Сяргей (А. Гарбуз), пляменнік Растанёва. А Фама, кат, зноў нешта выдумляе: "А называйце мяне ваша правахадзіцельства!" На авансцэне ў лакейскім парыку плача Растанёў — "Ваша правахадзіцельства, Фама Апіскін". І паклон. Каму — блазну?

Reversio — значыць, рухацца па крузе. Versio — перайначванне. Бясконца рухацца па адзіным крузе жыцця. А калі сапраўды перайначыць ці разарваць яго? Смелыя пастаноўкі В. Іназемцава і У. Савіцкага, рэжысёраў розных стылістычных падыходаў, натхняюць аднолькава. Іх спектаклі — імпульс для глядача, падстава для духоўнай перабудовы, мажлівасць паразважаць над сучаснасцю.

В. Б.

"Польмя", № 11

Нумар адкрываецца апавяданнем В. Быкава "Мальбара", змешчаны вершы Ю. Голуба, Р. Баравіковай, Х. Гурьновіча, С. Явар, заканчэнне рамана-містэрыі Т. Бондар "Бласлаўленне Марыі", апавяданне Н. Рыбік "Пакутніца Лісавета". У раздзеле "Спадчына" ёсць магчымасць далучыцца да невядомай старонкі з жыцця і творчасці Я. Коласа. Пра гэта можна даведацца ўжо з уступнага артыкула А. Гарон "Вершы да Былінкі", а Былінкай народны песняр называў наабожа маладзёўшчыню за яго жанчыну, у якую закахаўся. Тут жа прапануюцца і вершы-прысвячэнні Я. Коласа, адрасаваныя ёй. "Польмя" робіць чарговы крок па пашырэнні літаратурных абсягаў. У рубрыцы "Галасы свету", якая на старонках выдання з'яўляецца не ўпершыню, змешчана інтэрв'ю са старшынёй Саюза славацкіх пісьменнікаў В. Шыкулам "Мы працягваем руку..." і творы славацкіх пісьменнікаў у перакладзе на беларускую мову. У нумары чытач знойдзе працяг нарыса В. Стомы-Сініцы "Маё мястэчка", артыкулы А. Ліса "Лірыка Хведара Ілляшэвіча", І. Багдановіч "Пераемнік змагарнага духу" (пра К. Каганца), Д. Бугаёва "Летуценніца на скразняках эпохі" (пра Я. Янішчыц), З. Мельнікавай "Крылатаму суджана збыццём" (пра М. Пракаповіча), П. Сцяцко "З чужой моўнай практыкі". Е. Лявонава рэцензуе кнігу А. Кірвеля "Ласінае крэда" — "Каб не згасла жыццё", А. Васілевіч дзеліцца ўражаннямі ад зборніка паэзіі Э. Агняцвет "І смутак, і святло" — "Душой маліцца..."

Трэці выпуск "Скрыжалю" "Спадчыны"

1998 годам пазначаны чарговы, трэці выпуск грамадска-асветніцкага альманаха "Скрыжалі "Спадчыны", выдаўцом якога з'яўляецца мінскі клуб "Спадчына". Папярэдні выпуск называўся "Спадчына "Спадчыны". І гэтым разам аўтарамі выдання з'яўляюцца тыя, хто ўваходзіць у згаданую творчую суполку, а яна, як вядома, аб'яднала навукоўцаў, мастакоў, пісьменнікаў, журналістаў, педагогаў, ветэранаў вайны і працы, вучняў, студэнтаў, пераважна большасць якіх займаецца творчасцю, у тым ліку і літаратурнай. Са сваімі матэрыяламі яны і выступаюць на старонках альманаха. А паколькі ў кожнага ёсць пэўныя меркаванні наконт падзей, што адбываюцца ў краіне і за яе межамі, у кожнага ўласны погляд адносна далейшых шляхоў развіцця грамадства, па-рознаму яны ставяцца да творчасці іншых, дык асобныя матэрыялы маюць востры, палемічны характар, а часам сустракаецца і празмерная суб'ектыўнасць у ацэнках. Але ж шлях да ісціны і нараджаецца, як правіла, у спрэчках. Тым самым вядома, што гэтыя публікацыі актывізуюць грамадскую думку, спрыяюць магчымасці лепш зарыентавацца ў складаных сучасных працэсах. У альманаху прадстаўлены раздзелы "Мая родная, маці-краіна", "Артыкулы не гараць...", "Погляд праз гады", "Развагі над былым, сённяшнім і будучым...", "Слова пра "Спадчыну", яе сяброў", "Крытыка нашых крытыкаў", "Радком прозы, верша", "Храналогія "Спадчыны". А адкрываецца альманах вершам-прысвячэннем Р. Барадуліна старшынні клубу "Спадчына" А. Беламу. Сярод аўтараў альманаха — сам А. Белы, а таксама Л. Мірачыцкі, А. Саламонаў, В. Чаропка, Л. Лыч, Я. Гучок, Г. Штыхаў, Я. Ціхановіч, Л. Налівайка і іншыя.

Ствараецца літаратурны музей

Гомельскі аблвыканкам выдзеліў абласному аддзяленню Саюза пісьменнікаў памяшканне пад літаратурны музей. Звяртаем да ўсіх пісьменнікаў-землякоў, да іх сваякоў і блізкіх з просьбай накіроўваць матэрыялы на адрас Саюза пісьменнікаў: 246034, г. Мінск, вул. Фрунзе, 5, каб. 309, Яўгену Іванавічу Каршукову, а таксама на адрас абласнога аддзялення СП: 246003, г. Гомель, Цялегіна, 17. САЮЗ БЕЛАРУСКИХ ПІСЬМЕННИКАЎ

ЮБІЛЕЙ

Вядомы рускі паэт Мікалай Шумакоў — даўні і шчыры сябра Беларусі. У свой час у выдавецтве "Советский писатель" ён рэдагаваў кнігі самых славурых нашых майстроў мастацкага слова, прысвячаў прачулыя радкі нашаму азёрнаму краю і яго слаўным людзям. І сёння ён цікавіцца сучасным днём нашай краіны, творчасцю яе выдатных паэтаў.

Напрыканцы мінулага года Мікалаю Шумакову споўнілася 70 год. Віншуючы яго з гэтай значнай датай, жадаючы яму шчасця і натхнення, прапануем чытачам "ЛіМа" некалькі яго новых вершаў у сваім перакладзе.

Генадзь БУРАЎКІН

Мікалай ШУМАКОЎ

Курскі край

Нікуць пасмы дыму.
Кліча ўдаль даліна.
Край ты мой радзімы,
Край мой салаўіны.
Тут маё дзяцінства

Хутка праляцела.
Спяць бярозы ціха
Пад завей белай.
Купкаю насталі
Вербы і ракіты.
Над палямі далі
На ўвесь свет адкрыты.
Будзе ў сэрцы дзівам
Поўня заставацца.
Недзе тут хадзіла
Мілае юнацтва.
...Гай ускіне кроны
У трывозе нейкай.
І ручай зазвоніць
Свірыдаўскай жалейкай!

Старыя сцэжкі

Перада мною баравыя сцэжкі,
Дзе я калісьці стомлена блукаў.
Даруйце мне, сунічнікі і ўзмежкі,
Што доўга час сустрэчы я чакаў.

Тут да вайны дзікоў хавалі шаты,
Ды загубіла і дзікоў вайна.
На твар кладзеца цень
гаіін кашлатых,
Нібыта незабытая віна.

Тут воіны лясной легендай сталі,
Навек пайшоўшы ў родную зямлю,
Крыжамі лёсу рукі распласталі,
Самотны кліч адаўшы жураўлю.

Грымяць над імі
навальніцы грозна,
Маланкі хрысціць шэры небасхіл.
Маўклівымі матулямі бярозы
Схіліліся да сынавых магі...

Слухай, восень!

Ліст пажоўклы на плячо злятае,
Серабрацца ніткі павуцін.
Слухай, восень, восень залатая,
Як і ты, сягоння я — адзін...

Развялі сяброў маіх вандроўкі,
Быццам аблачыны ў вышыні.
Слухай, восень, добрая сяброўка,
Ты мне іх хаця б на міг вярні!

Малодосць у вырай адлятае,
Я вярнуць яе ўжо не змагу.
Слухай, восень, восень залатая,
Раздзялі са мной маю тугу!

Страта

Брату
Уладзіміру Пятровічу КАЦЮКОВУ
Спіць над крыжам тваім поўня,
Сон сцеражэ цішыня.
Помніць мне ўсё гэта, помніць
Аж да апошняга дня.
Гасне зара залатая.
Воран ляціць на куп'ё.
Снегам густым замятае
Горкае гора маё...

Салон на беразе Калядаў

(Працяг. Пачатак на стар. 6—7)
Шмат разоў "ні пра што", але вельмі сутнасных. І не мела значэння: ці пілі, чым закусвалі... Гэтак жа было і ва ўсіх паэтаў срэбнага веку. І ў Жорж Санд, і ў Ахматавай, і ў Цвятаевай. Гэта пошукі дыялога. Пошукі адпаведнага біяполя, калі цябе чуюць і разумеюць. Іншая справа, што наша "багема" ў двукоссі часам зводзіцца да такой сітуацыі — сядзяць два "стукачы" і спойваюць трэцяга — паэта. Мы сёння сабраліся тут, жанчыны, якія нечага дамагліся ў гэтым жыцці, нешта стварылі, перадалі ў вобразях. А колькі хлопцаў нашага ўзросту, якіх я вельмі цаніла як мастакоў, як пісьменнікаў, не стварылі, не слухаюць музыку, не ходзяць у тэатры, а, кажучы папросту, толькі п'юць. І не шампанскае. У свой час я прачытала пра Жорж Санд, як тая захалялася адной сваёй сучаснай-актрысай, як захалялася іграй Шапэна. Значчы, гэта, напэўна, заканамерна, калі я іду на спектакль Зоі Белавосцік, і ў яе ігры адчуваю тое, што не магу выказаць у сваіх творах, і гэта мяне глыбока кранае. Іду на выставу габеленаў Вольгі Дзёмкінай, і бачу тое, што сама выказаць не магу. Ёсць у мяне таксама дзве знаёмыя піяністкі, выпускніцы рэспубліканскага каледжа мастацтваў Святлана Лагачова і Вольга Дамарацкая. Я слухаю ў іх выкананні Шапэна і Шумана і плачу. І дзякуючы таму, што я маю такія духоўныя кантакты, я сябе ў літаратуры адчуваю вальней. Вось гэта — сапраўдная багема.

Г.Дзягілева. Я — за такую багему.
А.Данільчык. Узаемапрапанікненне мастацтваў, зразумела, моцна ўзбагачае творцу.
Г.Дзягілева. Мы гаворым пра цудоўную з'яву. Гэта тыя ж салоны дзевятнацатага стагоддзя, праз якія прайшлі ўсе вядомыя творцы тае пары.

В.Коўтун. Багема заўсёды была апазіцыяй да ўсяго афіцыйнага — афіцыйных уладаў, афіцыйнага мастацтва. Калі мы былі студэнтамі, мы трымаліся асобна, сваёй кампаніяй. Мы былі далёкі ад афіцыёзу. Хаця і сярод нашых равеснікаў былі афіцыёзныя асобы. Мы сцвярджалі сябе. Чыталі вершы, слухалі музыку, стваралі планы на будучыню. Гэта было ў 60-70-я гады, калі пачалі раздавацца званні і дзяржаўныя прэміі, каб падначаліць пісьменнікаў. У кантакце другіх краін, другіх народаў гэтыя званні і рэгаліі былі б смешныя. Асабліва смешныя цяпер, калі прэміі і званні становяцца цацкамі для закамплексаваных мужчын, прадметам алантанай барацьбы. І каб у нас існавала нармальнае багема, можа, не існавала б і гэтага афіцыёзнага паскудства.

А.Данільчык. У майго пакалення няма такога асяродка. Быў, калі збіраліся на літ-

аб'яднанні пры "Чырвонай змене". Туды хадзілі Вітаўт Чаропка, Сяргей Вераціла, іншыя людзі, цікавыя і менш цікавыя. Шмат гаварылі і пра тую ж самую класічную багему. Пасля ўсіх раскідала па свеце.

Л.Рублеўская. Баюся, што ў цяперашні прагматычны час творчыя людзі гуртуюцца талкі вакол нечага матэрыяльнага, пэўнай "кармушкі" — выдавецкай фірмы, выдання, фонду. І таму ўсе такія згуртаванні "закапсуляваныя", і нікога "чужога" ў сваё кола не прымаюць.

А.Данільчык. Цікавыя сходы бываюць у Доме дружбы.

Г.Запартыка. Там многія мерапрыемствы носяць афіцыйны характар.

Л.Рублеўская. Табе, Аксана, там цікава, бо ты задзейнічана ў тых мерапрыемствах, ведаеш людзей, якія туды таксама рэгулярна ходзяць.

В.Коўтун. Пытанне пакалення ў літаратуры дастаткова спрэчнае. Мяне насцярожвае, калі гавораць пра пакаленні, бо я, скажам, хутчэй знаходжу агульную мову з тым жа маладым Федарэнкам, чым з некаторымі са сваіх равеснікаў.

Г.Дзягілева. Галоўнае — цікавасць адно да аднаго, інтэлектуальнае і проста чалавечае разуменне.

Г.Багданова. Не хапае не столькі багемы, колькі не хапае салонаў. Біяполе ў нас вялікае, і нам патрэбна вялікі дом, дзе можа стаяць раяль, дзе ёсць працоўны кабінет, у мастака — майстэрня. Тады ў адзін дзень мы будзем збірацца да Шніпоў, у другі дзень — да Коўтун, у трэці дзень — да Дзягілевых. Дзягілева, праўда, шчаслівы чалавек, бо ў яе і цяпер можна збірацца — у яе тэатры. Ну, што тычыцца Ганны Запартыкі, то да архіва-музея я ўвогуле стаўлюся з трыумфанем. Калі дзеці вучацца музыцы, ім часам хочацца, прачнуўшыся ў шэсць гадзін раніцы, пайграць. І гэта натуральна.

Л.Рублеўская. Гэта чыста жаночая мара — мець свой асобны дом. Дарэчы, гаспадынямі ўсіх салонаў былі менавіта жанчыны.

Г.Багданова. У мяне ёсць знаёмая, якая паўтарае: менавіта жанчыны сфарміравалі гуманную дэмакратычную дзяржаву ў сваіх салонах. У гэтых салонах выходзілі годныя мужчыны, бо яны прыходзілі не на папойку, яны прыходзілі да свецкай дамы, і яны муслі ў гэтым салоне выглядаць так, каб яго запрасілі і наступны раз.

Г.Дзягілева. Часта бывае ў гісторыі так, што калі мужчына пачынае нейкую справу,

завяршае яе жанчына. Жонка Янкі Купалы, цеця Уладзя, стваральніца яго музея; Юліяна Мэнке, нявеста Івана Луцкевіча, пра лёс якой я іграю спектакль у сваім тэатры, у Нямеччыне напісала на беларускай мове ўспаміны пра Луцкевіча, пасля — пра Вітан-Дубейкаўскага, жонкай якога была.

Л.Рублеўская. Савецкі фантаст Яфрэмаў у адным са сваіх гістарычных раманаў напісаў, як мне падаецца, вельмі жорсткую фразу: "Жанчына, якая народжаная быць музай, а выконвае ролю хатняй гаспадыні, жыве пад знакам самагубства".

Г.Багданова. Што ж, калі падумаць, большасць з нас сапраўды не можа па максімуму стварыць свой вобраз, як маглі жанчыны даўніх часоў. Духоўны свой вобраз мы можам стварыць у сваіх творах, але не можам фарміраваць густ нашага грамадства. Калі мастацка, актрыса, паэтэса не можа схадзіць да краўца, пашыць сукенку, такую, якая адпавядала б яе запатрабаванням. Грошы сёння ёсць у тых людзей, якія ў пераважнай большасці па сваім нізкім духоўным узроўні не валодаюць адчуваннем эстэтычнага.

Г.Запартыка. Як бачым на практыцы, наведнікі сучасных салонаў адрозніваюцца ад наведнікаў даўнейшых салонаў тым, што гавораць пра грошы. Дакладней, пра іх не дахоп.

А.Данільчык. Думаю, і тады сярод творчых людзей — наведнікаў салонаў былі небагатыя людзі...

Л.Рублеўская. У іх былі ўсяго адна кухарка і адзін лекай.

Г.Багданова. Усё-ткі мы жывём у цікавы час. Памятаю, неяк трапілася мне ў рукі кніжка аповедаў пра каханне. Палова — напісаная шведскімі аўтарамі, палова — савецкімі. Савецкія аўтары апісваюць такія страсці, каханне, злітае з нянавісцю. Шведы апісваюць, як шведская сям'я прыходзіць з раніцы на кухню, націскае на адну кнопку, на другую. Жонка фарбуе пазногці, пакульціснецца сок. Яны з мужам абмяркоўваюць, якую лепш пакласці дахоўку на дах іхняга дома. І я падумала — якія шыкоўныя раманы, асабліва гістарычныя, моцно пісаць менавіта нашы пісьменніцы, якія ведаюць, як мыць бялізну без пральнага парашку, пакласцаць цэлафанавыя мяшэчкі... Пасля гэтага побыт перастаў мяне прыгнятаць. І калі на працы чую, як нехта гаворыць: "Мне б кухарку, я б напісала больш, чым Жорж Санд", я кажу: "Затое ты напішаш тое, што ніколі б не змагла напісаць Жорж Санд".

Размова скончылася, яе ўдзельніцы разышліся да сваіх сямейных агменяў, каб зноў і зноў спалучаць у сабе, на думку некаторых, неспадучальнае — вырашэнне нялёгкіх побытавых праблем сённяшняга нашага жыцця і ўзніслае служэнне мастацтву. Праблемы засталіся, але, можа быць, некаторыя з іх удалося хаця б намеціць падчас гэтай перадакладнай гутаркі.

1.

Чытаю кнігу драматурга Леаніда Зорына "Авансцэна", жанравазначаную як "мемуарны раман". Гранічна шчырую, журблівую мудрую, часта саркастычную. Аб перажытым, пабачаным, перадуманым цягам доўгага жыцця ў літаратуры. Аб задушлівай атмасферы, у якой жыццё гэтае пражыў.

На экспазіцыйным абшары кнігі найумяшчальна панарама падзей, якімі апошнія паўстагоддзя існавання круціла і калаціла нашу былію неабсяжную агульную дзяржаву. У прастрані панарамы безліч запамінальных партрэтаў, замалёвак, штрыхавых накідаў персон, якія — хто больш, хто менш — у адлюстраваным кнігай часе з розных прычын не засталіся незаўважанымі. І пры ўзнаўленні помнага яму з семдзесят васьмага года апавядальнік згадвае развітанне ў падмаскоўным дачным пісьменніцкім пасёлку Перадзелкіна з Ліляй Юр'еўнай Брык, жанчынай, неадрыўнай ад Леаніда Зорына. А ў расказе, як развітанне праходзіла, я натрапляю на радкі, якія перачытваю яшчэ і яшчэ раз:

"Поднятую Параджановым тему (аб тым, як многа добрага зрабіла нябожчыца людзям.

даўною мінскую гімназітку, якой сам Карней Іванавіч засімпатызаваў за дапытлівасць, начытанасць і арганічную інтэлігентнасць, быўшы годзім раней у Мінску, у яе гімназіі, з лекцыямі.

Як доўгім і моцным было тое захапленне, ці выклікала яно ўзаемнае пачуццё, сёння наўрад ці можна ад каго пэўна даведацца. Ды пішуцца гэтыя старонкі не з жадання "раскруціць" прынадны факт, што хацаннем Маякоўскага — паводле Зорына, першым — была наша зямлячка. Для маёй да яго цікавасці дастаткова пайнфармаванасці, што прыязныя адносіны паміж персанажамі калізіі захаваліся і надалей. Бываючы ў Мінску, Маякоўскі заўсёды наведваўся да Шамардзіной і Адамовіча. Калі гэтая сям'я з прычыны службовага пераводу Язэпа Аляксандравіча ў большую сталіцу перабралася ў Маскву, пазі і там бываў у іхнім доме. У злыбедзе, што абрынулася на сям'ю ў пазнейшую сумнаслынную пару, цудома ацалелі кніжкі, падараваная гаспадарам дома аўтарамі. Сярод іх томік з аўтографам: "Замечательному Иосифу Александровичу. Маяковский. 1927 год".

Шырэйшае ўзварухнула ў думках вострая

лай непаўналетняй настаўніцы непісьменных сялянскіх было тады, у рэвалюцыйным і паслярэвалюцыйным землятрэсе, асвечана глыбокай перакананасцю, што выпала ёй найганаровае — сумленна служыць народу. Як чэкістка дапытвае арыштваных — значыць, змагаецца з ворагамі народа. Як пракурор прыпірае да сценкі жулікаватага нэлмана — значыць, не дае мажлівасці ашукаць народ. Як адказная палітасветчыца інструктуе бібліятэкараў — значыць, клапаціцца пра духоўнае ў народзе.

Што да духоўнага, да культуры, то час той, дваццаты, у летанісе Беларусі — пакарыстаюся сённяшняй лексікай — неадзначаны. Так, аб свабодзе творчасці не магло быць гаворкі. Так, за нацыянальнай інтэлігентнай змрочна сачыла АДПУ. Аднак жа павеснаму рванула ў квецень прага пашанотнага месца беларускага слова ў прыгожым пісьменстве. Аднак жа нараджаліся беларускія тэатры, беларуская кінавытворчасць, шырылася асвета. Шамардзіна да ўсяго станоўчага мела непасрэднае дачыненне.

У 1966 годзе ў "Полымі" апублікаваны былі яе ўспаміны пра Адамовіча. Ёсць там згадка, пададзена аўтаркай з усмешкай. Пра

4.

Гадоў сорок з хвосцікам назад загарэўся я цікавасцю да адной фэбулы, звязанай з імем чэкіста Апанскага. Узрэла мяне, камсамольскага журналіста з выяўленай ужо шэрагам публікацый слабасцю да рамантыкі рэвалюцыйнага зарыва на Беларусі, уведанае, што сьлінны Барыс Савінкаў (тады ён, калі дзе ў мастацкай ці дакументальна-даследчай прадукцыі ўспамінаўся, то маляваўся толькі чорнай фарбай) прыведзены быў з-за мяжы ў пастку мала таго што ў Мінск, дык проста на кватэру Апанскага, намесніка паўнамоцнага прадстаўніка АДПУ па Беларусі. Вядомага рамана Ардамацкага пра гэтую хітрую і шматступеньчатую чэкіцкую аперацыю яшчэ не было, — на ўзаабленне фэбулы ў што-небудзь большае за газетны нарыс наважыўся я. Спадзяваўся, дазнаюся патрэбнае для твора ў архівах ведамства, высокім чынам якога Апанскі колісь быў. Наіўна спадзяваўся — не таго рангу быў аўтарам, да звышакрэтных архіваў мяне не дапусцілі. Ды задуманае, тым не менш, жыццёвіў. Невялічкую апавесць з героем Апанскім і антыгероем Смалянам, якому аддаў біяграфію Савінкава, напісаў у форме як бы пачутага падання. Вартасцяў напісанага, пагатоў цяпер, на аддаленасці ад яго з'яўлення, не перабольшваю.

Прыгадаваю ж тут усё гэта з тае прычыны, што ў працэсе ажыццяўлення той задумі адшукаў у Маскве Удаву Апанскага Валянціну Мікалаеўну. А яна папавадзіла мяне па людзях, якія, лічыла, маглі даць мне карысныя для стварэння партрэта мужа звесткі. І аднаго разу прывяла да добра ёй знаёмай яшчэ з Мінска Сонечкі — так пры нашай агульнай размове Валянціна Мікалаеўна яе называла — Шамардзіной. Бо яны, было сказана мне перад візітам, хораша таварышавалі, Шамардзіна і Апанскі.

Каб жа меў я тады больш-менш поўнае ўяўленне, да каго з праважатай еду! Каб жа ведаў пра жанчыну, на дачу да якой мы ў электрыцы выправіліся, хоць частку таго, што ведаю цяпер! Дык жа нічагуткі! Ні пра Маякоўскага ў яе жыцці. Ні пра Адамовіча. Ні пра агністасць маладосці. Ні пра тое, што асобы, якіх, сама палярна іхнюю дзейнасць ацэньваючы, не выкрасліш з біяграфіі Беларусі, — Кнорын, Славінскі, Чарвякоў, — былі людзьмі з яе асабістай біяграфіі. Ні пра сузор'е славуцасцей літаратуры і сцэны, у дружбе з якімі ў розны час была. Ні пра датычнасць да важных падзей мінулага беларускай культуры. Ні пра семінацкія гадоў на тое лета яшчэ недалёгка зьяўлення.

Непасрэдна па мэце прыезду, помніцца, я ўзбагаціўся ў яе не надта. Задужа таемнай была акцыя больш як трыццацігадовай (на пару маіх аб ёй роспытаў) даўнасці, каб што з дэталю расказваўся ў час, калі праводзілася, дзяржаўным службоўцам нават нянізкага, як у тадышняй Соф'і Сяргееўны, узроўню.

Але ж і не крануўшыся ў гутарцы з ёю пытанняў, фактаў, прозвішчаў, якія б так ці інакш абавязкова закранулі, калі б меў сённяшняю пра іх дасведчанасць, адчуў я сыходжанне ад яе ўнутранай маштабнасці, таямнічай для мяне высокасці. Не папоўніўшыся ў выніку размовы нічым, у пошуку чаго прыкаціў у Маскву, налічваючыся, якім нягасным і годным бывае хараство і самапозныя жаночай восені.

Яна была ўжо вельмі немаладою, тая, да каго прыехалі. Сустрэла нас не ў строях для дыпламатычных прыёмаў. Хаціна з тэраскай (не яе ўладанне — сестрыно), на якой пасадзіла нас чаеваць, была звычайным лецішчам-куратнікам люду небагатага — гарадскіх настаўнікаў, урачоў, заводскіх інжынераў. Таксама відно было — не бліскачу ў яе са здароўем. З пахрыпваннем дыхала. Часам трохі заікалася — было то, мяркую, паслялагернае.

І ўсё-такі мне давала аўдыенцыю арыстакратка. Духам і абліччам. З вачыма, перад паглядам якім, было няцяжка адчуць чаму, ніякавелі мужчыны. З нястрэчанай праз усё, што давалася вытрымаць, самавітасцю паставы. Са шляхетнасцю манер, якая не выпрацоўваецца — з якою нараджаюцца.

Распытаў я, пыталася яна. Пра Мінск, пра пісьменнікаў, пра стан нашых тэатраў.

— У вас цяпер грывіць Платонаў, так? Ждановіч была напачатку травесці, цяпер што ў яе за ролі? А Ржэцкая яшчэ ў поўнай сіле? І Пола?

Называла імёны, помныя з пары, калі была сталай наведніцай спектакляў Першага БДТ — сённяшняга купалаўскага. І па абавязку службы, і па душэўнай патрэбе.

5.

У журботнага песняра расійскіх краявідаў Левітана ёсць шчымылае палатно "Асенні дзень у Сакольніках". Па паркавай алеі, па россыпе апалай лістоты крочыцы маладзжанчына ў чорным. І самота яе постаці ў меланхоліі ваколнага ландшафту ў вялікай ступені абумоўлівае пранізліваю шчымыласць карціны.

Прапанаваны ў расповедзе абрыс бачыцца мне сулітам у неахопнай панараме перажытага краінай у адыходзячым стагоддзі. Сілуэтам, які дадае ў танальнасць яго фарбавых адценняў яшчэ мазок драматычнага.

Уладзімір МЕХАЎ

Сілуэт у гістарычнай панараме

— У. М.) прадолжыла хрупкая Рита Райт. "Если бы все, — сказала она, — кому помогла ты, сюда пришли, то им бы не хватило здесь места". Ее поддержала одетая в черное, совсем незнакомая мне старуха. Объяснили, что это Шевардзина, первая любовь Маяковского, которая вошла в его жизнь еще до встречи с Марией Филипповой, впоследствии увековеченной в "Облаке". Судьба Шевардзиной была черной — она просидела семнадцать лет, вернулась в пустой, равнодушный мир, Лиля Юрьевна ее не нашла и пригрела..."

Што ёсць, тое ёсць. Уласціва чытацкай шматлюднасці гэтка слабасць — жаданне ведаць, каму выпадала становіцца прадметам сардэчнай неабяжывасці літаратурных куміраў. Пералік шчаслівак, якіх кахаў Пушкін, — тэма не аднаго скрупулёзнага даследавання. Раман Бальзака з украінска-польскай арыстакраткай Эвелінай Ганскай сам стаў зместам раманаў. Каторы з вершаў Ясеніна звернуты да Зінаіды Райх, каторы народжаны перыпетыямі адносін з іншымі каханымі, займае і юных адкрывальніц чарадзейства яго паззіі, і шматвочных яе вытлумачальнікаў. Паказвала маскоўскае тэлебачанне амерыканскі фільм пра Хемінгуэй, які помніцца, чатырохсерыйны, — усё ў ім зведзена да гісторыі чатырох жаніццаў пісьменніка. Яўгеній Еўтушэнка, ладна пазбавіўшы хлеба будучых біёграфіаў, пра чараду сваіх шлюбавых сам напісаў рэч, нахштальт апавесці.

Што да Маякоўскага, то адным часам нават рабілася спроба мала не дырэктыва вырашыць, каго лічыць дамай яго сэрца можна, а каму ў праве на гэта адмовіць. Без самааўтарызтажнага ўдзелу Уладзіміра Уладзіміравіча ў абмеркаванні далікатнага пытання, праз дзесяцігоддзі пасля яго смерці. У створаным пазтам ніводнае жаночае імя не называецца так часта, як імя Лілі Брык. Агульнавядома: каханне да яе пранёс ён праз прыжытае жыццё крыжам-наканаваннем. Са светлым і нясветлым, духаўздымным і пакутлівым. Аднак у сярэдзіне сямідзесятых два наменклатурныя маякзачы паставілі сабе мэтай (ці атрымалі такое партыйнае даручэнне?) развезць арэол музы найлепшага, паводле Сталіна, песняра савецкай эпохі вакол жанчыны з раздражняльным пятым пунктам анкеты, перадаць пачэсную функцыю больш прыдатнай кандыдаты. У часопісе "Огонёк" баевіком на мноства нумароў запущана было адпаведнае бульварнае варыва.

Жанчына, колькі радкоў аб якой у кнізе Зорына абудзілі ўва мне роздум пра лет і трагедыю яе лёсу, да варыва "Огонька", упэўнены, паставілася грэбліва. Як чалавек высокай культуры і трывалых маральных пазіцый. Аўтару кнігі няправільна запаміналася яе прозвішча. Яна была не Швардзіна, а Шамардзіна. Соф'я Сяргееўна Шамардзіна — націск на апошнім складзе. Асоба, якую ў дваццатыя добра ведала беларуская інтэлігенцыя. Прынамсі, тая частка яе, якая са станаўленнем новай улады звязала святых надзеі. І была яна жонкай Язэпа Адамовіча — аднаго з найбольш папулярных тады дзяржаўных дзеячаў дэкларацыйна незалежнай БССР.

2.

Значыць, і такі эпизод быў на яе багатай уражлівым жыццёвай дарозе — захапленне ёю Маякоўскага. Гэта калі ў 1913 годзе Карней Чукоўскі ў Пецярбурзе іх пазнаёміў — схільнага да эпажагу дваццацігадовага футурыста і дзевятнаццацігадовую курсістку, ня-

драматургічнасць напамненнай планіды. Горыч за тое, які часта гісторыя падманваліся і падманваюцца летуценнікі з інтэлігенцыі.

Пра такіх, як Шамардзіна, цяпер нярэдка гаворыцца неспагаднае. Маўляў, папажыналі тое, што пасеялі. Дарогу на галгофу прынялі за шлях у кампанейскі Горад Сонца, у царства вышэйшай справядлівасці — Свабоды, Роўнасці, Братэрства.

Што ж, Соф'я Сяргееўна сапраўды з гэтай пункту погляду праштрафілася. Летам 1917-га, у месяцы паміж дзвіюма рэвалюцыямі года, працавала пад кіраўніцтвам Фрунзе ў штабе мінскай міліцыі. У грамадзянскаму паслужыла чэкісткай. Меўшы пэўны грунт падрыхтаванасці ў юрыдыцыі (вывучала тры семестры на вядомых бастужаўскіх жаночых курсах у Пецярбурзе), нейкі адрэзак часу папракурорствавала ў наркамате юстыцыі БССР. Пашчыравала яе загадчыца немалаважнага ідэалагічнага дэпартаменту — Галоўнага палітыкаасветнага камітэта рэспублікі.

Гэтак жа Язэпу Адамовічу з вышыні нашага ведання, што сталася з савецкім ладам на Беларусі праз няпоўныя сем дзесяцігоддзяў пасля таго, як ён, Адамовіч, у дваццацісямгадовым узросце быў пастаўлены туд галавой урада, можна кінуць дакор, што надта ж імпэтна было пакамандаваў — пабыў жа перад прэм'ерствам вайсковым камісарам краю — скарэннем некалькіх сялянскіх бунтаў. Ставіцца ж у дакор яго добрану другу, будучаму маршалу Тухачэўскаму камандзірства армейскай сілай, якая скарала "антонаўшчыну" — паўстанне вясковай Тамбоўшчыны.

Заднім розумам хто не разумны!..

Ды ў памінаным кнігазборы, дзівам ацалелым у гэтым раскіданым сталінскім рэспрэсіўным малыхам гнязде, захавалася зборнік вершаў з даравальным надпісам Мікалая Асеева: "Софье Сергеевне Адамович, другу друга, с волнением и любовью". Дык у слове "любовь" утварыўся ўсё тое, што не толькі прызнанне "падпісантам" цікавасці і прыцягальнасці адрасата аўтографа, а таксама пытанне, як яна гэтак, якая ёсць, сфармавалася.

Успамінаю бачаную колісь фатаграфію маладой прыгажуні Зосі Шамардзіной — "штрафной" той пары жыцця ў будзёнаўцы з чырвонай зоркай, у гімнасцёрцы, — і сам задаюся падобным пытаннем. А шукаючы адказу, аднаўляю ў памяці штрыхі з напісанай пажылой ужо Соф'яй Сяргееўнай аўтабіяграфіі. Што нарадзілася яна ў Нясвяжы ў сям'і ліберальна настроенага чыноўніка; калі сям'я пераехала ў Мінск, бацька зблізіўся з аселям тут пасля катаргі знакамітым нарадзольцам Сяргеем Кавалікам. Што чатырнаццацігадовай захапілася "талстоўствам": імкненнем да самаўдасканалення, вегетарыянствам і да т. п. — нават напісала ў Ясную Паляну пісьмо: як трэба жыць, Леў Мікалаевіч? Што старшакласніцай гімназіі вучыла грамаце сялянскіх у нядзельнай школе...

Натуральна, сэрцам яе гэта ўспрынялося натхнёна — рэвалюцыя, Кастрычнік 1917-га, палыманья дэкларацыі на кумачы палотнішчаў. Яе ўспрынялася ў імперыі легіёнам інтэлігенцыі, прыхопленай распаўсюджаным у колішняй Расіі ў адукаваным асяроддзі сіндромам вінаватасці перад сацыяльнымі нізімі. Перад, як гаварылася (ды і цяпер гаворыцца), народам. Нібы яна, інтэлігенцыя, — не народ, не яго дастойная частка.

Тое, што нямала каму, разумую, бачыцца сёння ў яе жыцці не дужа ўхвальным, для выраслай дзеўчаныці-талстоўкі, для пастале-

здарэнне на пасяджэнні ўрада. Цытую:

"У Саўнаркоме па патрабаванні Дзяржплана і Наркамфіна адмовілі даць сродкі на школы местачковай моладзі. І, мусіць, было надта дзіўна і смешна, калі дакладчык Наркамсветы, старшыня Галоўпалітасветы (г. зн. я), раптам заплакаў. Адамовіч ажно разгубіўся, але ўсё ж не пайшоў супроць планавых і фінансавых органаў. Добра, што ўмяшаўся Якуб Колас і заступіўся за Наркамсветы".

Я ў працытаваным звярнуў увагу яшчэ на гэтую апошнюю акалічнасць — што дакладчыцу падтрымаў Якуб Колас. Значыць, былі знаёмыя. Значыць, паважаў. А ў скарбе на кніжных паліцах, ацалелым у яе доме праз горкае, што выпала на долю, стаяла ў Соф'і Сяргееўны кніжка з надпісам: "Даражэнкім Зосі і Язэпу Адамовічам на добры ўспаміны аб супольным жыцці ў Менску ад шчырага сэрца. Я. Купала".

Знакі павагі ад Коласа і Купалы — не абышто.

3.

Яшчэ адна сустрэча з радкамі, у якіх прысутнічае яна і якія выводзяць за межы толькі спаткання з ёю. Чукоўскі не страціў сімпатыі да яе праз гады і гады пасля знаёмства ў перадрэвалюцыйным губернскай Мінску, як з дапытлівай гімназісткай. Калі ўжо асобай з важкім біяграфічным багажом, жонкай Адамовіча, пераведзенага туды на важную гаспадарчую пасаду, яна асталавалася ў Маскве, іх кантактаванне стала звычайнай з'явай. Як прадагледжанае, так і неспадзяванае кантактаванне. Пісьменніца ж Лідзія Мікалаеўна Сейфуліна, цяпер прызабытая, а ў першыя савецкія дзесяцігоддзі вельмі ў краіне папулярная, была ёй тады прыцелькай. Ва ўсякім разе, Соф'і Сяргееўне на схіле веку застаўся дарагім атрыманы колісь прэзент з аўтографам: "Соне Шамардзіной, другу на всю жизнь — очередная моя книжечка. Л. Сейфуллина".

Дык у выдодзеным двухтомнікам дзённіку Чукоўскага, што нястомна і падрабязна вёўся ім з юнацтва па мала не апошнія перадсмяротныя гадзіны, у запісе, датаваным 24 лютага 1927 года, прачытаў у занатаваным Карнеем Іванавічам пасля вечаравага гасцявання ў экспансіўнай па натуре Сейфулінай, — сярод гасцей была і Шамардзіна:

"Пришел муж Софьи Сергеевны, нарком Белоруссии Адамович. Очень плечистый, спокойный, умный, сильный. Из простых рабочих. Сейфуллина и на него накинута со своей пронзительной детскостью. — Что за язык — белорусский. Видумали язык — наркомы. Собрались, накупили французских и немецких грамматик, истратили триста рублей и выдумали белорусскую мову. Да дай ты мне три червонца, я тебе лучшую мову придумаю. А ведь простой народ вашей мовы, как и в Украине, не знает.

Он спокойно: — Ну что ж, значит, миллионы людей ошибаются, вы одна знаете правду".

Ён не быў манкуртам, Язэп Адамовіч, і шанаваў моўную адметнасць бацькаўшчыны. Мне ж з пасагам не зусім на той момант, трэба думаць, цявразой Сейфулінай непрыемна перагукаецца зьяважлівае, што на гэтую тэму часам і ў нашы дні гаворыцца і кладзецца на паперу сім-тым з расійскай літаратурнай браці. Здрадаецца, фігурай прыкметнай, заслужана паважанай у братняй літаратуры. Дужа яна жывучая, бацька вялікадзяржаўнай расійскай фанабэрыі!..

Прэзідэнт з Такароў

Пачалі ўвесь голас высіць...
Зручна жыць на свеце будзе,
Калі ёсць свой летапісец.

Гэты верш Янка Купала, як і нарыс "У. М. Ігнатоўскі", змешчаны ў раённай кнізе "Пам'яць", якая выйшла ў Мінску ў 1997 годзе. У часопісе "Маладняк" (№ 6 за 1925 год) быў надрукаваны артыкул З. Жылуновіча "Будаванне Савецкай Беларусі: роля ў гэтым У. М. Ігнатоўскага", а таксама тры вершы, прысвечаныя навукоўцу, — А. Александровіча, А. Якімовіча і А. Гурло...
Першая палова дваццатых гадоў была для нашага земляка надзвычай плённая і ў творчым плане. Ён напісаў трыццаць навуковых прац па гісторыі Беларусі. Па выдадзена-

Глыбокі след ў жыцці Уладзіміра Дадзіёмава пакінула вайна. Паспеў скончыць толькі першы курс Камуністычнага інстытута журналістыкі імя С. Кірава ў Мінску, а пасля пачаліся баявыя шляхі-дарогі — радавы-пехацінец, карэкціроўшчык батарэі, супрацоўнік вайскавай газеты "Гвардейский натиск". Прымаў удзел у баях на Доне, Курскай дузе, у фарсіраванні Дняпра, у вызваленні Польшчы, Румыніі, Венгрыі, Балгарыі, Аўстрыі, Югаславіі. Пасля Перамогі вучыўся завочна ў Гродзенскім педагагічным інстытуце, а ў 1958 годзе скончыў Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве. Працаваў карэспандэнтам газеты "Чырвоная змена", рэспубліканскага радыё, літсупрацоўнікам часопіса "Калгаснік Беларусі", быў уласным карэспандэнтам "Літаратурнай газеты" па Беларусі.

І хоць з першымі апавяданнямі У. Дадзіёмаў выступіў яшчэ ў франтавым друку, а першай кнігай стала "Жлобінскія маладагвардзейцы", найбольшага поспеху дасягнуў у асэнсаванні сучаснасці. Напісаў шэраг нарысаў, у тым ліку "Белаазёрскі дзённік" і "Даярка Лідзія Асіук", што выйшлі асобнымі кнігамі, а таксама раман "Над Нёманам".
З дня нараджэння У. Дадзіёмава споўнілася 75 гадоў. Памёр 25 лістапада 1983 года.

Рупнасць на крытычнай ніве

Мікола Луфераў, з дня нараджэння якога споўнілася 70 гадоў (памёр 28 лістапада 1994 года), як крытык і літаратуразнаўца выступаў у друку з 1952 года. Найбольш значныя набыткі — у асэнсаванні творчасці аднаго з класікаў беларускай літаратуры — брашура "Кузьма Чорны" і манаграфія "Проза Кузьмы Чорнага". М. Луфераў — сааўтар кнігі "Праблемы сучаснай беларускай прозы", напісанай сумесна з П. Дзюбай і В. Жураўлёвым, адзін з аўтараў "Гісторыі беларускай савецкай літаратуры", падручніка для студэнтаў філалагічных факультэтаў педінстытутаў "Гісторыя беларускай савецкай літаратуры. 1917—1940".

Паэзія, гартаваная ў барацьбе

Іван Івашэвіч — адзін з актыўных удзельнікаў нацыянальна-рэвалюцыйнай барацьбы на тэрыторыі былой Заходняй Беларусі. Праўда, найбольш вядомы ён пад сваёй партыйнай клічкай, якая адначасова стала і псеўданімам — Пётр Граніт. Нарадзіўся 24 студзеня 1909 года ў вёсцы Зацэпічы цяперашняга Дзятлаўскага раёна. З 1927 па 1939 год працаваў браўером, уступіў у рады КПЗБ, з'яўляўся ўдзельнікам нелегальнага з'езда пісьменнікаў, што праходзіў у Вільні ў 1933 годзе. У гэтым жа годзе дэбютаваў на старонках "Беларускай газеты". Неаднаразова арыштоўваўся польскімі ўладамі. Пасля аб'яднання Беларусі працаваў старшынёй сельсавета, у вайну быў сувязным партызанскай брыгады "Барацьба", што дзейнічала на тэрыторыі Гродзеншчыны, з вершамі выступаў у партызанскім друку. Пасля вайны настаўнічаў, а затым быў загадчыкам пачатковай школы ў сваёй роднай вёсцы. Памёр 14 студзеня 1980 года. Першай кнігай паэзіі П. Граніта павінен быў стаць зборнік "Над хвалямі Нёмана", але, падрываваны да друку, у сувязі з акупацыяй ён так і не пабачыў свет. Асобныя творы П. Граніта можна прачытаць у калектывных зборніках "Сцягі і паходні", "Ростані волі", у якіх прадстаўлена заходнебеларуская паэзія. У 1978 годзе выйшла кніга вершаў Г. Граніта для дзяцей "Сцяжынка".

Напісанае працуе на сёння

Шмат і плёна працаваў у галіне літаратуразнаўства Міхась Ярош, з дня нараджэння якога споўнілася 70 гадоў (памёр Міхась Рыгоравіч 10 ліпеня 1987 года). Упершыню ён выступіў у друку ў 1955 годзе, калі вучыўся ў аспірантуры пры Інстытуце літаратуры імя Янка Купала Акадэміі навук Беларусі. Праз год стаў навуковым супрацоўнікам гэтага інстытута і працаваў ім да апошніх сваіх дзён. М. Ярош даследаваў нацыянальную паэзію, хоць і не абмяжоўваў сябе гэтым накірункам. Аўтар кніг "Драматургія Янка Купала", "Міхась Чарот", "Янка Купала і беларуская паэзія", "Пятрусь Броўка", "Пясняр роднай зямлі", "Янка Купала і Якуб Колас. Параўнальны аналіз жыцця і творчасці". Разам з В. Бечыкам напісаў кнігу "Беларуская савецкая лірыка". З'яўляецца сааўтарам шэрагу прац, а за ўдзел у двухтомным даследаванні "Істория белорусской дооктябрьской литературы" і "История белорусской советской литературы" быў удастоены звання лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР.

Ёсць у нашым Камянецкім раёне невялікая вёска Такары, якая знаходзіцца ў глухім куточку паблізу мяжы з Польшчай. Хто ведаў калісьці пра гэтую беларускую вёсачку? І толькі ў 1991 годзе аб ёй загаварылі на ўвесь голас радыё, тэлебачанне, друкаваныя выданні. У рэспубліцы тады шырока адзначалася 110-я гадавіна з дня нараджэння Усевалада Макаравіча Ігнатоўскага — першага прэзідэнта Акадэміі навук БССР...

У гэтай вёсцы ён нарадзіўся 19 красавіка 1881 года ў сям'і сельскага настаўніка. У 1911-ым закончыў гісторыка-філалагічны факультэт Юр'еўскага (Тартускага) універсітэта. У 1914—1920 гадах быў выкладчыкам і рэктарам Мінскага настаўніцкага універсітэта, а ў 1921—1926 гадах з'яўляўся наркамом асветы БССР, а потым стаў старшынёй Інстытута беларускай культуры, быў ініцыятарам пераўтварэння яго ў Акадэмію навук рэспублікі. У 1929-ым стаў яе першым прэзідэнтам, працаваў ім да 1931 года, адначасова займаў высокія пасады ў ЦК КП(б)Б і ЦВК БССР, а таксама ўваходзіў у састаў ЦВК СССР.

Сапраўды, цікавае і багатае на падзеі было жыццё У. Ігнатоўскага...

Мне давялося прыняць удзел ва ўрачыстасцях, прысвечаных юбілею нашага славутага земляка ў Мінску. Я выступаў на мітынгу ў час адкрыцця мемарыяльнай дошкі У. Ігнатоўскаму на былым будынку Інбелкульту па Рэвалюцыйнай вуліцы. Менавіта тут працаваў першы прэзідэнт нашай Акадэміі навук. Трымаў таксама слова на навуковых чытаннях у акадэміі, прысвечаных Усеваладу Макаравічу. Пасля гэтых урачыстасцяў работнікі музея і перадалі мне дакументальныя матэрыялы пра Ігнатоўскага.

...У лістападзе 1924 года ЦК КП Беларусі прыняў спецыяльную пастанову адзначыць 20-гадовы юбілей "культурна-педагагічнай і рэвалюцыйнай дзейнасці" У. Ігнатоўскага,

звязаўшы яго з гадавінай утварэння БССР і правёўшы пад "лозунгам дасягненняў нацыянальнай палітыкі рабоча-сялянскай дзяржавы...

У чацвёртым нумары часопіса "Полымя" за 1924 год у раздзеле "Хроніка беларускай літаратуры" паведамлялася, што "ў снежні Беларусь святкуе 20-ю гадавіну рэвалюцыйнай і 15-годдзе беларуска-грамадзянскай дзейнасці професара Усевалада Макаравіча Ігнатоўскага. Да юбілею будуць выданы партрэты т. Ігнатоўскага і яго жыццёпіс. Інбелкульт арганізуе вечар, ахвяраваны яму". Дарчы, вечар, прысвечаны Ігнатоўскаму, адбыўся 31 снежня 1924 года.

З гэтай нагоды Янка Купала напісаў верш "Наш летапісец", прысвечаны Усеваладу Макаравічу. Верш, як і артыкул "Этапы рэвалюцыйнай чыннасці т. У. М. Ігнатоўскага", быў надрукаваны ў гэтым жа нумары часопіса. Вось яго поўны тэкст:

*Пад нашэпты пушчаў-бораў,
Пад напевы завірухаў
Летапісец творыць творы,
А ты слухай, шчыра слухай.
Беглі вехі, як ручаі
Паміж нашых сцежак, межаў, —
Чужаніца байкі баіў,
А ён толькі праўду рэжа,
Як жылі, як вечавалі,
Як нася былі ў прыgone,
Адаб'е, як у крышталі,
Летапісец наш сягоння.
Думкі мудрыя ён піша,
Нібы пацёркі з бурштынаў, —
Як пазбыцца лішніх крыжаў,
Як падняць дабро краіны.
Вызначае шлях наперад —
Дзе, куды ісці нам лепей
Каб не палі зноў у нерат,
Каб палон не ашчарэіў.
І ўзбуялі нашы людзі,*

Пра Буніна

(Працяг. Пачатак на стар. 5)

"Великая держава", СССР, трэба быць і справядлівым, ня мала чаго дала належага, карыснага тым грамадзянам, якім захавала жыццё, дык і не варта толькі ганіць усё былое. Але калі не ўдалася мякка перабудова таталітарнай сістэмы ў дэмакратычную, калі на настальгіі па былым (ва ўсе часы ўсюды лічылі, што раней лепш было) пэўныя сілы, што хочуць перахапіць уладу, клічуць туды, назад, у СССР, то нельга не задаць пытанне: а што там, каля разбітага карыта, будзе? Яшчэ большае бязладдзе? Новая, яшчэ больш жорстка тыранія? Зноў выхад на новы круг распраў спачатку з няўгоднымі, а затым з "інакомысляцтвамі" і для перастрахоўкі з тымі, хто можа іначэй думаць? Выратуе гэта яе ж, Расію, на якую зноў будзе ўскладзены той, даўні місіяўскі цяжар?

У далейшым, зусім нелірычным адступленні хочацца выказаць адну крамольную думку, што, зрэшты, не давала спакою і ў бунінскія часы: а ці па тым шляху пайшлі пасляпятроўская, пазней ліберальная, г. зн. "передовая" руская інтэлігенцыя і яе, можна сказаць, авангард — "передовая" літаратура? Нават "залатога веку" — XIX стагоддзя? Ці спрыялі яны ўмацаванню Расіі ўвогуле? Ці, наадварот, і яна, літаратура, памагла з'явіцца "інакомыслию", бунтарам, што ажыццявілі рэвалюцыю "в такой волшебной краткий срок"? Адкуль такія грэшныя думкі? Ды паглядзіце, таленты і гены: Пушкін, Грыбаедаў, Лермантаў, Гогаля, Бялінскі, Дастаеўскі, Някрасаў, Чарнышэўскі, Салтыкоў-Шчадрын, Ганчароў, Чэхаў, урэшце Талстой — усе па запатрабаванні "передовой" інтэлігенцыі не прызнавалі "общепринятого", "обличили" яго, трэслі расійскае дрэва так, што не толькі хісталася крона, але і надрываўліся карані! Хто не "обличал", быў "за искусство для искусства", тым пагарджаўлі, нават такімі пэзтамі, як Цюцюаў і Фет, нават Гогаля за яго "Выбранные места из переписки с друзьями", дзе ён паспрабаваў абараніць пэўныя гістарычныя, дзяржаўныя і маральна-этычныя асновы, не даравалі. Тыя, хто спажаў "обличение", утварыў пераварот і атрымаў перамогу (дзеля справядлівасці трэба сказаць: іх, будучы пераможцаў, усё ж чуйна разгледзеў Дастаеўскі і перасцярог грамадства ад іх раманам "Бесы"), — дык вось, узяўшы ўладу і ведаючы

моц літаратуры, тыя, "бесы", як кажуць, адзначна звялі ўсякае "обличение", паставілі справу так, што метадам "сацрэалізму" пісьменнікі павінны былі не толькі падтрымаць, але і хваліць узахлёб! Не толькі "обличители", але і непажаданыя, падазроныя, а то на ўсякі выпадак і зусім адданыя былі кінутыя пад кулі альбо на лесавалы!

Той жа Дастаеўскі "обличение" апраўдваў наступным чынам: "Народ наш с беспощадной силой выставляет на вид свои недостатки и пред целым светом готов толковать о своих язвах, беспощадно бичевать себя; иногда даже он несправедлив к самому себе, — во имя негодующей любви к правде, истине..."

Л. Талстой пайшоў далей: бачачы "недостатки" і "язвы", у лістах цару, у артыкулах выказваў свой варыянт рэформ дзяржаўнага ладу, апарату, арміі, народнай асветы, царквы і г. д., хоць часта зазначаў, што літаратура і мастацтва пайшлі, ідуць не зусім тым шляхам. Ды... адбылося тое, што адбылося. Ніхто, нават і з самых вялікіх, і сам не разбраўся, і іншым не падказаў, у чым жа праўда і ісціна, да якіх у рускага чалавека такая "негодуючая любовь". Мабыць, і немагчыма знайсці такі адказ, бо на яго ў свой час не даў і Хрыстос (Пілату), а толькі мякка ці "блаженно" ўсміхнуўся! Вось і людскія пакуты з-за той загадкавай усмешкі! Скажаў бы, у чым жа ва ўсім яна, ісціна, дык, можа, жыло б чалавецтва ладна і мірна!

Як помнім, Бунін цягу да "негодующей любви к правде, истине" назваў іначэй, у больш трагічнай форме: "русской страстью ко всяческому самоистреблению". Але ён, здаецца, не заўсёды "обличал", ён шукаў іншы, свой шлях. Дзеля гэтага часамі не замахваўся на глабальнасць, а "звужваўся" да ўвагі да кожнага асобнага чалавека, да "дождиков", каб не заводзіць у тупік, а паказаць нейкае святло ды хараство, падняць, умацаваць чалавечае ў чалавеку.

Зноў успомнім Твардоўскага. Ён не мог не ацаніць Буніна высока, але, бяспрэчна, у тым артыкуле дазволіў сабе і прыніжаць таго: маўляў, цяпер многія бунінскія "идеи, проблемы и самый материал действительности, послуживший основой его стихов и прозы, уже принадлежат истории"... "пессимистические настроения"... "эмиграция не только убила его творческие силы, но и

само его литературное имя понесло известный моральный ущерб и подернулось ряской забвения"... "что же касается вновь написанного в эмиграции, помимо общеизвестных крупных произведений, как "Жизнь Арсеньева", "Митина любовь", "Дело корнета Елагина" с общеизвестными достоинствами и изъянами, помимо таких превосходных рассказов, как "Солнечный удар", там есть вещи настолько принижающие талант Бунина, что славное литературное имя его **обязывает** нас (подкрэслена мною. — Г. Д.) оставить их **за бортом** даже такого вместительного издания, как нынешнее собрание сочинений..." Ух, гэтае — "за борт!" Як яно многім да душы! Як і ў той жа песні пра Разіна, які пасля грабёжу ў чужых краях вёз-вёз з сабой чужаземную княжну-красуню, мілаваўся з ёю, а пасля, перад домам, шпурунуў яе "за борт!" Гэта ж — звычайнае душагубства, але ў песні яно — "удаль молодецкая!" З бунінскай творчасці, апроч іншага, бартанулі "Окаянные дни", бо там "выплеснулася злоба его превосходительства, почетного члена Академии наук..."

Пакінем "злобу" гэтую, як кажуць, без каментарыяў, хоць нельга не ўбачыць і іншага: "злобы мужика на барина". Ды сёння не трэба асуджаць Твардоўскага строга: ён, несумненна, мусіў падстрахоўвацца, каб паспрыць выдаць хоць той бунінскі Збор твораў, які яму даручылі апекаваць. Але не зусім зразумела, калі ёсць несправядлівая нападкі на бунінскую творчасць зусім не за палітычнае, а за творы на... любоўную тэматыку. Без іх жа цяжка ўявіць ужо не толькі рускую, але і сусветную літаратуру! Ды... "тема любви, при всем мастерстве и отточенности стиля, приобретает порой у Бунина уж очень прямолинейный чувственный характер и выступает в форме зрелищеских мечтаний старости". Затым — пап-рок, што ў Буніна зашмат паўтараў аднаго і таго ж. А вось гэта: "Странно видеть и даты написания некоторых вещей, что они написаны в такие сложные, полные драматизма периоды в жизни поэта, а посвящены порой бог весть каким далеким от всякой жизни темат: "таинственным" любовным причудам, "странным случаем..." Такие темы немало занимают места в книге "Темные аллеи" и других рассказах последних лет..."

Праўда: час — найлепшы суддзя. Бунінская творчасць не толькі яшчэ далёка да утылізацыі, але, наадварот, ажывае, узрасце ў сваіх моцы і харастве. Нават са сваім "уходящим" і "вновь приходящим". Скажам, Бог ведае калі і дзе ехала тая ж, здаецца, іспанская цыганка з апавядання

ным у 1919 годзе “Кароткім нарысе гісторыі Беларусі” вучыліся як настаўнікі, так студэнты і вучні. Напісаная проста, даступна, гэтая праца выдатна адлюстроўвае педагагічную здольнасць аўтара. Кніга вытрымала некалькі выданняў.

Акрамя клопатаў аб развіцці навукі і адукацыі вучняў і студэнтаў, выкладання прадметаў ва ўсіх школах і навучальных установах выключна на беларускай мове, Ігнатюскі меў шэраг іншых даручэнняў, працуючы ў вышэйшых партыйных і савецкіх органах, уваходзячы ў састаў Прэзідыумаў ЦВК БССР і ЦВК СССР. Не ведаў ён стомы і аддаваў усю сябе высакароднай справе беларусізацыі. Менавіта пры Ігнатюскім справаводства паўсюдна вярнулася на роднай мове, у тым ліку і ва ўсіх партыйных, дзяржаўных, грамадскіх арганізацыях, пачынаючы з ЦК КП(б)Б, ЦВК і Саўнаркама рэспублікі.

У трыцятых гады я жыў у розных кутках Беларусі, і ўсюды, ад Слуцы да Дняпра, чуў гаворку людзей толькі па-беларуску. Ды і ў час Вялікай Айчыннай, знаходзячыся ў Пінскім партызанскім злучэнні, у якім было 15 тысяч байцоў амаль з усіх рэспублік былога СССР, ніхто не выказваўся ў нас супраць выхаду беларускамоўных выданняў. А працаваў я тады пры штабе ў падпольнай рэдакцыі і друкарні. Да нас, каб атрымаць і прачытаць на беларускай мове свежы нумар абласной газеты “Палеская праўда” або лістоўку ці зводку інфармбюро, аднолькава спыталіся як беларусы, так і рускія, грузіны, казахі і партызаны іншых нацыянальнасцяў.

Цяпер мы ведаем усё пра У. Ігнатюскага. Менавіта паходжанне з “сацыяльна чужога” асяроддзя з’явілася адным з абвінавачванняў, прад’яўленых яму ў 1931 годзе. Чалавек, які ажыццяўляў дзяржаўную палітыку беларусізацыі, ставілася ў віну тое, што ён групуе вакол сябе нацыяналістычна настроеных асоб, дапускае нацыянальны ўхіл у сваёй навуковай дзейнасці. Пасля выключэння яго, члена Бюро ЦК КП(б)Б з партыі, Ігнатюскі, не маючы магчымасці апраўдацца і глыбока перажываючы гэты круты паварот свайго лёсу, застрэліўся.

“Камарг”, што ўсяго на адну староначку ў кнізе, але з захапленнем чыталі і будуць чытаць усё і ўсюды, як яна, тая безыменная жерэня, увайшоўшы ў вагон, уразіла ўсіх мурчын сваёй пераадроднай карсцю! Там такая зрокавая карціна, што ўсё бачыш! Там кожнае слоўка на вагу золата! Як і ў многіх іншых творах!

Паўторым: Бунін не пісаў пахвалы ні рэвалюцыі, ні перамозе бальшавікоў, не ўслаўляў індустрыялізацыю і калектывізацыю, сталінскія рэпрэсіі (між іншым, Кацярына II адмяніла “пытку как средство дознания”, а ў СССР у 20—30-ыя катаванні зноў адраділі), карацей, ён ніяк не ўхваляў, што “во общее благо” знішчылі мільёны і мільёны лепшых людзей, чым заклалі фугас на будучыню, што не магло не агукнуцца... Але калі пачалася другая сусветная вайна, Бунін не толькі штодзённа слухаў навіны з франтоў, але ў дзёніках рашуча асуджаў Мусаліні і Гітлера, больш — ужо не толькі Расіі, але і раней ненавісным бальшавікам жадальнікам перамогі, вярчы, што цяпер толькі яны, бальшавікі, здольныя выратаваць яго Радзіму. Не помню, у каго, але аднойчы вычытаў такі факт: неўзабаве пасля вайны, здаецца, у Парыжы савецкія афіцэры трапілі ў тэатр, адзін з іх, убачыўшы Буніна, асмеліўся пакланіцца: “Рад, што маю гонар сядзець побач з выдатным рускім пісьменнікам!”, горды Бунін таксама падняўся і схіліў галаву: “Рад, што маю гонар сядзець побач з рускім афіцэрам!” Бунін нават меўся вярнуцца ў СССР, але старасць і хваробы стрымалі: усё, што мог для Расіі, ён ужо зрабіў тут...

У “Темных аллеях” і других расказах” у той страшны час ён не проста ўхіліўся ад “полных драматизма периодов в жизни родины” ці ўпадаў у старэчы маразм, нават яшчэ і яшчэ раз пры выключнай памяці і пры глыбокім пісьменніцкім разуменні не проста падкрэсліваў, што “страшнее, привлекательней и загадочней любви нет ничего ни на небе, ни на земле”, а “сочинял”, “выдумлял” (ён зусім не асцерагаўся прызнавацца, што так вельмі часта робіць: фантазія, летуценнасць — не проста здольнасць, а талент вялікіх людзей) усё новае і новае “таинственные любовные причуды”, у тым ліку і з “пасцельнымі” сцэнамі, каб імі, “человеколюбивыми рассказами”, у такую жалювую эпоху і самому ўратавацца (не толькі ад адзіноты, старасці і беднасці, хоць, скажыце, для каго гэта радасць?), але і ад пастаяннай трывогі за лёс яе, Радзімы, і блізкім людзям памагчы “перенести непереносимое” сродкамі прыгажосці, а ўрэшце

Трагічна склаўся лёс і яго сям’і. Жонку Марыю Севасцянаўну арыштавалі ў 1937 годзе. Была яна асуджана на 8 гадоў. З канцлагера ўдалося вырвацца толькі ў 1943-ім. Прыехала жыць у Кемераўскую вобласць, дзе ў гэты час знаходзіўся старэйшы сын Міхал. З-за невыносных умоў яна памерла тут у 1951 годзе. Курапацкі лёс напаткаў у 1937 годзе малодшага і сярэдняга сыноў Ігнатюскага — Валянціна і Юрыя, якім было тады крыху больш за 20 гадоў.

Міхал пазбег усяго гэтага, паехаўшы ў 1934-ым на работу ў Сібір. У Мінск вярнуўся ў шасцідзесятых. Яго намаганні дабіцца рэабілітацыі бацькі і братаў не далі ніякіх вынікаў. Міхал памёр, не дачакаўшыся праўды, у 1986 годзе.

І толькі ў 1990-м рашэннем Бюро ЦК КПБ ад 14 лістапада адбылося аднаўленне (пасмартна) у партыі сумленнага і вернага сына нашага народа. Рэабілітаваны яго жонка і два сыны...

Не так даўно я сустрэўся ў Мінску з унучкай Усевалода Макаравіча Тацянай, якая працуе маляром на заводзе. Спытаў яе:

— Ці падтрымлівае вас хоць неяк Акадэмія навук?

— Непатрэбна мне дапамога, — адказала Тацяна. — Хачу толькі ведаць, у чым віна маіх продкаў, за што іх пазбавілі жыцця. Пачытаць кнігі свайго дзеда хочацца. А іх у крамах і бібліятэках пакуль няма...

Дарчы, на агульным сходзе калектыву Акадэміі навук, на якім я прысутнічаў, яшчэ ў 1991 годзе было вырашана апублікаваць усё творы Усевалода Макаравіча. Рашэнне засталася на паперы.

І вельмі крыўдна, што да гэтага часу няма вуліц імя Ігнатюскага ні ў Мінску, ні на яго радзіме. У сталіцы Беларусі і ў Такарах устаноўлены толькі мемарыяльныя дошкі ў яго гонар. А Ігнатюскія, неаспрэчна, заслугоўвае большага.

**Уладзімір ЯФІМОВІЧ,
адказны сакратар Камітэта
раённай ветэранскай арганізацыі.**

ўсё гэта зрабіць духоўным набыткам роднай літаратуры. Невыпадкова ж у 1945 годзе і яго “любвое” апавяданне “Наталі”, дзе “мучительная красота обожания Наталі и такое телесное упоение Соней”, адно з амерыканскіх выдавецтваў уключыла ў анталогію сусветнай літаратуры. А што да паўтараў і нібыта выхапу нейкіх падрабязнасцей з раней ужо напісанага і разгортвання яго ў асобны твор, ён спакойна адказваў: няўжо вы не бачыце, што тут іншы падыход, іншы нюанс і паварот? І, праўда, чытаеш яго апавяданні, здаецца, быццам штосьці ўжо знаёмае, аж не — зусім іншыя абставіны, штрыхі і, галоўнае, такое блізкае табе, што перажываеш як сваё. Недарэчныя папрокі Буніну і за тое, што ён натхнёна і ў той жа час са скрухай пісаў пра выпадковыя, нават адзіночавыя сустрэчы Яго і Яе, не апяваў “поэзию брака и семьи” — можа, і таму, што няўдала ў 1898 годзе, “женился на А. Н. Цакни, гречанке, дочери известного революционера”, што ўвогуле “сразила меня, к великому несчастью, долгая любовь”. З 1907 года “жизнь со мной делит В. Н. Муромцева”, з якой у яго таксама не было дзяцей. Адным словам, Бунін пра каханне і пра ўсё тое, што звязана з ім, пісаў так, як яму пісалася, і не забараняў іншым пісаць інакш.

Зведаўшы шмат чаго ў жыцці і напісаўшы нямала кніг, Бунін у невялічкім апавяданні “Бернар” незадоўга перад смерцю, пасля 80-ці гадоў, успомніў мапсанаўскага Бернара са словамі: “Думаю, что я был хороший моряк”. А закончыў твор так: “Мне кажется, что я, как художник, заслужил право сказать о себе, в свои последние дни, нечто подобное тому, что сказал, умирая, Бернар”. Заслужыў! І больш чым толькі для рускай літаратуры! Як творами, так і сваім лёсам! Нават ім, гонарам, што многім не даваў спакою!

А на самае заканчэнне варта дадаць наступнае: рускую літаратурную мову Бунін давёў да такой дасканаласці, да такога майстэрства, што перасягнуць яго проста немагчыма, як нельга стварыць іншыя сонца, неба ці ваду. Нашу, беларускую, мову той-сёй мала што не ведае, не павяжае, дык яшчэ абзывае беднай для яго “мудрасці” і яе выяўлення, але факт ёсць факт: Бунін вельмі арганічна, хораша гучыць і... так-так, па-беларуску! Гэта яскрава даказаў наш Ян Скрыган, у выдатным перакладзе якога ў 1958 годзе выйшаў бунінскі аднатомнік прозы і адразу ж зрабіў вялікі ўплыў на многіх нашых празаікаў.

Генрых ДАЛІДОВІЧ

УГОДКІ

Час ціхіх снегападаў

ДА 70-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ІВАНА СЯРКОВА

Іван Кірзевіч усё ж, напэўна, больш любіў зіму, час ціхіх снегападаў. Бо гэта яго пара, час яго нараджэння, і ён быў удзячны студзеню, які падараваў яму разам з бацькамі жыццё.

Я час ад часу бяру ў рукі даведнік “Беларускія пісьменнікі”, адгортваю старонку, на якой змешчана кароткая нататка пра І. Сяркова, перачытваю яе: “Іван Кірзевіч Сяркоў нарадзіўся 4.1.1929 г. у вёсцы Пакалюбічы Гомельскага раёна Гомельскай вобласці ў сялянскай сям’і.

З 1948 г. служыў у Савецкай Арміі. Скончыў артылерыйскае вучылішча (1952). Пасля дэмабілізацыі (1955) працаваў у гомельскай раённай газеце “Маяк”. Завочна скончыў факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна (1962). З 1960 г. — старшы рэдактар, у 1961—1989 гг. — галоўны рэдактар Гомельскай абласной студыі тэлебачання, з 1977 г. адначасова сакратар Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР. Член Саюза пісьменнікаў СССР з 1970 г. Узнагароджаны медалём.

Літаратурную працу пачаў у 1962 г. з вершаваных гумарэсак і кароткіх гумарыстычных апавяданняў. Аўтар апавесцей “Мы з Санькам у тыле ворага” (1968), “Мы — хлопцы жывучыя” (1970), “Мы з Санькам — артылерысты” (1989).

Напісаў сцэнарый тэлевізійнага фільма “Хлопцы жывучыя” (пастаўлены ў 1974 г.).

І ўсё. Калі-небудзь выйдзе з друку новы даведнік пра беларускіх пісьменнікаў, і там з’явіцца новы радок — “памёр 27 мая 1998г.” Хацелася б, каб ён, гэты радок, быў пазначаны іншай, больш познай датай. Але што паробіш — усё мы, як гавораць, ходзім пад Богам.

Дзесяць гадоў назад, калі Івану Кірзевічу споўнілася 60, мы паехалі ў яго родныя Пакалюбічы, каб зняць там сюжэт на тэлекамеру і потым выкарыстаць той матэрыял у перадачы, прысвечанай юбілею І. Сяркова. Трэба заўважыць, яго няпроста было тады ўгаварыць здымацца. Ён не любіў слоў пахвалы ў свой адрас, не любіў красаватца, абьякава адносіўся да славы. Мне бачыцца, што ён увогуле не ўсведамляў да канца, што зрабіў у літаратуры, якую каштоўную спадчыну пакіне пасля сябе.

Будзем шчырымі, не ўсе і мы ўсведамляем сёння гэта. Але пройдзе час, і тады зразумеем: пра вайну і лепшае нягледзячы для дзяцей мала папярэдняга напісаў. Генрых Далідовіч неяк заўважыў: пасля “Міколка-паравоза” Міхася Лынькова лепшыя кнігі для дзяцей — аповесці Івана Сяркова. Скажаў на поўны голас, гучна, але яго не пачулі. Таму шкада, што трылогія пра Саньку і ягоных сяброў не адзначана ніводнай прэміяй на ўзроўні дзяржавы. Хоць і прадстаўлялі — на Дзяржаўную і літаратур-

ную імя Я. Маўра. І ў той жа час усё тры аповесці І. Сяркова адзначаны прэміямі на літаратурных конкурсах, нават на ўсесаюзным. У Маскве яму была прысуджана першая прэмія, а дома — другая. За тую ж кнігу “Мы з Санькам у тыле ворага”.

Чамусьці не надта прыязна паставіліся ў Мінску да твораў Івана Кірзевіча. Можна, час усё ж выправіць гэта. Ды ўжо добра і тое, што не без дапамогі былога дырэктара выдавецтва “Юнацтва” Валянціна Лукшы ўсе тры аповесці выдадзены асобнай кнігай.

— У свой час я працаваў на Гомельскай абласной студыі тэлебачання, — прыгаварвае паэт, дацэнт ГДУ імя Ф. Скарыны Віктар Ярац, — і браў мяне на працу Іван Кірзевіч. Самыя добрыя ўспаміны засталіся ў мяне пра той перыяд жыцця. Гэта быў якраз той час, калі Сяркоў вельмі ўплуў на мяне, ярка заявіў пра сябе ў літаратуры. Перамогі на конкурсах, публікацыі апавесцей у многіх саюзных рэспубліках, у Балгарыі. Але Іван Кірзевіч працаваў сябе ціха, сціпла, нічым не паказваў, што на ягоным літаратурным небасхіле ўспыхнула такая яркая зорка.

І Сяркоў валодаў рэдкім дарам — пісаць з гумарам пра сур’ёзныя рэчы. На жаль, гэты дар не быў скарыстаны да канца. Ён мог бы напісаць яшчэ шэраг твораў, але ў першыя дні пасля выхаду на пенсію захварэў. І ўсе гэтыя дзесяць гадоў І. Сяркоў не выходзіў амаль што з кватэры, вельмі пакутаваў ад таго, што не слухаецца правая рука, не бачыць вочы. Рэдкія запісы рабіла за яго жонка Любоў Андрэўна.

Што ж за чалавек быў Іван Кірзевіч, якім запомніўся ён мне, іншым? Прыгожы. Добры. Строгі. Патрабавальны. Справядлівы. Раман Гармола расказваў: “Сцэнарый кінафільма па апавесці “Мы — хлопцы жывучыя” Іван Сяркоў напісаў сам. У ходзе працы над фільмам рэдактары прымушалі яго змяніць некаторыя мясціны, перайначыць тое-сёе. Сяркоў наадрэз адмовіўся і запіхаў сцэнарый у сумку, чым даў зразумець: не згодны — не трэба. Рэдактар адступіла, а мы пачалі яшчэ лавіць Івана Кірзевіча. Звычайна аўтары сцэнарыяў заяўляюць: “я сваё напісаў, а вы далей што хочаце, тое і рабіце”.

Апошні раз мы сустрэліся летась на майскія святы. Прышоў да Сярковых з сынамі і нявесткай. Пасядзелі за сталом. А калі развіталіся, нейкая сіла пацягнула мяне да Івана Кірзевіча, мы абняліся. Аказалася — развіталіся назаўсёды...

Івана Сяркова прыняла пакалюбіцкая зямля. Пахаваны ён на пагорку, з якога адкрываюцца надзвычай прыгожыя мясціны — луг, Сож...

Ён сам быў прыгожым чалавекам і любіў прыгажосць.

Васіль ТКАЧОЎ

Беларускі камітэт каледжаў міжнароднай супольнасці АБВЯШЧАЕ КОНКУРС

на атрыманне бясплатных стыпендыяў у Міжнародных каледжах у Канадзе, Італіі, Індыі і ў Паўднёвай Афрыцы, а таксама 50% стыпендыяў ў Міжнародным сельскагаспадарчым каледжы ў Венесуэле.

У каледжах выкарыстоўваецца сістэма міжнароднай перадуніверсітэцкай адукацыі ІВ (International Baccalaureate, Міжнародны Бакалаўрэат), разлічаная на два гады навучання. Дыплом ІВ дае права паступлення ў ВНУ большасці краін свету.

Галоўная мэта Каледжаў міжнароднай супольнасці — усталяванне ідэалаў міру, талерантнасці і супрацоўніцтва паміж моладдзю розных краін праз адукацыю. Кожны студэнт каледжа з’яўляецца прадстаўніком сваёй краіны і павінен яе магі больш паведаміць пра яе сваім сябрам па вучобе. Таму, апроч выдатных акадэмічных ведаў, кандыдаты павінны выдатна ведаць беларускую мову, гісторыю і культуру.

Узрост абітурientаў — 16-17 год (16 год павінна споўніцца да 1 верасня 1999 г.), узрост абітурientаў сельскагаспадарчага каледжа ў Венесуэле — 18-22 гады.

Конкурс адбываецца ў два туры. На першы тур абітурientы павінны даць да 25 сакавіка 1999 г. заяву са сваім адрасам, кантактным тэлефонам і нумарам школы, даведку аб стане здароўя, ліст пасняховасці за мінулы і гэты навучальныя гады, звесткі аб удзеле ў вучнёўскіх алімпіадах, мастацкай самадзейнасці, спартыўных секцыях, копіі грамад, дыпламаў і г. д., а таксама твор на тэму: “Што, на мой погляд, нам варта ўзяць з сабой у XXI стагоддзе, а што — не” аб’ёмам не больш за 5 старонак вучнёўскага шрытка на беларускай і англійскай мовах.

Пераможцы будуць выкліканы на другі тур, які адбудзецца 15 сакавіка 1999 г.

Камітэт шукае спонсараў для падтрымкі сваёй дзейнасці.

Адрас Беларускага камітэта каледжаў міжнароднай супольнасці:
Мінск, 220050 Вул. Кірава 21, пак. 6

тэлефон для давадак: 226-10-73.

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі АБ’ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

**на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага саставу
(для тых, хто мае мінскую прапіску)**

— кафедра беларускай музыкі
дацэнт — 0,25

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

220030, г. Мінск, Вул. Інтэрнацыянальная, 30.
Даведкі па тэлефоне: 227-49-42; 226-06-70.

ПРЫНАМСІ,
скарб кніжны.
Шостая, чарговая
канферэнцыя "Санкт-Пе-
цярбург і беларуская куль-
тура", якая адбылася 11 ліс-
тапада 1998 года ў Расійскай
Нацыянальнай бібліятэцы ў
Пецяярбурзе, пацвердзіла гэ-
та цалкам. Як заўсёды, на
ёй прагучалі змястоўныя
даклады расійскіх (Масква
і Пецяярбург) і польскіх (Вар-
шава і Беласток) вучоных,
прывечаныя беларускай
культуры і яе сувязям з Паў-
ночнай пальмірай. Трэба ад-
значыць, што выступленні на
першых чатырох канферэн-

таўт Наркевіч-Ёдка), і рэ-
акцыя на змест (**Od Wit-
tolda Jodki Narkiewiczza**)
Glupstwo kapitalne!" У
канцы тэксту: "Ерунда,
беліберда, сапоги всмят-
ку!".

У юбілейны для Адама
Міцкевіча год (тут дарэчы
прыгадаць, што сёлетнюю
канферэнцыю пецяярбург-
кія беларусісты прысвяцілі
Адаму Міцкевічу), з асаблі-
вай цікавасцю ўспрынята
другая знаходка:

Mickiewicz Adam (1798

**—1855). Pan Tadeusz: Pa-
emat Adama Mickiewicza**

**riaralazyu z polskaho na bi-
elaruski jazyk A(leksandar)**

вучняў) працаваць са зной-
дзеным арыгіналам перша-
га выдання кнігі Францішка
Багушэвіча:

Багушэвіч Францішак
Казіміравіч (1840—1900)
Smyk bialaruski Szymona
Reuki z pad Barysowa. —
Poznan: Drukawau swaim
kosztam R. Nikulski, 1894.
— 40 с. — (3000 ekz.).

Дзе ж тое месца, дзе та-
кія бібліяграфічныя рэдкас-
ці ляжаць, і хто такая Алена
Камісарова? Паведамляем:
усе згаданыя знаходкі зроб-
лены ў славянскім фондзе
бібліятэкі Расійскай акадэміі
навуц, а Алена Віктараўна
Камісарова — супрацоўнік

алогію. Спынілася далейшае
фармаванне Славянскага
фонду як асобнага кнігазбо-
ру: Славянскае аддзяленне
зачынілі, усе далейшыя пас-
тупленні славянскіх і сла-
вяназнаўчых выданняў раз-
мяркоўвалі паміж замеж-
нымі фондам і фондам літа-
ратуры на мовах народаў
СССР. Свабодны доступ чы-
тачоў да алфавітнага ката-
лога Славянскага фонду быў
спынены, а ў сістэматычны
каталог БАН інфармацыя аб
Славянскім фондзе прак-
тычна не ўвайшла. Так Сла-
вянскі фонд апынуўся ў ін-
фармацыйным вакууме. У
прыватнасці, Славянскі
фонд БАН абмінулі пры
складанні зводнага ката-
лога "Кніга Беларусі". Сёння
задачу раскрыцця збору
славянскай кнігі бібліятэкі
РАН вырашае адчыненая ў
1994 г. чытальня зала Сла-
вянскага фонду.

Беларускі раздзел не іс-
наваў у Славянскім фондзе
ад пачатку, з 1882 года, таму
нейкая частка ранніх выдан-
няў на беларускай мове ака-
залася ў польскім і, магчы-
ма, украінскім раздзелах.
Акрамя таго, раннія бела-
рускія выданні можна суст-
рэць і ў славянскай бібліятэ-
цы з некалькіх тысяч тамоў,
якую сабраў акадэмік І.
Срэзнейскі (1812—1880).
Гэты збор паступіў у Славян-
скі фонд у 1903 г. і з таго
часу захоўваўся як асобная
калекцыя. Адно беларускае
выданне выяўлена і ў так
званым "агульнаславянскім"
раздзеле, які ўключае сла-
вяназнаўчыя выданні на рус-
кай і заходнееўрапейскіх
мовах.

У беларускім раздзеле
Славянскага фонду БАН
сёння захоўваецца 1918 наз-
ваў кнігі і брашуры ў 1962 та-
мах і 83 камплекты часопісаў
(розныя па паўнаце). З іх:
— кнігі і брашуры, выдадз-
ных да 1900 года, — 18
назваў у 21 т.;

— кнігі і брашуры, выдадз-
ных у 1900—1917 гадах, —
185 назваў у 188 т. (сярод
іх такія рэдкасці, як поўны
камплет падпольных па-
тэтных зборнікаў Цёткі
"Скрыпка Беларуска" і
"Хрэст на свабоду" (1906 г.)
— і кірыліцай, і лацінкай);

— кнігі і брашуры, выдадз-
ных у 1918—1930 гадах, —
1715 назваў у 1753 тт.;

— часопісаў 1900—1917
гадоў — 3 назвы ("Лучынка",
"Раніца" і "Саха");

— часопісаў 1918—1930
гадоў — 80 назваў.

Яшчэ адна адзінка заха-
вання беларускага раздзела
не з'яўляецца выданнем.
Гэта тры старонкі машына-
піснага тэксту з загаловам
"Съезд белорусских деятелей,
состоявшийся в Минске
25—26 марта с.г. (1917),
вынеси нижеследующие
резолюции...". Спіс рэзалью-
цый прызначаўся для азна-
млення Часоваму Ураду.
Гэты экзэмпляр, мяркуючы
па запісе на першай старон-
цы, з'яўляецца копіяй для
рэдакцыі газеты "Русская
воля".

За прайшоўшыя гады ў
Славянскім аддзеле адбылі-
ся розныя змены, у тым ліку
страты: па дадзеным інвентары-
зацы ў фондзе адсутнічаюць
5 назваў, на іх месцы
засталіся кніжныя замя-
шчальнікі 1936—1946 гг.: 1)
Тарас на Парнасе. Гродна,
1899. узята на абанемент чы-
тачом Кузьміным 17 сакавіка
1941 г.; 2) Dunin-Marcin-
kiewicz W. Scerouckije dazup-
ki. Рь., 1910. узята на абане-
мент 15 ліпеня 1941 г.; 3)
Ядвігін Ш. Васількі. Вільня,
1914, узята на абанемент у
1945 г.; 4) Ігнатойскі Ё. Кар-
откі нарыс гісторыі Белару-
сі. 4-е выд. Менск, 1925. узя-
та на абанемент 31 мая 1936
г.; 5) Піотуховіч М. Нарысы
гісторыі беларускай літа-
ратуры. Ч. 1. Менск, 1928.
узята на абанемент чытачом
Беркавым 21 снеж. 1946 г.

На заканчэнне адзначым:
даклады, прачытаныя на сё-
летняй канферэнцыі, уой-
дуць у наступны, другі вы-
пуск "Беларускага зборні-
ка". І пашкадуем, што пакуль
ні адна з беларускіх кніга-
гандлёвых фірм не ўзялася
распаўсюджаць гэтае вы-
данне на Беларусі. Канечне,
на продажы навуковага вы-
дання не заробіш "гарачыя
грошы", але ж не ўсе каш-
тоўнасці грашамі вымяраюць-
ца. А першы выпуск "Бела-
рускага зборніка" можна на-
быць непасрэдна ў выдаўца:
Российская Национальная
библиотека, 191069, Россия,
Санкт-Петербург, Садовая
ул., 18. Издательский отдел.

Мікола НІКАЛАЕЎ

Знайсці скарб магчыма і сёння

цыях склалі ёмкі "Беларускі
сборник. N 1", СПб,
1998; гэта першая кніга з бела-
рускімі тэкстамі ў Пецяяр-
бурзе з часоў дзейнасці вы-
давства "Загляне сонца і ў
наша ваконца".

Галоўнай сенсацияй сё-
летняй канферэнцыі стала
паведамленне аб знаходцы
ў Пецяярбурзе трох кніг 19-
га стагоддзя, якія беларускім
бібліяграфам былі вядомыя
толькі па апісаннях, часта
недакладных. Алена Камі-
сарова, якая зрабіла гэтую
знаходку, прадставіла апісанні,
што маюць самую высокую
вартасць, бо зроблены "de visu",
з арыгінала:

Pczycki F. Kryuda i
Prauda. Nutarka Bilagus-
kaja. F. Pczycki. 1863 г. —
Б.м., 1863. — (1), 11 с. —
Тытульны аркуш і тэкст
напісаны ад рукі і літагра-
фаваны. Пецяярбургскі эк-
зэмпляр некалі належаў
Бадуэну дэ Куртэнэ — на
кніжцы захаваляся штамп
і эксклібрый яго бібліятэкі.
Не меншую цікавасць,
чым сам тэкст, прадстаў-
ляе запіс гаспадара аб асо-
бе, ад якой ён кнігу атры-
маў (гэта альбо знакаміты
акуліст Вітаўт Наркевіч-
Ёдка, альбо яго сын, вя-
домы палітык, таксама Ві-

J(elski). Кн. 1. — Lwou: U
drukarni ludowai pod upr.
St. Baylaho, 1892. — 41 с.

Узводным каталогу "Кні-
га Беларусі" (Мінск, 1986)
кніга апісана па адзіным вядо-
мым аўтарам экзэмпляры
былой Віленскай Публічнай
бібліятэкі (зараз бібліятэка
Акадэміі навук Летувы) — у
тым апісанні выдаўцамі на-
званы льявьяне Губрыновіч
і Шміт. Пецяярбургскі экзэ-
мпляр дазваляе сцвярджаць:
месцам выдання трэба лі-
чыць народную друкарню
пад кіраўніцтвам Ст.Бялага
ў Львове, і толькі пасля ты-
раж прыйшоў на склад кні-
гарні Губрыновіча і Шміта,
дзе на кнігі паставілі адпа-
ведны штамп.

Санкт-Пецяярбургская
асацыяцыя беларусістаў, са-
мая вялікая ў Расіі, дзейні-
чае як філіял Міжнароднай
асацыяцыі беларусістаў,
штаб-кватэра якой у Мінску,
а прэзідэнтам — прафесар
Адам Мальдзіс. Яшчэ ў 1966
годзе А.Мальдзіс выказаў
меркаванне, што першае вы-
данне кнігі Сымона Рэўкі з-
пад Барысава "Смык Бела-
рускі" выйшла не ў Познані,
а ў нейкім іншым горадзе.
Сёння пецяярбургская філія
прапануе свайму прэзідэнту
(ці каму-небудзь з ягоных

гэтай бібліятэкі і адначасо-
ва яе аспірант.

"Славянскі фонд" біблі-
ятэкі Расійскай акадэміі на-
вук — гэта асобны збор сла-
вянскіх выданняў 17-га —
першай трэці 20-га стагод-
дзя, які налічвае каля
300000 тамоў. Кніжны фонд
фармаваўся ў 1882—1930 гг.
у перыяд існавання ў БАН
Славянскага аддзела (у
1920-я гады — Славянскага
аддзялення). Найбольшы
росквіт Славянскага аддзела
прыходзіцца на перыяд
загадвання Э.Вольтэра
(1894—1920 гг.). Фонд ук-
лючае выданні ўсіх тыпаў і
відаў на ўсіх славянскіх мо-
вах, акрамя рускай. Перад
Славянскім аддзяленнем
ставілася задача поўна прад-
стаўляць навуковае і куль-
турнае жыццё славян. Таму
Славянскі фонд універсаль-
ны па змесце, але пераважае
літаратура па славяназнаў-
стве. Чытачы абслугоўваліся
з дапамогай алфавітнага ка-
талога, які быў арганізаваны
(таксама, як і кніжны фонд)
па моўным прынцыпе.

У 1930-я гады пачынаец-
ца працэс паступовага за-
нядбання славяназнаўчага
кнігазбору, каторы толькі ў
самай нязначнай ступені ад-
люстроўваў афіцыйную ідэ-
яшчэ да першай сусветнай
войны. Гісторыкі мяркуюць,
што цар яшчэ і помсціў магі-
лёўцаў за тое, што ў часе так
званай Маскоўскай вайны
(1654—1667) жыхары гора-
да, паўстаўшы супраць мас-
коўцаў, знішчылі ўвесь варо-
жы гарнізон. Фактычна Пётр
I паставіў крыж на слаўнай
гісторыі Магілёва і, адпавед-
на, на магілёўскай мастац-
кай традыцыі.

На выставе мы бачым
тое, што магло б развіцца ў
вялікае мастацтва, але з шэ-
рагу прычын (адна з іх назва-
на вышэй) засталася толькі
"цікавай з'явай". Характэр-
ным для беларускага мас-
тацтва гэтага перыяду з'яў-
ляецца наяўнасць выразна
свецкіх элементаў у творах,
прызначаных для цэркваў і
касцёлаў, адаптацыя кана-
нічных сюжэтаў і вобразаў
Старога і Новага заветаў
да побыту і менталітэту тага-
часных месцічаў і вясцоўцаў.
"Нараджэнне маці боскай"
— гэта, калі пазбавіць пер-
санажы німбаў, звычайная
сцэна народзін у нябедным

Марцін КОЎЗКІ Доля праўды

Калі ў святых, нама-
ляваных на іконах альбо вы-
разаных з дрэва, забраць ка-
нанічныя арыбуты, атрыма-
юцца звычайныя беларусы
тае пары — шляхта, месці-
чы, сяляне. Калі параўноў-
ваць XVI—XVIII стагоддзі ў
Беларусі з тым, што тады ж
было ў Масковіі, лёгка зной-
дуцца падставы для гордасці.
Бо наша краіна, прынамсі,
у галіне культуры, апырэ-
джае ўсходняга суседа не
менш як на стагоддзе. Але
каб быць аб'ектыўнымі, трэ-
ба глядзець і на Захад. А
XVI—XVIII стагоддзі ў За-
ходняй Еўропе — гэта Міке-
ланджэле, Эль Грэка, Брай-
гел, Гальдэбейн, Веласке,
Рэмбрант... У гэтай сістэме
мы, дарэчы, разам з паляка-
мі, летувісамі і ўкраінцамі —
нашымі суайчыннікамі па Вя-
лікім княстве і Рэчы Паспалі-
тай, выглядаем даволі сціп-
ла. Але вектар у нашай краі-
не быў тады правільны. За-
ходні вектар. Да таго ж і вуч-
ні мы таленавітыя. Хіба што
часу не хапіла...

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

Хіба што часу не хапіла...

Нацыянальны мастацкі
музей ужо знаёміў мінчукоў
з культурнай спадчынай рэ-
гіёнаў Беларусі. У залах му-
зея прайшлі выставы, дзе
экспанаваўся іканаліс, фраг-
менты аздобы інтэр'ераў
храмаў (разьба), археалагіч-
ныя знаходкі, старадаўняя
скульптура, старадрукі
XVI—XVIII стагоддзяў, тэры-
тарыяльна прывязаныя да
той ці іншай вобласці —
Міншчыны, Віцебшчыны, Га-
радзеншчыны... Робячы ка-
ментарый да гэтых выстаў,
мы адзначалі, што такі па-
дыход да фармавання экс-
пазіцыі даволі спрэчны. Сё-
няшняе адміністрацыйна-тэ-
рытарыяльнае дзяленне Бела-
русі ў адных выпадках можа
кепска стасавацца, у ін-
шых — не стасавацца ўвогу-
ле з культурна-гістарычнай
картай. Скажам, гэта сёння
Мінск — сталіца і агульна-
нацыянальны культурны
цэнтр. А што ён уяўляў са-
бою ў параўнанні з Нясвіжам
(цяпер раённы цэнтр Мінс-
кай вобласці) у час росквіту
рэзідэнцыі Радзівілаў? Сё-
ння Полацк — раённы цэнтр

Віцебскай вобласці, але ро-
лю ў гісторыі Беларусі (у тым
ліку і ў культурнай гісторыі)
ён адыграў большую, чым
сённяшні абласны цэнтр.
Гальшаны, Наваградак, Крэ-
ва, Глыбокае, Мсціслаў, Мір
— гэтыя і многія іншыя гара-
ды і мястэчкі вартыя таго,
каб пра іх гаварыць не ў "аб-
ласным" кантэксце, а пра
кожны і кожнае асобна —
спецыяльнай энцыклапеды-
яй, асобнай выставай і гэтак
далей.

Але згодзімся і з тым,
што аўтары экспазіцыйнай
канцэпцыі маюць права на
ўласную думку. Падзякуем
ім за тое, што скарбы фон-
даў Нацыянальнага мастац-
кага музея сталі даступнымі
масаваму глядачу.

Зараз мінчукі маюць маг-
чымаць азнаёміцца з вы-
ставай "Мастацтва Магілёў-
шчыны XVI—XVIII стагод-
дзяў". Экспазіцыя цікавая
для прафесійнікаў і аматараў
мастацтва. Гэта — рэшткі
былой велічы. Магілёў быў
другім па багацці і прыга-
жосці горадам Вялікага кня-
ства Літоўскага. Магілёў быў